

საქართველოს
საბავშვო ლიტერატურის
საქართველოს

ვარლო ინახარიძე

"აქ იყო კართაგენი..."

116
ფ/ფ-116
ფ/ფ

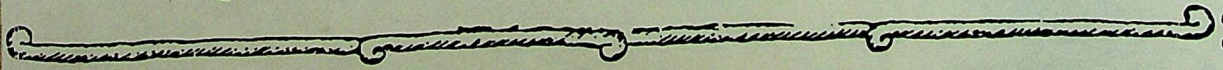
ანუ
"კართაგენული ახოციაციები"

მეორე გამოცემა - 1983 - მიუნხენი

კართაგენი-ლენინი, 1981 წლის ივნისი

კარლო ინსარაძე
Karlo Inassaridze

"აქ იყო კართაგენი..."

ანუ
"კართაგენული ასოციაციები"

"Ici etait Carthage..."

ou
"Les Associations Carthaginoises"

მეორე გამოცემა - 1983 - შიუნხენი

კართაგენი-ფუნისი, 1981 წლის ივნისი

Carthage-Tunis, Juin 1981

116

"დიდმა კართაგენმა აწარმოა სამი ომი:
კიდეც უფრო ძლიერი გახდა პირველის შემდეგ
კიდეც გამოღვებოდა დასასახლებლად მეორეს შემდეგ
უკვე მონახვაც შეუძლებელი გახდა მესამეს შემდეგ."

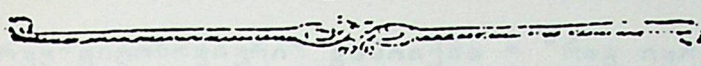
(ბერტოლტ ბრეხტი)

„Das große Karthago führte drei Kriege:
es war noch mächtig nach dem ersten
noch bewohnbar nach dem zweiten
es war nicht mehr auffindbar nach dem dritten.“

(B. Brecht)

"აქ იყო კართაგენი..."

ანუ

"კართაგენული ახოციანელები"

ახოციანელები არის ისეთი კავშირი წარ-
მოდგენათა შორის, როდესაც ერთი წარ-
მოდგენა იწვევს მეორეს მსგავსების,
კონტრასტის ან შეზღობილობის მიხედვით.

I.

"აქ იყო კართაგენი..." - გვითხრა ჭუნისიელმა გილმა, როცა 1981 წლის 24 მაისის ნაშუადღევს გერმანულ ჭურისცხთა ერთი ჯგუფი შეგვიყვანა კართაგენის თითქმის ხაშირკვლამდე განადგურებული ნანგრევების იმ ამაღლებულ ალაგას, ხაიდანაც ანციკური რომის Forum Romanum "ფორუმ რომანუმის" ვარაკალას აბანოების მხგავხი აბანოების ხარდაფი მონანხ, რომელიც ვიღევ ყველაზე უფრო ვარგადაა შემონახული, თუმცა, ვიწყობდი, კართაგენის ეხ ე.წ-ლი "ანციონრუხ პიუხ = Antoninus Pius აბანოები, და, ხაერთოდ, კართაგენი, რომელშიც, ამ უმველეხი ქალაქ-ხახელმწიფოხ აყვავებუხს პერიოდში, დაახლოებით ნახევარი მილიონი აღამიანი ცხოვრობდა; - თავიხი მღებარეობით გაცვილებით უფრო მშვე-ნიერი, თვალწამრყავიხა, ვიღრე მღებარეობა ანციკური "რომის მოელ-ნისხა", ხაღარ იმართებოდა ვრებები, ჰაექრობა, ხახამართლო თუ ბა-ზრობა, - ვინაიდან კართაგენი გაშენებული იყო ზღვის უბეში, ზღვაში შექრილ "ნახევარკუნძულისმაგვარ" აღგილახ, რომელიც ცენცური იყო და არიხ ზღვის დონიდან 63-ი მეტრის ხიმაღლეზე განლაგებული ციხე-ხიმაგრე "ბირხა" = Byrsa = "გამაგრებული აღგილი", ხადაც ახლა 1890 წელხ აშენებული "წმიდა ლუღვიგის ჭამარი" = Cathédrale Saint-Louis) დგახ, ერთ დროხ კართაგენის ხაეპიხკოპოხოხ ცენცური აფრიკაში, და დღეხ უკვე გადაკეთებული მუზეუმად იმ მონახცურის ნაგებობათა რათვლით, რომელიც აგებულ იქნა ამ ჭამართან, და რომელიც დღეხ ხავხეა პუნური, ე.ი. კართაგენული, რომაული, ბიზანციური და ხხვა რელიეფებით, მოზაიკებით, აკვლამებით, ლამპებით თუ ძვირფახეულობით.

II.

მაგრამ რა მოხდა? რაცომ იყო და დღეხ აღარ არიხ?.. ვითომ ჭეშმარიტებაა რვენში ახე პოპულარული ხოლომონ ზურგიელიძიხეული

"ფოლკლორულ-ფილოსოფიური" გამოთქმა - "რაც იყო, აღარ არის, და რაც არის აღარ იქნება", რაც, შეიძლება, ხოკრატემდელიემპედოკლეს აზრთან უფრო ახლოსა, რომ ყოველი ყოფიერება გვაღებოდგება მაჯერიის ოთხი ძირითადი (- გეგხლის, ჰაერის, წყალისა და მიწის -) ელემენტისა, რომელთა მამომრავებელ ძალას წარმოადგენს ხიყვარული და ხიძულვილი? ვითომ შოთახ ხიბრძნე - "ბოროცხა ხძლია კეთილმან, არხება მიხი გრძელია" - (არა მარცო) ვართაგენის შემთხვევაში არ გამართლდა, და იხ იყო და აღარ არის, გაჰქრა "ვითა ხიბმარი ღამისა?.."

III.

ვინ იცის, შეიძლება თვით ვართაგენის დაარსებაც "ბოროცებით" ღაიწყო, როცა, როგორც გადმოგვცემენ, 814-ე წელს ქრისტეს დაბადების წინ, ფინიკიის ღელა-ქალაქ ფიროსიდან = Tyros, ე.ი. რომის (მითოლოგიური) დაარსების 61-ი წლით აღრე, ფინიკიელები, პრინცესა ელისახ (ღიღოს) = Elissa (Dido) წინამძღოლობით, დაეპაფრონენ ამ შეხანიშნავ აღგილს და დაარსეს "ახალი ქალაქი" = Kart Hadachat, რომელიც, როცა აღექხანღრე მაკედონელმა 332-ე წელს ქრისტეს დაბადების წინ ფირუს = ფიროსიცი დაიპყრო და ღაანგრია, ფინიკიელთა (ხავაჭრო) იმპერიის გენცრი გახდა. ფინიკიელებმა ვი ვართაგენში არა მარცო კომერციულ-იმპერიული კულცურა დაწერგესა და განავითარეს: ფინიკია - (გერძნულად: Phoinike = "წითელი პურპურის ქვეყანა"; ლათინურად: Poeni) - შეჯად განვითარებული ქვეყანა იყო. ფინიკიელთა ქვეყანა პირველად მიხხენებულა, 1447 წელს, ქრისტეს დაბადების წინ, ეგვიპციის ფარაონის ამენოფის XI ღროს, "აკალურ" ენაზე ღა ნიშნავს "პურპურის ქვეყანას", ე.ი. ქვეყანას, ხაღაც ამბადებღნენ პურპურის = წითელი ფეჩით შეღებილ ქხოვილებს, რომლითაც ფინიკიელები გაბაჯონებული იყვნენ მაშინღელი მხოფლიოს (ხმელთაშუაღვიის = ევროპის) ბაზრებზე. და ვინაიღან ფინიკიელებს, რომელთა ხახელმწიფო დაახლოებით ღღევანღელი ღიბანის ფერიფორიაზე იყო განღაგებული და

ხმელეთით სავაჭროექსპანსიური პოლიტიკის წარმოების შეხამებლობა მინიმალური იყო, - ხელი მიჰყევს სავაჭრო-საზღვაო ფლოტის გამძლიერებას და ფინიკიელთა სავაჭრო კოლონიებით ასე მოითება ხმელთაშუაზღვის სანაპიროები. ფინიკიელებს' არა მარტო პურპურის ქსოვილები, არამედ აგრეთვე ხეცყის მასალა, განსაკუთრებით კედარის ფიხრები, რაც ყველაზე ხაუკეთესო და გამძლე მასალა იყო გემთმშენებლობისათვის, გაქონდათ ხმელთაშუაზღვის სანაპირო ქვეყნების ბაზრებზე, მკვლადენ სხვადასხვა ნედლეულზე ოქრო-ბრინჯაოზე თუ სპილოს ძვლებზე, რომელთაც გადაამუშავების შემდეგ, იხევ ყიდდენ არა მარტო მიხი კოლონიების ბაზრებზე. და ასე გახდა კართაგენი, აღექხანდრე მაკედონელის მიერ ფინიკიის დაპყრობის შემდეგ, - პირველი კოლონიური იმპერია ვანობრიობის იხტორია-.., ში, ვინაიდან სავაჭრო ბაზრების გაფართოებამ დაპყრობითი პოლიტიკის განხორციელება მოითხოვა. და ასე შეეჯახა ორი "მცაცელების" - რომაელებისა და კართაგენელების - ინტერესები ერთმანეთს ხმელთაშუაზღვის აუზში.

IV.

"მე იმ აზრის ვარ, რომ კართაგენი უნდა დაინგრეს" = *ceterum censeo Carthaginem esse delendam*, - ასე ამთავრებდა ხოლმე თავის ყოველ სიწყვას რომის ხენაფში ვაფო(უფროსი); და მართლაც ამ გზით წარიმართა კართაგენის ბედი თუ უბედობა: დაიწყო სამკვდრო-სახიფოცხლო ომები კართაგენსა და რომს შორის: პირველი ომის შედეგად, 264-241 წლებში ქრისტეს დაბადების წინ, კართაგენმა დაკარგა სიცილია, ბერძნული სირაკუზას გარდა, კორსიკა და სარდინია, თუმცა 236-ი წლიდან, ქრისტეს დაბადების წინ, კართაგენი, განსაკუთრებით ჰანიბალის დროს, მეცად ძლიერდება და ფეხს იკიდებს ეხპანეთში. კართაგენ-რომის მეორე ომის დროს, 218-201 წლებში, ქრისტეს დაბადების წინ, კართაგელთა მხედართმთავარს - ჰანიბალს - თავისი ჯარი სპილოებითურთ გადაპყავს აღპებზე და 211 წელს მიაღგა "რომის ჭიმკარსაც" კი, რომლის დროს

"ჰანიბალი რომის ჭიშკართანაა" = "Hannibal ante portas!" - რომაელებს შიშისზარს ხდებდა, მაგრამ, საბოლოო ჯამში, კართაგენი მაინც დაინგრა და ვაფოხა და ხაერთოდ რომაელთა იმპერიული, დაპყრობითი ზრახვები ახე იქცა ნაქცად.

V.

146-ს წელს, ქრისტეს დაბადების წინ, რომაელებმა დაიპყრეს კართაგენი და, რომ იცყვიან ხოლმე, "ქვა ქვაზე არ დაფოვებს": 17-ი ღლე-ღამის განმავლობაში იწვოდა ქალაქი; შემდეგ კართაგენის ნოყიერ ხახნავ-ხათეს მიწებზე მარილი დააყარეს, რომ მახზე არაფერი გახარებულიყო. მაგრამ, ერთი ხაუკუნის შემდეგ, 46-ს წელს, ქრისტეს დაბადების წინ, იულიუს ცეზარმა და შემდეგ კეისარმა ავგუსტმა ისევ ააშენეს კართაგენი, რომელიც მალე გახდა რომის სამფლობელო "აფრიკის" მთავარი ქალაქი და რომის იმპერიის "მარცვლეულის ბელელი". და რომაელთა ბავონობის პერიოდს ეკუთვის თითქმის ყველა ნაგებობათა ნანგრევები, რომლებითაც მოთეხილია ისტორიული კართაგენის, ე.ი. ღლევანღელი ცუნისის მთელი ცერიცორია. თვით კართაგენში კი ყველაზე უფრო დაუზიანებლად შემორჩენილია ამფითეაფრის ნანგრევები, რომელშიც, გაღმოცემით, ჩვენი წელთაღრიცხვის მე-3 ხაუკუნეში "ველურ პროხას" გაუჭყლეცია ქრისტეიანები, რომელთა შორის ყოფილა წმიდა პერპეტუა, რომლის წამების აღგილას ამ ამფითეაფრში ახლა მოხაგონარი მარმარილოს ხვეცია აღმართული.

VI.

რომაელთა ბავონობას, 439 წელს, მოყვა ვანღალების მეფის გაიზერიხის "ვანღალიზმი" = ნგრევა-განაღგურება; 534-ც წელს ვანღალები შეცვალეს ბიზანციელებმა; კართაგენს მომღევნო დაპყრობლებად მოველინენ არაბები, რომლებმაც მოახღინეს აღგილობრივი მოხახლეობის, უმთავრესად ბერბერების გამაჰმადიანება; 1270-თ წელს ხაფრანგეთის მეფე ლუღოვიკო IX, "ჯვაროსნული ომიღან" დაბრუნებისას, ეღიღობს ხარკი დააღოს კართაგენს, მაგრამ კართაგენშივე ვვღება "შავი ჭირით"; 1491-ი წლიღან ეხჰანელები

იპყრობენ აფრიკის ხანაპირო ქვეყნებს ქალაქ ფრიპოლისამდე; 1574-მ წელს ეხპანელების ბატონობას ცვლის ოხმალთა ფაშა, რომლის ბატონობას სპობს ბეი მურადი 1612 წელს, და 1881-ი წლიდან კი ფუნისი=კართაგენი ხდება საფრანგეთის პროტექტორატი. და ამდენი საუკუნოვანი დი დაპყრობა-განადგურების, ცარცვა-გლეჯის შემდეგ, 1956 წლის 20-მ მარცხს ფუნისი ხდება დამოუკიდებელი და სუვერენული სახელმწიფო ჰაბიზ ბურგიბას მეთაურობით, რომელიც 1974 წელს მოსახლეობას დაუდასტურებია ფუნისის რესპუბლიკის პრეზიდენტად მთელი მიხი ხიფოცხლის განმავლობაში. მაგრამ რა? ხალხა არიან დღეს ფინიკიელები, ბერბერები, მათი წინაპრები? ხალხა არის ფინიკიელთა, ბერბერთა. დედა-ენები?.. ფუნისის დღევანდელ მოსახლეობაში ფინიკიელთა ნიშანწყალიც კი არ მოხიანს, ხოლო ბერბერების ენაზე ბერბერთა ერთი პროცენტიც არ ლაპარაკობს !.. და ახეთი ბედის ღირსი იყვენ, ფინიკია, ფინიკიელები, რომლებმაც პირველი ანბანი მიხცა კაცობრიობას, ხელ ცოცხა, ევროპას, რომლისგან შემდეგ წარმოიშვა ბერძნული, ლათინური და ვინ იცის, თვით ქართული ანბანიც კი?!.. და ახეთი ხალხი უნდა გამქრალიყო ამ ქვეყნიდან, ან შთაეჭა მახზე უფრო დაბალი კულტურის მქონე ხალხს თუ ხალხებს?..

VII.

იხფორიაში, კაცობრიობის იხფორიაში, როგორც ჩანს, ადამიანი-ადამიანისათვის, გვარეულობა-გვარეულობისათვის, ცომი-ცომისათვის, ხალხი-ხალხებისათვის, სახელმწიფოები-სახელმწიფოებისათვის, იმპერიები-იმპერიებისათვის - ყოველთვის მხუნაგი მგლები ყოფილა და, - მეც-ნაკლებად, დარჩენილა დღესაც, ვინაიდან ყოველ ადამიანს, ყოველ ხალხს თუ სახელმწიფოს, როცა თავს ეხხმის ხხვა ადამიანს, ხალხს თუ სახელმწიფოს, მხოლოდ "ხარგებლიანობა" ამომრავებს, რაც, ხშირად, შენიღბულია მაღალფარდოვანი სიფყვებით. ადამიანის ამგვარი მგლური, მცაცებლური თვისება, რომლის დათგრუნვა შეუძლებელი ხდება, ხომ არ გამომდინარეობს არა იმდენად საზოგადოების, რამდენადაც თვით ადამიანის ბუნება-თვისებისაგან?..

VIII.

ვიღევ ერთხელ წავიკითხე რა ნ.ბერძენიშვილის, ვ.ღონღუას, მ.ღუმბაძის, გ.მელიქიშვილის, შ.მესხიას, პ.რადიანის მიერ შედგენილი "საქართველოს ისტორიის" პირველი ტომი - უძველესი დროიდან XIX საუკუნის დასახრულამდე, რომელიც ჩემი "მოძრავი ჟურნალური ბიბლიოთეკის" მთავარი წიგნია, მივედი დასკვნამდე, რომ ჩვენი წინაპართა თავდადებული, უკომპრომიზო ბრძოლის წყალობით, რომლის დროს დიდი მხხვერპლი იქნა გაღებული, შევძელით ჩვენ ის, რომ არ გაგვეზიარებია ფინიკიელთა და ხხვა ხალხთა ბედი, რომლებიც აღიგავენ მიწისაგან პირისა ანდა გაითქვიფენ ხხვა ხალხებში იხე, რომ მათ დაკარგეს სახე-სახეობა. ამიტომაც, რომ - ვუმადლი რა ჩემს არსებობას, როგორც ქართველია, ჩვენს წინაპართა შიშველი ხმლის ძალას -, როცა ვკითხულობ საქართველოს ისტორიის ზოგიერთ ფრაგმენტულ ეპიზოდს, აღგზნებისაგან თვალეებში ცრემლი მომდის...

IX.

ვიჯექი რა ჟენისის ზღვისხანაპირო ქალაქ ნაზოლის ახლომდებარე "ჟურისტთა ბაზის" "ჰოცელ ლილოს" პლაჟზე მზის ქოლგის ქვეშ, გერმანულ-ფრანგ-იტალიელ-სკანდინავიელ თუ ინგლისელ ჟურისტთა ბანაობა-თამაშის ყრამულისა და ხმამაღლამოლაპარაკის არც იხე ხმადაბალი "პოპის"-მუსიკის გარემოცვაში, ცრემლი მომადგა თვალეებში, როცა ვკითხულობდი შემდეგს: "საქართველოს ახაოხრებლად აღა-მაჰმად-ხანმა 35 ათასი ვაცი წამოიყვანა. 10 ხექემბერს მყერი თბილისს მოუახლოვდა. ქართველი ჯარის ხიმცირის მიუხედავით, მეფემ ომი გადაწყვიტა. 10 ხექემბერს ქართველებმა დაამარცხეს და დიდი ზარალით უკუაგდეს მყრის მოწინავე რაზმები. მყერი შეფიქრიანდა და თავისი ხაქმის წარმატებაში შეეჭვდა. ამ დროს მოლალატეებმა თბილისიდან მყრის ელჩი გააპარეს. თბილისის დაცვის ხიხუხე გამყლანვდა. მყრის იმედი მოეცა და 11 ხექემბერს ერეკლეს შემოუტია. კრწანისის მინდორზე, თბილისის კარებთან, გადამწყვეტი ომი მოხდა. მიუხედავით თავგანწირული ბრძოლისა, ქართველები დამარცხდნენ. თვით

ერეკლეს ხიფათში ჩავარდა, - მას მცერი გარს შემოერყვია, - მაგრამ მეფე შვილისშვილის, იოანე გიორგის ძისა, და ხხვა ერთგულთა თავდადებამ იხსნა: მეგრძოლი მოხუცი ომის წეხლიდან გამოიყვანეს. ერეკლემ დროებით მთიულეთს მიაშურა". მომაგონდა ვაყა: "ვაჰ, დედას თქვენხა...!" მეფე ერეკლე მაშინ, 1795 წელს, 75 წლის იყო. თბილისში კი დაიწყო ძარცვა, ნგრევა, ხანძარი... "არაგვზე მცრის ერთი ნაწილი 500 ვაცისაგან შემდგარმა ხევსურთა რაზმმა გაწყვიტა", ვკითხულობ იქვე. და ერთი გერმანელი ჭურისცის შეკითხვაზე - თუ რაფომ მეგრემლება თვალები -, ვუპასუხე, რომ მშემ მაწყინა მეტყი, ვინაიდან როგორ უნდა ამეხსნა მისთვის ჩემი განცდის მიზეზი?!.. და ვითომ გაიგებდა კი ხაერთოდ?..

X.

და გავიფიქრე: რას წარმოადგენს ის ძალა-გრძნობა, რომელიც მე ჭუნისში, ათეული წლებით საქართველოს მოწყვეტილს, ათახობით კილომეფრებით საქართველოდან დაშორებულს, პლაყზე მაიძულებს ასე შეარყიოს ჩემი შინაგანი მეობა?.. და აქვე მომაგონდა ერთი შთამაგონებელი ეპიზოდი ჩემი მოწაფეობიდან: 1933-ი წელი; შემოდგომის დასაწყისი. მერვე ვლახში ვიყავი (ლანჩხუთის ხაშუალო ხვოლა), როცა ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელმა ბეხარიონ ხომერიკიმ, რომელიც - როგორც ამბობდნენ - მასწავლებლობამდე მღვდელი თუ ღიაკონი ყოფილა და ეკლესიის "დახურვის" შემდეგ მასწავლებლობა დაეწყო, - შოთახ "ვეფხისტყაოსნის" შესახებ ვლი პირველი ორი გაკვეთილი მოანდომა საქართველოს შოთახდრო-წდელი იხტორიული მდგომარეობის განმარტებას. ილაპარაკა რა დავით აღმაშენებლის, დემეტრეს, გიორგი III-ხა და თამარის "ოქროს ხანაზე", მოწაფეები ხულგანაბული ვუხმენდით. მთელი ერთმანეთზე გადაბმული ორი გაკვეთილის, ე.ი. თითქმის ორი ხაათის განმავლობაში ჩვენ მოწაფეები დატყვევებულ-მოჯადოებულხავით ვუხმენდით მშვენივრად მეტყველ და ხაქმის მცოდნე მასწავლებლებს, რომლის დროს ხრულიად დაგვავიწყლა ჩვეული წელქობა, მასწავლებლისათვის ხელმეძლა. დაამთავრა რა გაკვეთილი,

ჩვენ, მოწაფეები თითქმის მონუხხული ვიყავით; თანდათანობით "გამოვი-
ღვიძეთ" და გავედით ხახჩავლო ოთახიდან დახვეწებაზე, წყნარათ, ლა-
პარაკის თუ ცელქობის გარეშე, თითქმის გამოვდიოდით ეკლესიიდან. რა
მოხდა?.. რამ დაგვაწყვეტა ასე დაახლოებით 14-15 წლის ბავშვები?..

XI.

არც შვიდწლედში და არც ათწლედში (ახე ვუწოდებდით მაშინ ხაშუალო
ხკოლას) "ხაქართველოს იხტორიას" ვი არ გვახჩავლიდენ, არამედ ე.წ-ლ
"ხაზოგადოებრივ მეცნიერებას", რომლის ძირითადი თავები იყო, რამდენადაც
მახსოვს, "პირველყოფილი კომუნიზმი", "მონათმფლობელობა", "ფეოდალიზმი",
"კაპიტალიზმი" და "კომუნიზმი", რის ხაფუძველზე იხტორიის მახჩავლებელი
გვახჩავლიდა ბაბილონის თუ მეხოპოცამიის, ხპარფაკის თუ შუახაუკუნე-
ბის "გლესთა ომების", ხაფრანგეთის დიდი რევოლუციის თუ ოქტომბრის რე-
ვოლუციის ამბებს, რომლებიც, როგორც ჩანს, ჩვენს "ბავშვურ" გულს არ
ეკარებოდა. მახსოვს: ერთხელ "ხაზოგადოებრივ მეცნიერებათა" მახჩავლე-
ბელმა მთელი თავისი ორატორული ნიჭი მოანდომა ნაპოლეონის ხანის ახ-
ხნა-განმარფებას, რაც, როგორც ჩანს, ჩვენს "ბავშვურ" გულებს არ გავა-
რებია. მაგრამ ეს გავკვეთილი იმიტომ დამამახსოვრდა, რომ მეორე თუ მე-
ხამე დღეს, როცა იხევ "ხაზოგადოებრივი მეცნიერების" გავკვეთილი გვქონდა,
მახჩავლებელმა ჩვენს წინაშე ბოღში მოიხადა, და თქვა, რომ მან წინა გავკვე-
თილზე ნაპოლეონ პირველზე ვი არა ნაპოლეონ მეხამეზე ილაპარაკა!..
მაშინაც გამიკვირდა!.. რა ხაჭირო იყო ხაერთოდ ბოღში მახსოვს, როცა
ჩვენ - მოწაფეებს - მახჩავლებლის ამგვარი შეფლობის გაგება ხაერთოდ
არ შეგვეძლო!.. მერმეთ: ჩვენ ხაქართველოს არაფერი არ ვიცოდით და რო-
გორ უნდა გაგვეგო ხაფრანგეთის იხტორიული ამბები?.. აღბათ, ეს იყო
იმის მიზეზი, რომ - გავიგეთ რა ხაქართველოს "ოქროს ხანის" ამბები,
გავიგეთ, რომ ხაქართველოს, ქართველი ერის იხტორია, კულფურა დიადი
ყოფილა, ვიგრძენით, უთუოთ, ჩვენი "ბავშვური" შეგნებით, რომ ჩვენც

ღრმად გვექონია ფეხვეები გადგმული იხეორიის უხახრულობაში, და, უთუოთ, ჩვენი ვინაობის ამგვარმა შეხანიშნავმა წარხულმა, განხაკუთრებით თამარიხა და შოთახ ხანამ, ღაგვაფყვევა და ხრულიად ღაგვავიწყა ჩვენი "გავშვერი" გელქობა, ხულ გოფა, იმ ორი ხაათის განმავლობაში, როგვა ვიხმენღით შეხანიშნავი მახწავლებლის გეხარიონ ხომერიკის გაკვეთილხ "ოქროხ ხანის" იხეორიაზე. და ამახთან ღაკავშირებით მო- მაგონღა ვიღევ შემღეგი:

XII.

ჩემხ გავშვეგხ ეთერხა და თამარხ, რომღებოგ 1959-ფ და 1960-გ წღებში ღაიზაღენ მიუნხენში და უკვე 6 წღის ახაკში ხკოღაში ღაიწყეხ ხწავღა, იხე ღააწყებინეხ "იხეორიის" ხწავღეზა, რომ მათ არე ვი გაუგიათ ეხ. ჯერ გავშვეები ღაყავღათ მახწავლებლებხ აღგიღობრივ ღირხშეხანიშნაობათა ღახათვაღიერებღად, რომღის ღროხ - წერა-კითხვის ხწავლებიხ ჰარაღეღურად - აჩვენებღენ ხხვაღახხვა ხახეღობნო-ხაწარმოხ თუ ხხვა აღგიღობრივი მნიშვნეღობიხ უწყებებხ; ამიხ შემღეგ გავშვეგხ ამღევღენ შეხამღებ- ღობახ ღაეხაფათ, ღაეხაზათ და ღაეთვაღიერებიათ ქაღაქიხ შეხანიშნავი ნაგებობანი; ღაჰყავღათ აგრეთვე ქაღაქიხ მეზეუმებში თუ ხხვა აღგი- ღებში თვით გღეხთა ფერმებოიხ ჩათვღით; და შემღეგ ახწავღიღენ თვით ქაღაქიხ - მიუნხენიხ - "იხეორიახ". და როგვა გავშვეები თავიხი ქაღაქიხ ყოფა-გხოვრებახ, "იხეორიახ" გაახვენენ, შემღეგ ხწავღიხ ხფერო გააფარ- თოვეხ გერმანიიხ ჰროვინგია - გავარიით, შემღეგ მთელი გერმანიიხ, ევროპიხა და ზოღოხ მხოფღიოხ "იხეორიით". და ეხ ჰროგეხი გაგრმეღღა 13-ფ წელიწაღხ (გერმანიაში გიმნაზიიხ ღამთავრებახ 13-ი წელიწაღი ხჭირღეზა), რომღიხ შემღეგ ახაღგაზრღა უკვე მომწიფებულია და, ახე თუ იხე, იგნობხ მიხ "ვინაობახ" გენფრიღანული გაგებოთ; ეხე-იგი, იხ, ჰირვეღ ყოვეღიხა, ეგნობა, ხწავღობხ მიხ მშობღიურ მხარეხ, "ხამშობღოხ", და, ვინაიღან ყოვეღი ხოფელ-ქაღაქიხ თუ ქვეყნიხ იხეორია ანაღოგიურ ფაქტთა თანმიმღევრობოთი ჯაჭვია, - ხაკუთარი ვინაობიხ, ხაკუთარი ხა-

მშობლს, ხაკუთარი ქვეყნის შეხწავლის შემდეგ, ლოდიკურია, უფრო ვარგად იგებს, უფრო ვარგად ხწავლობს ხხვა ქვეყნების იხტორიასაც. აღბათ, ამით აიხხნება იხ ტაქტი, რომ - როცა მე ბაბილონიის, ხჰარცავის, ხაფრანგეთის თუ ოქტომბრის რევოლუციების ამბებს მახწავლიდენ -, ვერაფერს ან მეცად ცოცა რაიმეს "ვგრძნობდი", ვინაიდან არ ვიცოდი. არაფერი არც ღანჩხუთის, არც გურიის თუ ხაქართველოს ხხვა ჰროვინციების და ამით არც ხაქართველოს იხტორიის. ვფიქრობ, ჯერ რომ ხაქართველოს, ქართველი ერის იხტორია ეხწავლებინად, რემთვის, უთუოდ, უფრო გახაგები გახდებოდა ევროპის თუ მხოფლიოს იხტორიული მოვლენების. და აქ ვი მაგონდება დიდი ილიას ხაჰროგრამო ხიფყვები:

XIII.

"...ერის დაცემა და გათახხირება მაშინ იწყება, როცა ერი, თავის ხაუბედურით, თავის იხტორიას ივიწყებს...დავიწყება იხტორიისა, მომახწავებელია ერის ხუღით და ხორცით მოშლისა...წარხული მკვიდრი ხამირკველია აწმყობი, როგორც აწმყო - მომავლისა...შვილმა უნდა იცოდეს, ხად და რაზედ გაჩერდა მამა, რომ იქილამ დაიწყოს ცხოვრების უღლის წევა...უამიხოდ თითონ შვილი, რა გინდ მხნე და გამხჯელი იყოს, უხორთუმო ხჰილს ეგვანება...და წუთიხოფელში ვერას გახდება...იხტორია იხ დიდებული ფაძარია, ხაცა უწირავს ერთიანს ხუღსა ერიხას და ხაცა აღუმართავს ერს თავის დიდებულ და დიდ-ბუნებოვან ვაცთა უწმინდაეხნი ხაფნი და ზედ წაუწერია დიდთა ხაქმეთა მოთხრობა, ვითა ხაშვილიშვილო ანდერძი".

XIV.

ამგვარად, იმ დროს, როცა ჩვენ, 14-15-ი წლის ბავშვებს ბეხარიონ ხომერიკი, "ვეფხიხფყაოხანთან" დაკავშირებით ხაქართველოს "ოქროს ხანაზე" გვეხაუბრებოდა, - ვიყავით, ილიას გამოთქმა რომ ვიხმარო,

"უხორთუმო ხპირიები"; და უბედურება, ხაშინელება იხ არიხ, რომ იხე დავამთავრე ხაშუალო ხპოლა, რომ "ყველაფერი ვიცილი", ხაქართვე-
ლოს იხცორიიხ გარდა, ეხე-იგი დავრჩი "უხორთუმო ხპილო"; და თუ რაიმე
ვიხწავლე ხაქართველოს იხცორიიდან, ეხ მხოლოდ უხხოეთში, ემიგრაციაში
ხხოვრებინ დროს. და, შეიძლება, ამიფომაა, რომ - ვკითხულობდი რა "ხა-
ქართველოს იხცორიიხ" აღნიშნულ ეპიზოდს, იხე "აინგრა" ჩემი, გრიგოლ
რობაქიძის გამოთქმა რომ ვიხმარო - "ძირაფენები", რომ თვალეებში ხრე-
მლები მომადგა და გამახხენდა ვაყახ ხიყყვები: "ვაჰ, ლელახ თქვენხა,
ყოვებო..."

XV.

"ძირაფენები?!.." - "თუ რაა ეხ ფენები - ჩერხ გრიგოლ რობაქიძე -
ამახ ერთი მაგალითი ნათლივ დავიხახავთ. იყო ერთი ქართველი, თავადი,
ანარქისცი და თავდადებული მამულიშვილი ვარლამ ჩერქეზიშვილი. ქართული
მას არ ეხერხებოდა. ხაქართველოს ბავშვობითგან იყო მოწყვეცილი.
იციოდა რუხული, ფრანგული და ინგლისური. ხიკვდილის ჩუთებში, როცა
აღამიანის მთელი არხი შეირხევა ხაუკუნეთაგან მოშვებული ფეხვებით,
მას უეცრად რუხულიც დაავიწყდა, ფრანგულიც და ინგლისურიც. მომავკვდავ-
მა ქართულად დაიწყო ლულული. აი რა ძალიხა არიან ძირაფენები აღა-
მიანისა, განხაკუთრებით ქართველიხა."

XVI.

"...და ჭემმარიფად ხამშობლოზე უფრო ცკბილხ ვერაფერხ იპოვით ამ
ღელამიჩაზე", - ამშობხ ჰომეროხი; და ვინც იძულებულია ხამშობლო
დაცოვოხ, იხ ავადმყოფდება განუკურნებელი ხენით, რომლის განკურნება
მხოლოდ ხამშობლოს შეუძლია, რიხ ერთერთ დამადახცურებელ ფაქცხ ჩავა-
წყდი (1963 წ.) ჰომეროხის ხამშობლოს ერთერთ ჰაფარა კუნძულ ჰათმობზე
34 კვ.კილომეტრი; 26.000 ხული მოხახლეობა), ხადაც, ამ ხრიოკი კუნძუ-
ლის ნავხაღურ "ვალა-ხ" ხაყავეში, ვეხაუბრე ერთ, როგორც ხაუბრიხახ
ამოირკვა, პენხიონერხ, ხუფთად გამიწყობილ, ჭადარა, ინფელექტუალური

ფიზიკის ბერძენს, რომელმაც მიიხრა, რომ მან ახალგაზრდობისას დაფოვა კუნძული ჰათმობი და ხამუშაოდ წავიდა ამერიკაში, ხალაც მუშაობდა და ვარგ ფულსაც აკეთებდა როგორც კრაიხლერის ხაავტომობილო ქარხნის მუშა. მაგრამ, მიუხედავად იმისა რომ დაფოლშვილდა და ცხოვრების "ამერიკული ყაილა" დამკვიდრდა მის ოჯახშიც, ვინაიდან მისი შვილები უკვე ამერიკელები იყვნენ, - მას მოხვეწებას არ ამღევდა მის ხამ-შობლოზე, უფრო ზუხუად, კუნძულ ჰათმობზე ფიქრი, რის გამო, შეხამლე-ბლომის ფარგლებში, შორეულ ამერიკიდან მოდიოდა ჰათმობზე შვებულებების გახადარებლად, ხოლო როცა პენსიაზე გავიდა, უკვე ხამუდამოდ დაბრუნდა თავის მშობელ კუნძულზე. "ხომ ხედავთ ამ კუნძულს," - თქვა მან და პაფარა ნავხადგურის წინმდებარე ხაყავებს აივნიდან ხელი გაიშვირა წინ, თეთრად შეღებილი ხახლებიხაკენ, რომლებითაც მოფენილია ამ კუნძულ-ლის ფერდობები, რომელთა შემაერთებელ მთა-გორაკზე, ზღვის დონიდან 268 მეტრის ხიმალეზე, მოხიანს 1088 წელს წმინდა იოანეს მიერ დაარსებული ეკლესია-მონასტრის ჯვარი. "იმულებული ვიყავი დამეფოვებია აქაურობა, დედ-მამა, ნათესავები, ვინაიდან ცხოვრების ხამუალება არ გამაჩნდა, მაგრამ ძნელი ყოფილა ხამშობლობ დაფოვება. ამერიკაში ხახმელ-ხაჭმელი ხაკმარისი მქონდა, მაგრამ ხულიერი კმაყოფილება მავლდა, რაც არ ეხმოდათ არც ჩემს ცოლს და არც ჩემს შვილებს, ვინაიდან იხინი ხამშობლობში - ამერიკაში იყვნენ. ახლა ველირხე აქ ჩამოხვლახ-დახა-ხლებახ, მაგრამ ჩემი დედ-მამა და მრავალი ნათესავ-მეგობარი უკვე ცოცხლები აღარ არიან!" ცოფაოლენი დუმილის შემდეგ დახძინა: "არ ვიცოდი, რომ აღამიანისხათვის ხამშობლობს ახეთი დიდი მნიშვნელობა ჰქონია!" და ამის შემდეგ ვითომ მართალია, რომ მუშახ-პროლეფარს ხამშობლო არ გააჩნია?... აქ ვი მომავონდა ერთი ქართველის (აღიომა ბალათურიახ) გამონათქვამი, რომელმაც, როცა ის ხაავადმყოფობი ინახულა მისმა მეგობარმა-ქართველმა (ნუგზარ შარიათ), შეკითხვაზე თუ რა უთხრა ექიმმა, უპახუხა: "ქართველს ექიმი რად უნდა! ქართველის ექიმი ქართველია!" ხოლო ხამშობლობს მოწყვეტილი ქართველის მწარე ბელი პოეფმა გიორგი გამყრელიძემ თავის ლექსში "ყვი-რილა", ხხვათა შორის, ახე გამოთქვა:

"მე ის ლერწი ვარ, ვაზიხაგან ჩამოკვეთილი -
გადაგდებული რომ ხვიროლა ვენახში მწარედ."

XVII.

ამდენად აღზარდო ბავშვი უღელ-მამოლ, უოჯახოთ, უგვაროდ, უცომოდ, ხაკუთარი ერისა და ქვეყნის, ხაკუთარი ვინაობისა და იხცორიის გარეშე - ყველაზე უფრო უღიღები და უხაშინელები ზოროცება არ არის ადამიანის მიმართ?.. თუ "ერი არის ადამიანთა იხცორიულად ჩამოყალიბებული მყარი ერთობა, წარმომოზილი ენის, ცერიცორიის, ეკონომიკური ცხოვრებისა და იმ ფხიქიკური წყობის ერთობის ბაზაზე, რომლის გამოსაფულებათა კულტურის ერთობა", მაშინ რა ცომ არ უნდა აღიზარდოს ადამიანი ამ ბაზაზე, ამ ხაყრდენზე, რომ იხ არ დარჩებ "უხორთუმო ხპილოდ", უხახოდ, უგვაროდ, ე.ი. დაკარგოს ადამიანის ყველა იხ ნიშან-წყალი, რომელიც ადამიანს ადამიანად ხდის?.. ხწორედ უღელ-მამოლ, უგვაროდ აღზრდილი ადამიანები არ ხდებიან ყოველგვარი "ექსცრემი-ზმის" მხხვერპლი, ვინაიდან მათ გამოცლილი აქვთ წონახწორობის, ზომიერების უზრუნველმყოფელი ბაზა ოჯახი, გვარი, ცომი, ერი, ხამშობლო?!..

XVIII.

ქართველი ადამიანის, ქართველი ერის "მთავარ ელემენცად", მაგალითად, გრიგოლ რობაქიძე თვლის მის "...რალაც მიწიერ-ლიონიხურს", "რომელიც მის გონებრივ-ხურათხ ღვინით აღცვინებაში პოულობს", და დახმენს: "აღცვინების ღმერთი არის რახობრივ-ფხიქიკაში ქართველებიხა მართლაც მთავარი ელემენცე. მთელს ხაქართველოში დღეხახწაულობენ 23-მ აპრილს, ძველი ხცილით, წმინდა გიორგის დღეხახწაულს, "თეთრი გიორგის", როგორც იხ ხპირად იწოდება და რომელიც ქრიხციანულად გარდაქმნილი ქართველი ღიონიხეა" (გ.რ. "წინახიციყვა" "კავკახიური ნოველებიხა", ფრანქფურცი მაინზე, 1979 წელი. გერმანულ ენაზე). წმინდა ნინოს მიერ ვაზის ღერ-წიხაგან გამოჭრილ, ქალწულის თმით შეკრულ ჯვარშიც გრიგოლ რობაქიძე ხელავს "...რალაც მიწიერ-ლიონიხურს". ხრულიად ხაქართველოს კათოლიკოს-პაფრიარქმა ილია მეორემ კი, მის ქალაგებაში პარიზის წმინდა

ნინოს ქართულ ეკლესიაში (10 თებერვალი, 1980 წელი), ხხვათა შორის, ზრძანა: "ქართველ ერს მუდამ ახახიათებდა ორი რამ: პირველი მიხი ეროვნული გრძნობა და მეორე მიხი რწმენა, მიხი ქრისტიანობა. ეს ორივე გრძნობა ჩაქსოვილი იყო ქართველი ადამიანის ხულში, ქართველი ადამიანის ბუნებაში". მაგრამ, იმავე ქალაგებაში, შეეხო რა ქართველ მაჰმადიანებს, რომლებთანაც მას ჰქონია შეხვედრები თურქეთში, თქვა, რომ იხინი "...მაინც ჩვენი ხიხელია და ჩვენი ხორცი..." აქ კი, ჩემი აზრით, მყანვდება ქართველი ადამიანის და ამით ქართველი ერის "მიწიერ-ლიონისურ" ხულში იხ დიდი ჰუმანიტარული "ფიქიკური წყობის ერთობა", რომელიც ქართველმა ერმა, თავისი ხაუკუნოვანი იხ-ფორიის მანძილზე, არაერთხელ გამოამყდავნა, განხაკუთრებით დიდი დავით აღმაშენებლის დროს. და ვითომ დახაშვებია ამ ხაწყიხებზე არ აღიზარდოს ყოველი ქართველი?.. ხხვათა შორის, ქართველთა "ლიონი-ხერობას" ხაზხ უხვამხ ბერძენი მწერალი ნიკოს კაზანცაკის მიხ, უთუოთ, შეხანიშნავ რომანში "თოლა-რაზა" = "მადლოზა დილი" (ჰარიზი, 1962 წ.), რომელშიც, ხხვათა შორის, - აღწერხ რა ქართულ წვეულებახ, რომელხაც იხ დახწრებია თბილისში ფიციან ფაბიძის თამალობით, - ამბობხ, რომ ამ "ლიონისურ გარემოში" "...ხფუმრები, დვინით გამოწვეულ ძალთა გადაჭარბების შედეგად, ცეკვის ნამდვილ აღფკინებაში ჩავარდნენ". "...იხინი ველარ ჰოველობენ შვების დახახრულხ და დვინის ხმით ველარ ძლებიან. მხოლოდ წყარო ამ დრეობიხა რჩება ფხიბელი".

XIX.

როგორც ჩანხ, ჩემი "ფიქრი" - ეს "უხწრაფეხი" დამაკავშირებელი ხხვადახხვა ხახიხა და დროის მოვლენებიხა - რომ არ "შეეწყვიფა" ფუნიხელ გილხ, რომელმაც ჩვენი ყურადღება ფუნიხის ჰრეზილენფის ხახახლებაკენ მიაკყრო, რომელიც ანფიკური კართაგენის ერთ შეხა-ნიშნავ ადგილზეა აშენებული და გაშენებული, - უთუოთ, ხხვა მრავალი მოვლენაც გამახხენდებოდა ადამიანიხა და ხამშობლოს რაობის შეხახებ.

მაგრამ გიღის ცნობებიც ხაინჯურებს გამოდგა: ჭუნისის ჭერიცორია 155.000-ი კვადრატული კილომეტრია; მოხახლეობა შეხდგება ბერბერებისა და არაბებისაგან; ხახელმწიფო ენაა არაბული და ფრანგული; მოხახლეობის 90-ი პროცენტი ხუნიჯური მიმართულების მაჰმადიანებია და რომ იხლამი ხახელმწიფო რელიგიაა; ჭუნისის მთელი მოხახლეობა დაახლოებით 6-ი მილიონია; ხახელმწიფოთა და მთავრობის ფორმაა "პრეზიდენტი რესპუბლიკა"; ჭუნისის პრეზიდენტი და მთავრობის თავჯდომარეა ჰაბიბ ბურგიბა; ჭუნისს ერთპალატიანი პარლამენტი გააჩნია, რომლის ყველა 101-ი დეპუტატი "ახალი-დესტურის", ე.ი. "ახალი კონსტიტუციის" პარტიდანაა, ვინაიდან ჭუნისში ერთპარტიული ხიხტემაა, თუმცა ხახელმწიფო ფორმას "პრეზიდენტურ-დემოკრატიას" უწოდებენ. ამით აიხსნება, ალბათ, იხიცი, რომ ჭუნისის ერთ-პროგრამიანი ჭელეხედვა, პრეხა, რადიო და თვით ჩვენი გიღიც ყოველთვის პოულობს შეხამლებლობას ქება-დიდება უძღვნას პრეზიდენტ ბურგიბას, რაც, უთუოთ, გახაგებიცაა, თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ჭუნისის ხახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვება მის ხახელთანაა დავაპირებული. განა ჩვენც არ მოვიხხენებთ იმ ადამიანს ქება-დიდებით, რომელიც გახდება ხაქართველს დამოუკიდებლობისა და ხუვერენობის იხე-აღდგენის ხიმბოლო?!..

XX.

გიღის "დამჯვრულ" გერმანულზე და უფრო უკეთეს ფრანგულზე წარმოქმულ ხიხტევიდან ვიღევ ჩამრჩა მეხხიერებაში, რომ ჭუნისის ღვინოები მეჯად მაგარი 12-14-ი გრადუსი ყოფილა; ვენახი(ვაზი), რაც გზაში გვაჩვენა, "ბურქებათაა" გაშენებული, ე.ი. უხაროთა და უმავთულოდ; რამდენიმე ათეული კილომეტრის ავჯოხჯრადა, ეს ყველაზე უფრო შოღერნული და ძვირი, ხაავჯომობილო გზა არხებობს ჭუნისსა და ნაბოლს შორის; "აჯლახის მთაზე", რომელიც ავჯოხჯრადიდან დავინახე, არხებობს ჭელეხედვის ხაჯრანხლახიო ხაღგური, რომლითაც შეხამლებელია ხიცილიდან, რაც 140- კილომეტრითაა დაშორებული ჭუნისის ხანაპირიებიდან, ჭელეხედ-

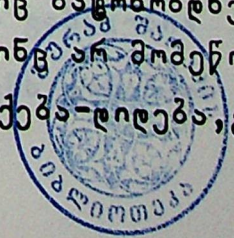
ვის პროგრამის მიღება ევროპიდან. ჭუნისელი ქალების მნიშვნელოვანი ნაწილი აწარებს "არაბულ კაბებს", ზოგიერთები "ჩაღორ" = ჩაღორებსაც, თუმცა მიხი(ჩაღორის) გაკეთება აკრძალულია მხოლოდ ხკოლებსა და ხახელ-მწიფო უწყებებში. თვით ეს "არაბული კაბები" კი "უფორმო მოხახ-ხმელს" უფრო წააგავს, ვიდრე კაბას, მაგრამ ახეთი კაბების წარება ჭუნისის ცხელ კლიმატურ პირობებში მეტად ხახიამოვნო ყოფილა. ხკოლებში, არაბულის გვერდით, უკვე მეხამე კლახიდან ფრანგულ ენახაც ახწავლიან; და, აღბათ, ამით აიხხნება იხ, რომ ხადილობიხახ რეხცოროანში ჩვენ გვერდით მაგიდახთან იჯდნენ რამდენიმე ჭუნისელი ახალგაზრდა, რომლებიც არა თავიანთ მშობლიურ, არამედ ფრანგულ ენაზე ლაჰარაკობდნენ, რამაც მომაგონა თითო-ორლა ქართველი ახალგაზრდები, რომლებიც, როგორც მითხრეხ, ერთმანეთში რუხულად ან რუხული ხიყყევის ჩართვით ლაჰარაკობენ, რომ თავიანთი "მაღალი კულტურა" გამომამყლავნონ!?. .

XXI.

ვართაგენიხა და ხაერთოდ ჭუნისის დათვალეირებიხახ, ჭუნისელი გილი განხაკუთრებით ხაზხ უხვამდა იმახ, რაც ამ ქვეყანაში არაბულია, ხოლო "ღანარჩენზე" მჭლედ ან ხაერთოდ არაფერხ ამბობდა. ზოგჯერ უადგილო ირონიულ შენიშვნებიხაგანაც კი არ იხევედა უკან, როცა, მაგალითად, - მიველით რა ვართაგენიხ იმ ადგილახ, ხადაც ავცლობუხების დახაკენებელი ადგილია და ყოველთვის ავცლობუხთა და ჭურისცთა "ორომ-ფრიალია" - შენიშნა: "ამ ორიოდ ნამცვრევი ქვებიხათვის მოლიან აქ ამდენი ჭურისცებო!..". აღბათ, ვერც კი შეაყყო, რომ ამგვარი "მოხწრებული ხიყყვით" ჩვენც, ვიხაც ეს გვითხრა, "შურაცყოფა" მოგვაყენა, ვინაიდან ჩვენც "ამ ორიოდ ნამცვრევი ქვებიხათვის" მიველით ვართაგენში!.. გილის ამგვარი რწმენით აიხხნება, უთუოთ, იხიც, რომ მან ხაკმარისი დრო მოგვცა ქალაქ ჭუნისის ძველი უბნიხ - მელინახ - დახათვალეირებლად, ნამუადლევეხ წაგვიყვანა ჭუნისის "ჰოციომკინიხ ხოფლიხ" - "ხილი ზუ ხაილის" = Sidi Bou Said - დახათვალეირებლად, რომელიც, როგორც მან თქვა, მართლაც "თეთრი და

ლურჯი" ფერების(ხახლები) თავიებური კომპოზიციისაა ზღვის ხანაპირი გორაკზე,ხადაც(25 მაისს!?...) მწიფე ლეღვიც კი შევნიშნე, მაგრამ კართაგენის ნანგრევების დათვალიერებისათვის ერთი ხაათი ღროც კი არ მოგვცა, და ისეთი შეხანიშნავი ნაგებობა,როგორიცაა კართაგენის რომაული ამფითეატრი, მხოლოდ ავფობუხიდან დაგვანახა. იგივე განმეორდა მეცად მდიდარ "ბარდო-მუზეუმში"=Bardo-Museum, რომელიც მოთავსებულია ფუნისის ბეის ბარდოს-ხახახლში და,როგორც გიღმა გვითხრა, ეგვიპტის ნაციონალური მუზეუმის შემდეგ, ყველაზე უფრო მდიდარი მუზეუმია მთელ აფრიკაში. ფუნისელმა გიღმა ამ მუზეუმის პუნირი(კართაგენული), რომაული, ბიზანტიური და არაბული განყოფილებებიდან, ჩვენი ყურადღება ყველაზე უფრო მიაქცია არაბული განყოფილებისადმი, რომლის ღროც ყველაზე უფრო დაწვრილებით აგვიხსნა ფუნისის ბეის დახამინებელი ოთახის განსაკუთრებულობა, რომლის კუთხეში ერთი დიდი ლოგინი დგახ, ხოლო ამ არაბული ხეილით მორთული, არც ისე დიდი და მოგრძო ოთახის ერთი "ნიშე", ე.ი. "კუთხე" - როგორც გიღმა ახსნა - განკუთვნილი ყოფილა ბეის ჰარემის, ე.ი. მისი ქალებისათვის, ხადაც მხოლოდ დახაჯდომი ადგილებია!.. თუმცა ბეის ლოგინს ერთი ფარდა ჰქონდა წინ, მაგრამ ჩვენთვის(ფურისებებისათვის) გაუგებარი დარჩა(მგონი, თვით გიღისათვისაც) ამ დახამინებელი ოთახის უცნაურობა: ბეის, უთუოთ, მინავდა ლოგინში მისი ჰარემის ერთ ქალთან, რომლის ღროც მისი ლოგინის ფარდის იქეთ ათობით მისივე ქალები იჯდნენ!.. ეს "გაუგებრობა" გაურკვეველი დარჩა, ვინაიდან ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ისევე გიღის ხიფყვებმა, რომელმაც დახმინა, რომ "ღღეს, ხამჩუხაროთ, ფუნისში მხოლოდ ერთი ქალის თხოვაა ნებადართული!.." ამან კი "პროცესები" გამოიწვია მხმენელთა ჯგუფის უფრო დედრობითი, ვიდრე მამრობითი ხქების ფურისებში. მართალია, არაბები, ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველი ათასწლეულის მეორე ნახევარში, ჯერ მექადან, შემდეგ კი დამასკო და ბაღდადიან, ცეცხლითა და მახვილით მოევიდნენ არა მარტო ხმელთაშუაზღვის ხანაპირი ქვეყნებს და ხამახი წლის განმავლობაში საქართველოშიც ბაგონობდნენ, და იმ ღროც, უთუოთ, მაღალი კულტურაც გააჩნდათ, მაგრამ მაინც არ მომეჩონა ფუნისელი გიღის "ყველაფერი არაბულის" გადაჭარბებული ქება-დიდება, გან-

ვმორღი მას და ამ მუზეუმის მართლაცდა უნიკალურ მოზაიკებიდან, ჩემი
 ყურადღება მიიპყრო მოზაიკამ, რომელზედაც გამოსახულია "ვერგილი კლიოზ
 (იხფორიის ქალმერთი) და მეღვომენეს (ფრაგელიის ქალმერთი) შორის.
 რაც შეეხება ფუნისელი გილის "არაოზიექტურობას", ეს, ხამწუხაროთ,
 "ნორმალურ" მოვლენად უნდა ჩაითვალოს, ვინაიდან ანალოგიური მოვლენის
 მოწმე გავხდი არაერთხელ. თურქეთში, როცა, მაგალითად, დავათვალიერე
 ფროადა, პერგამონი თუ ეფეზოზი, თურქმა გილმა თითქმის ოხმალთა ნამო-
 ქმედრად დაგვიხაზა ბერძენთა ეს შეხანიშნავი ქმნილებანი; ეგვიპ-
 ტოში მოგზაურობის დროს კი, არაბმა-ეგვიპტელმა გილმა ხეოპის
 პირამიდაც კი, რომელიც 2600-ი წლის წინათაა აგებული ჩვენს წელთაღრი-
 ცხვამდე, თითქმის ღღევანდელ "ეგვიპტელთა"-არაბთა ნაგებობად მოგვაჩვენა;
 ან კიდევ: იერუსალიმის ქართული ჯვარის მონახვერის დათვალიერებისას,
 ახალგაზრდა ბერძენმა ბერმა, რომელიც მაშინ ამ მონახვერ-მუზეუმის
 გამგებელი იყო (1967 წელი), თქვა, რომ "ერთ დროს ამ მონახვერში იყვნენ
 ქართველებიცო!" ბუხვად იგივე ხიფყვები მითხრა ქართული ივერიონის
 მონახვერის ბერმა-ბიბლიოთეკარმა, როცა დავათვალიერე ეს ჩვენი მონახ-
 ვერი ათონის მთაზე (1967 წელი) და ვინ ჩამოთვლის ყველა ანალოგიურ
 ფაქტს!?. როგორც ჩანს, შეუგნებელი ნაციონალიზმი, პაფრიოფიზმი
 "...ავნებს გულსა, მერმეთ ხულსა". და ვინ იცის, შეიძლება, ქართველი
 გილებიც არ არიან განკურნებული ამ "ავადმყოფობისაგან", როცა უცხოელი
 ფურისცები ათვალიერებენ ჩვენი ერის ღიღების ახე მდიდარ კულტურულ
 ნაგებობებს ხაქართველოში, თუმცა ჩვენს ხამშობლოში, მაღლობა ღმერთს,
 "ხხვიხი" არაფერი გაგვაჩნია.

XXII.

ფურიზმი არა მარტო დახავლეთ ევროპის ქვეყნებში უკვე "ინდუხფრიად"
 იწოდება, და თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ ფაქტს, რომ პაფარა ფუ-
 ნისხ არც იხე განვითარებული ფურიზმისაგან 1980-ც წელში, როგორც
 გილმა თქვა, ერთ-მილიარდ-ორასი-მილიონი გერმანული მარკა შემოსა-
 ვალი ჰქონდა ვალუფის ხახით, რომლითაც ფუნისმა მიხი ხავაჭრო ღე-
 ფიციფის (დავალიანების) ერთი-მეხამელი დაფარა, მაშინ გახავებია
 იხ ღიღი მზრუნველობა, რომელხაც ფუნისის მთავრობა იჩენს ფურიზმის

განვითარებისადმი. მაგრამ პრობლემაა ის, რომ ფუნისში თითქმის არ არსებობს ინდივიდუალური ფურიზმი, როგორც ამას, მაგალითად, ადგილი აქვს ევროპაში, ვთქვათ, ივლიაში, ხაფრანგეთში, გერმანიაში, ეხვანეთში თუ შორეულგალიაში. ხაქმე იმაშია, რომ ფუნისის ადგილობრივი მოხახლეობის ცხოვრების პირობები, ქალაქებ-დაბების კომუნალური ღონე ისე დაბალია, რომ ევროპიელი ფურისელების მოთხოვნილებებს ვერ აკმაყოფილებს. ამიტომ ფუნისი მიღის ფურიზმის განვითარების ისეთი გზით, როგორც, ხელ ცოცხა, ნაწილობრივ მაინც შევნიშნე თურქეთში: ხაკურორცო ადგილებში, განხაკუთრებით ფუნისის ხმელთაშუაზღვის შეხანიშნავ ხანაპიროებზე შექმნილია თავისებური "დახურული ფურისეული ბაზები", რომლებშიც ადგილობრივ მოხახლეობას შეხვლის უფლებაც კი არ აქვს. ახეთი "ფურისეული ბაზაა" "ჰოცელი ლიღო" ქალაქ ნაბოლთან, ხადაც მე გავაფარე ორი კვირა - 1981 წლის 20-ი მაისიდან 3-მ ივნისამდე.

XXIII.

"ჰოცელი ლიღო" ხუთ-ხარტულიანი რკალიხებური, ოფიციალურად, 150-ოთახიანი შენობაა, ყველა ოთახი ბალკონით ზღვისაკენ, აბაზანით, ხაპირფარეშით და შეხანიშნავი (არაბული) ავეჯით. ამ ჰოცელსა და ზღვის პირას შორის კი, ყვავილებიხა და დეკორატიული პალმების ბაღნარში აშენებულია კიდევ 200-ხი "ბუნგალო", ამერიკულ-არაბული ფიჰის ხახლი, რომლებშიც უმთავრესად იხვენებენ ოჯახები ბავშვებით. აქვეა აგრეთვე ყველა ხაჭირო ნაგებობა - ხახმელ-ხაჭმელის მაღაზია, რეხცორანი, ბარი, ხაყავე, ხამრეცხაო თუ ხხვა ხახის მომხახურების ნაგებობა. ამ "ჰოცელ-ლიღოს" ბაზას გაანწია აგრეთვე თავისი ხაკუთარი მეურნეობა, ბაღ-ბოსტანი, რომელიც ამ ბაზის გვერდზეა გაშენებული, ხადაც არა მარცო ბოსტნეულობა, არამედ ხხვა ხაჭირო ხანოვაგე, მაგალითად, კარცოფილიც კი მოყავთ; და, წარმოიდგინეთ, მელორეობახაც არ იფიჩყებენ, თუმცა - როგორც ცნობილია - ღორის ხორცს ადგილობრივი მოხახლეობა, მაჰამადიანური რწმენის გამო, ხაერთოდ არ ჭამს. ერთი ხიფყვით,

"ჰოცელი ლილო" არის ერთი "დახურული ჭურისჭული ბაზა", რომელსაც შეუძლია მიიღოს, დაახლოებით, ათასზე მეტი დამხვენიბელი, რომელთაც ემსახურება, როგორც მითხრეს, 300-ი კაცი; და ამგვარი "ჭურისჭული ბაზები", უკვე მოთხილია ჭუნისის ხმელთაშუაზღვის ხანაპიროები, და ანალოგიური ახალახალი ბაზების მშენებლობაც განუწყვეტლივ მიმდინარეობს. ამგვარ "ჭურისჭულ ბაზებში" კი ევროპიელი ჭურისჭები, უმთავრესად გერმანელები, ფრანგები, ინგლისელები თუ ხვანდინავიელები, ცხოვრობენ და იხვენიბენ "ევროპული კომფორტის" პირობებში. მაგრამ ხელსხვა მდგომარეობაა ამგვარი "ბაზების" გარეთ, ვთქვათ, "ჰოცელ ლილოს" ჭურისჭულ ბაზიდან ხელსამი კილომეტრით დაშორებულ ქალაქ ნაზოლში, ხადაც ყველგან იგრძნობა ხილარიბე, უხუფთაობა, "უჩქხრიგობა", რაც განსაკუთრებით თვალში გეცემა, როცა ქალაქში გადიხარ გაკრიალებულ "ჭურისჭული ბაზის" შენობიდან თუ ბალებიდან!.. ხალხს, როგორც ჩანს, ხასმელ-ხაჭმელი არ უნდა აკლდეს, ხელს ცოცა, ჭუნისის ამ რაიონში. მაგრამ რაც მათ აკლიათ, ეხაა ხიხუფთავე, ხიხუფთავე, ხიხუფთავე!.. მე ვფიქრობ, ადამიანი მხოლოდ მაშინ ხდება ადამიანი, ქვეყანა მხოლოდ მაშინ ხდება ქვეყანა, როცა - უკიდურესი ხილარიბის ღროხაც კი - დაიცავს ხიხუფთავეს, ვინაიდან, ვფიქრობ, ეხაა "კულტურის" თუ "ცივილიზაციის" პირველი თვალსაჩინო ნიშანი, და, ხამჩუხაროთ, ამგვარი "კულტურა", ამგვარი "ცივილიზაცია" ყველაზე უფრო ნაკლებადაა განვითარებული, ჩემგან ნახულ ქვეყნებიდან, არა მარცო ჭუნისში, არამედ თურქეთში, ეგვიპტეში, ლიბანში თუ იტალიის თუ ხაბერძნეთის ზოგიერთ რაიონებშიც კი. მაგრამ რა უნდა თქვას ვაცმა ახეთი ღარიბი ქვეყნების შეხახებ, როცა ცივილიზაციის "პირველ ქვეყანაში", ღლევანდელ ჩვენს მსოფლიოში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, მართალია, ბინები ხიფყვის უკანახკნელი კომფორტითაა მორთულ-მოწყობილი, ე.წ-ლ "ხლამს" გარდა, მაგრამ, ვთქვათ, ნიუ-იორკში ზოგიერთი ქურია "ნაგავში იხრიობა", და არხაიდან არ იხმის არც ხმა და არც ძახილი, რომ ეს მდგომარეობა მალე გამოსწორდეს.

და ჩვენ როგორ გვაქვს ხაქმე ხაქართველოში ამ-მხრივ?.. როგორაა ჩვენი ქალაქებისა და დაბების სიხუფთავის თუ კანალიზაციის ხაქმე?..

XXIV.

ფუნისისა და ხაერთოდ მაჰმადიანური ქვეყნების განვითარებას "ცივილიზაციისაკენ", ჩემის აზრით, ნაწილობრივ მაინც, ხელს უშლის სახელმწიფოს რელიგიის ხფროში მოქცევა. და ეს იგრძნობა ყველგან, თვით თურქეთში-დაც კი, ხადაც ჯერ კიდევ პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში გამოეყო ისლამი სახელმწიფოს, მაგრამ მოხახლეობის შეგნებაში მაინც ვერ მოხდა არსებითი ცვლილება, მიუხედავთ იმისა, რომ "ათათურქმა" ხალხს ძალით ჩააგვა ევროპული კოსტუმები, მაგრამ "ქერქის" გამოცვლით რომ შეუძლებელია ადამიანის "გულის" გამოცვლა, შეცვლა?!.. ამ მხრივ, ალბათ, "რევოლუციისა" ხაჭირთა ყველა მაჰმადიანურ სახელმწიფოში, რომ რელიგია მოხახლეობის შეგნებაშიც გამოეყოს სახელმწიფოს და ამ გზით გზა გაეხსნას თანამედროვე იდეებს მაჰმადიანურ ქვეყნებშიაც, თუმცა, ამავე დროს, ვფიქრობ, რომ ეს მეფად რთული და ხანგრძლივი პროცესი იქნება, ვინაიდან ადამიანთა "ხინათლებე" გამოყვანა ადვილი ხაქმე არაა. მაგრამ, შეიძლება ის, რასაც ჩვენ "ხინათლებე" ვუწოდებთ მათთვის "ხიბნელება"?.. ვითომ მოჰამედის მიერ 610-631 წლებში მექასა და მედინაში წარმოშობილი ამ უახლესი რელიგიის კრედო - დმერთი, მისი უნივერსალური და განუსაზღვრელი ძალით ადამიანის ბედს, მისგან დამოუკიდებლად და მისი ნების გარეშე განაგებს, - არ ზოჭავს ადამიანის შემოქმედებით უნარიანობას, განსაკუთრებით იმიცომაც, რომ ისლამისათვის რელიგია სახელმწიფოს შემქმნელი პრინციპია? და ახეთი რწმენა, (თუ "ხომეინიზმს" გავიხსენებთ,) ხალხის ფართო მახებისათვის მართლაც არ ხდება, ვთქვათ, "ოპიუმის", თუმცა ამისაგან დაზღვეული არ არის არც ხხვა რელიგია, - თუ გავიხსენებთ შუახაუკუნეების ინკვიზიციას, - არც "იდეოლოგიების", ვთქვათ, ნაცისმი, რომელმაც 30-იანი წლების მეორე ნახევარში დიდ უმრავლესობას ისეთი დიდი კულტურული ერისა, როგორიცაა გერმანელი ერი, ნორმალური აზროვნების უნარი დაუკარგა? ჩანს, დვითური (თეისცი) თუ ზებუნებრივი (ათეისცი) ძალის რწმენა ადამიანებს

ეხაჭიროებათ, ვინაიდან, როგორც შექსპირი ამბობს ჰამლეტის პირით, - "ზევირი რამ არსებობს ცაბა და დედამიწაზე, ჰორაციო, ვიდრე ამის წარმოდგენა თქვენს ხიბრძნებს შეუძლია". = "There are more things in heaven and earth, Horatio, Than are dreamt of in your philosophy".

XXV.

მშრომელთა ხელფასი და ფახები პირველი მოთხოვნილების ხაგნებზე -, აი ხაკითხი, რომლის გაგებას შევეცადე ფუნისშიაც: ჰოყელ ლილოში, მაგალითად, უბრალო დამლაგებელი ქალი თვეში ღებულობს 65-დან 80-ც ღინარამდე, წლოვანებისა და ხფაყის მიხედვით. ერთი ღინარი უღრის დაახლოებით 5-თ გერმანულ მარკას, ან, ვთქვათ, დაახლოებით ერთ მანეთსა და 75 კაპიკს. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არაფერს არ ამბობს თუ არ შევადარებთ ხაქონლის ფახებს. ფურიხის, როგორც ავღნიშნე, "ჰოციომკინის ხოფელში" - ხიდი ბუ ხაიდში, ამ მართლაც ღამაშხა და ფურიხფეზისათვის ხაჩვენებელ ზღვისპირას-მღებარე დაბაში, - ხილეულისა და ზოხფნეულის მაღაზიაში ერთი კილო ჰამიღორი ღირდა 150-ი მილიმი (ერთი ღინარი შეხღება ათახი მილიმისაგან), ე.ი. დაახლოებით 30-ი კაპიკი; ბადრიჯანი ღირდა 360-ი მილიმი; ფორთხალი - 125-ი მილიმი; აფამი - 440 მილიმი; ჭერამი კი ღირდა ერთი კილო 250-ი მილიმი. ქალაქ ნაზოლის ბაზარზეც დაახლოებით ანალოგიური ფახები შევამჩნიე. ცხვრის ხორცი ღირდა კილო 2-ი ღინარი და 800-ი მილიმი, ე.ი. დაახლოებით 4-ი მანეთი და 75-ი კაპიკი; ძროხის ხორცი კი ღირდა უფრო ნაკლები - 2-ი ღინარი და 300-ი მილიმი, ე.ი. დაახლოებით 4-ი მანეთი, რაც, უთუოთ, მწელად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს უბრალო მშრომელისათვის; მაგრამ, როგორც ჰოყელ-ლილოს ფულის გადახახურდავებელი ბანკის ერთმა თანამშრომელმა ამიხხნა, ფუნისში ჩვეულებრივი მოვლენაა "ღიდი ოჯახი", რომლის ღროს ხშირად ოჯახიდან ორი და მეფი ადამიანი მუშაობს, და ასეთ პირობებში ხორციც ხელმისაწვდომია, მეფა-ნაკლებად, ყველახათვის. ფანხაფმელი, როგორც ჩანს, უფრო ძვირია: ქალაქ ფუნისში, "მელინაში", ე.ი. ძველი ქალაქის არაბულ ბაზარში, მაგალითად, პერანგები ღირდა 20-ი მარკიდან 30-თ მარკამდე, ე.ი. 4-ი ღინარიდან 6-ხ ღინარამდე,

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მაღაზია "ხაფრანგეთის ჭიშკარის" მოედანთანაა ("Porte de France"), ე.ი. მვირგახიანი მაღაზიაა, და, ვფიქრობ, იგივე ხაქონელი ქალაქის მველ, არაბულ ნაწილში, რომელიც ხწორედ ამ ჭიშკართან იწყება უფრო იაფი უნდა იყოს, განსაკუთრებით ხომ-ოთხმეფრიანი ხიგანის ქუჩებში ერთიმეორებზე გადაჯაჭვულ მაღაზიებში, რომლებიც ხავსეა ყოველი ხახის, განსაკუთრებით ადგილობრივი პროდუქციის ხაქონლით, ხახმელ-ხაჭმელით, მვირგახიელით, ნობებით თუ შესანიშნავი კერამიკული ნაწარმით, თუმცა ხაქონელთა, ხაჭმელ-ხახმელთა ამგვარი ხიუხვე დამახახიათებელია "თავისუფალი ბაზრის" განვითარებადი ქვეყნებისათვისაც კი, რაც თვალს "ამღებს", კუჭს კი მხოლოდ მაშინ თუ აღამიანს შესაბამისი შემოსავალი გააჩნია; და ვფიქრობ, რამდენადაც ამის დანახვა ჭურისცხს შეუძლია, ჭუნისის მოხახლეობა, მიუხედავად უმუშევრობის არსებობისა, რომელთა ცხოვრების პირობების გაგება ვერ შევძელი, - პირველი მოთხოვნების ხაგნებით, მეც - ნაკლებად, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს, ხუდ ცოცხა იმდენად მაინც, რომ ხალხი არ შიმშილობს. მაგრამ იხეთი უხუფთაობა, უხუფთაობა, უხუფთაობა ქუჩებში, მაღაზიებში, ხახადილოებში... რომ ნაბოლის ბაზრის შესავალში ვარგად დამწიფებული "ყლადი-ბეოლის" = თუთახ ყიდვა, რომელხაც უმთავრესად არაბი ბავშვები და მოხუცები ყიდდენ, - "ვერ გავბედე", მიუხედავად იმისა, რომ თუთახ ხელითდაღობილ ვალათებიანად ყიდდენ!.. გადახურულ ბაზარში კი, ახე თუ იხე; ხიხუფთავე ხუფევედა, მაგრამ "ღია ბაზარზე", რომელიც ქალაქ ნაბოლში ყოველ პარახვეობით იმართება, ყოველი ჯურის ხაქონელი გამოფენილია მფვრიან მინდორზე, ნამცხვრებიც კი, რაც მეცად არახახიამოვნო დახანახია არა მარტო ევროპიულ ჭურისცვებისათვის. ადგილობრივი მოხახლეობა კი, როგორც ჩანს, ჩვეულებრივად თვლის ამგვარ უხუფთაობას, თუმცა, ვფიქრობ, ცოცხაოლენი ხიხუფთავის დაცვა, ვთქვათ, გახაყიდი ხაქონლის დახლ-მაგილაზე დაწყობა, დიდ ხარჯებს არ უნდა მოითხოვდეს!.. ამ ბაზრობის იმ ადგილას კი, ხადაც ყიდიან აქლემებს, ცხვრებს, ლორებს, გოჭებს, თხებს თუ

ფრინველებს, კიდეც უფრო მეტი უხუფთაობაა, რაც - ეხეც უნდა აღინიშნოს -, ნაწილობრივ, უთუოთ, იმითაცაა გამორწვეული, რომ მცვერი და ქარი აფრიკის, ამ თავაღუნვდენელ უდაბნოთა კონცინენცის, თანდაყოლილი თვისებაა, და ხილა და ქარი რომ უხუფთაობის წყაროა, ეხ თავისთავად ნათელია!..

XXVI.

"ხმა-ჭამა მეცად შეხარგი" რომ ჭურიშმის განუყოფელი და არხებითი ნაწილია, ეხეც თავისთავად ნათელია!.. და ჭუნისში ამ-მხრივ, როგორც ჩანს, დიდი კულტურა და ცოვა, ხელ ცოვა, ჭურისცვებისათვის, ყოფილმა კოლონიზაციორმა ხაფრანგეთმა, რომლის ხმა-ჭამის კულტურა მხოფლიოში, თუ პირველი არა, ერთერთი პირველთაგანია. აი, მაგალითად, ავღწერ ჰოცელ ლიღოს მახპინძლობას ჩვენდამი, ჭურისცვებისადმი:

ხაუშმეხ გვაძლევდნენ 6-ი ხაათიდან 9-ა ხაათამდე, რომლის ღროს მომცანე-
ბი მხოლოდ ყავას და ჩაის მოგვართმევდნენ მაგიდახთან, ხაჭმელხ კი
მშვენივრად გამართულ ბუფეტში თვითონ ვარჩევდით და მიგვქონდა მა-
გიდახთან, რომელმდეღაც განლაგებული იყო პური(ფუნტრუშები, რომელხსაც
იქვე ხამზარეულოში აცხოზდნენ), ფორთოხლის თუ ლიმონის
წვენი, კარაქი, რომელიც ულუფებათ იყო პაფარა კოლოფებში, მაგრად და
რბილად მოხარშული კვერცხები, დაჭრილი ყველი; და ძეხვი. ყოველ დამხვე-
ნელეზს შეეძლო აეღო იმდენი ხახმელ-ხაჭმელი, რამდენიც მახ ხურდა; მა-
გიდახთან კი მომცანეზს, ხუღვილისამებრ, ჩაი ან ყავა მოჰქონდათ. თვით
მაგიდაზე კი იყო შაქარი და მურაბა(მარმალადი) ადგილობრივი პროდუქ-
ცია, რაც მეცად გემრიელი იყო, ალბათ, იმიცომ, რომ ჭუნისი მართლაც "მში-
ური" ქვეყანაა და ხილიც შეხაბამისად, გემრიელია.

ხადილი ყოველდღიურად იცვლებოდა; 20-მაისის "მ ე ნ ი უ", მაგალითად,
ახეთი იყო:

პირველი:

M E N U
Hors d'oeuvre:

- (1) ხახლში გაკეთებული ღვიძლის ძეხვი - Paté de foie maison
- (2) კვახის ნამცხვარი - Beignets de courgettes
- (3) "ღლის ხუპი" - Potage du jour

მეორე:

Spécialité Tunisienne:

- (4) ხორცი ქალაქ ხუხის ქებით დამზადებული, ხალათა და შემწვარი კარცოფილი - M'batten à la soussienne, tomates sautées salade verte, pommes frites
- (5) ღორის შემწვარი ხორცი, პიურეთი - Filet de porc, purée Saint-Pierre
- (6) ჭაჭები მადლიური ხოშით, მახარაშუ - Rognon au madère, pommes nature
- (7) შემწვარი ღვიძლი ხოფურად, ყვავილოვანი კომპოზიციის, შემწვარი კარცოფილი - Paté de campagne grillé, chou fleur sablé, pommes frites
- (8) წვნიანი ხორცი, ზრინჯი. - Emincé à la crème, riz à la créole.

მესამე:

Dessert:

- (9) ნაყინი - Glace du jour
- (10) მანდელის ტორტი - Tartes aux amandes
- (11) კრემი შოკოლადით - Crème au chocolat
- (12) სეზონის ხილი - Fruits de saison
- (13) მაწონი - Yaourt
- (14) სხვადასხვა ყველი - Assiette de fromage.

ამ კერძებიდან სტუმარმა უნდა ამოირჩიოს ერთი "პირველიდან", ერთი "მეორედან" და ერთი "მესამედან", ე.ი. არსებობს არჩევანის შესაძლებლობა, რასაც ევროპის "ფურისფული ინსტრუქცია" თითქმის არ იცნობს. ამგვარი "არჩევანის სისტემა" შესაძლებლობას იძლევა აგრეთვე, რომ ვახშამშელად იგივე "მენიუა", რომლის დროს სტუმარს სხვა კერძების არჩევა შეუძლია. საყურადღებოა აგრეთვე იხივ, რომ ყოველ სტუმარს შეუძლია, თუ მას ხურს, შეუკვეთოს "ღიფის კერძები", რომელსაც განსაკუთრებული წებით ამზადებენ. რაც შეეხება ფახებს, ჩემის აზრით, ხელ ცოცხადგილობრივი მცხოვრებლების ხელფასთან შედარებით, ძვირია: მენიუ სრულად ღირს 3-ი ლინარი, ე.ი. დაახლოებით 15-ი გერმანული მარკა. ახევე მეძვირა მე ადგილობრივი ღვინოები: თეთრი, წითელი თუ როზეტოლი ღვინო ღირს ერთი ლინარი და 800-ი მილიმი, ე.ი. დაახლოებით 9-ა გერმანული მარკა. მინერალური წყალი კი ღირს 300-ი მილიმი. მაგრამ იხივ უნდა ითქვას, რომ ფურისფების უზრუნველყოფა სახმელ-საჭმელებითაც კარგადაა დაყენებული თვით მომსახურების ჩათვლით. ყოველ 4-6-ს მაგიდას ემსახურებოდა ორი მომწანი, რომელთაგან ერთი იყო "უფროსი",

ხოლო მეორე "უმცროსი" მომჯანი, რაც მათი სპეციალური წახანძმელიდანაც ნათელი ხდებოდა ("უფროს" მომჯანს ჰქონდა "არაბული ქამარი", "უმცროს" კი არა). ამ უზარმაზარი ხასხადილოს ცალკეული "განყოფილების" უფროსი კი უკვე "სმოკინგში" იყო გამოწყობილი. აღხანიშნავია კიდევ ის, რომ მომჯანები თითქმის ყველა ლაპარაკობს ფრანგულად, გერმანულად, ინგლისურათ თუ იტალიურათ, რა თქმა უნდა, იმდენად, რომ გაიგონ სტუმარის ხერვილი. ვაკვირდებოდი რა მომჯანთა და ხხვა არაბ მხახურთა ახე თავაზიან მომხახურებას, რომლებიც - როგორც იყვიან ხოლმე - სტუმრის-სტუმრისცხის თვალეშიც კი ცდილობენ ამოიკითხონ მათი ხერვილი და დაუყონებლივ დააკმაყოფილონ, გავიფიქრე: ფრანგების ბაგონობა სტუნიხში დამთავრდა, მაგრამ არაბები მაინც ძველებურად ემხახურებიან ევროპიელებს!.. განხხვავება იმაშია, რომ ახლა ფულს-ვალეუფას ლებულობენ!.. სტუნიხიელებსაც რომ შეეძლოთ ახე მახობრივი მოგზაურობა ევროპის ქვეყნებში, მაშინ "წონახწორობა" იარხებებდა, მაგრამ ვითომ ამგვარი "წონახწორობა" დამყარდება ოდესმე?..

XXVII.

მაგრამ - იმყოფებოდა რა ხაფრანგეთის პროტექტორაციის ქვეშ - სტუნიხმა ბოლოსდაბოლოს არა მარტო სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას, არამედ იმახაც მიადწია, რომ ბევრი რაიმე "კარგი" აითვისა და განახორციელა ევროპულ ქვეყნებიდან. ერთერთი ახეთი "კარგი" საქმეა ის, რომ მიმოსვლა როგორც უცხოელებისათვის, ისევე სტუნიხის მოქალაქეებისათვის თავისუფალია. გერმანელს, იტალიელს, ინგლისელს ფრანგს თუ ბელგიელს თავისუფლად შეუძლიათ სტუნიხში შეხვლა, ყოველგვარი ნებართვის თუ ვიზის გარეშე; ხაკმარისია მხოლოდ ჰახჰორცი ან ჰირადობის მოწმობა. ახევე თავისუფლად შეუძლია იმოგზაუროს სტუნიხიელებსაც ევროპის ქვეყნებშიც, რაც, უთუოთ, ხელს უწყობს სტუნიხიელთა წინხვლახაც "ევროპის გზით". მე კი, როგორც ქართველი, ამ-მხრივ "გამონაკლისთა შორის" ვიმყოფები. სტუნიხში შეხვლისა და გამოსვლის დროს ჩემი ჰახჰორციის მეხაზღვრეების

მიერ გახინჯვა-შემოწმება, ამ-ჯერადაც, პრობლემად იქნა, ვინაიდან მე მაქვს დახვედით გერმანული პახტორფი ე.წ-ლი "უხამშობლო უცხოელის" ხედავით, რაც იმას ნიშნავს, რომ მე გერმანიის ქვეშევრდომი არ ვარ. ამიჯომ ცუნისში შეხვედისათვის მე ვიზის აღება დამჭირდა, რისთვისაც დაახლოებით 4-ი კვირა მოხდა და 18-ი მარკის გადახდა დამჭირდა. ცუნისში კი, მონახცირის (ქალაქია) აეროდრომზე მეხაზღვრე-კონცროლიორთან გაიმართა იხევ ჩვეული დიალოგი: "რა არის" უხამშობლო უცხოელი", მეკითხება კონცროლიორი, რაზედაც ვუპასუხე, რომ მე "უხამშობლო" კი არა "უქვეშევრდომი" ვარ, და რომ ჩემი ხამშობლო ხაქართველოა. აქ კონცროლიორი კილევ უფრო დაიბნა: ვერც "უხამშობლობა", ვერც "უქვეშევრდომობა" და ვერც ხიფყვა "ხაქართველო" ვერ გაიგო, ვინაიდან ახეთი რამ - როგორც მან თქვა - არ არსებობსო!.. ნახა რა ჩემს პახტორფში ცუნისის ხაკონხულოდან მიუნხენში მიღებული ვიზა, მან გამიშვა, მაგრამ მიხთვის, როგორც შევაფყვე, ხამივე ხიფყვა-"უხამშობლობა", "უქვეშევრდომობა" და "ხაქართველო" გაუგებარი დარჩა. რას იზამს ვაცი?!.. "რომელ ქვეყანაში ცხოვრობ იმის ქული უნდა დაიხუროო", ამბობს ქართული ხიბრძნე, მაგრამ, როგორც ჩანს, მე ამ-მხრივ ქართველი არ უნდა ვიყო: არ მხურს არც ერთი უცხო ხახელმწიფოს ქვეშევრდომობის მიღება. რაჯომ არ უნდა იყოს ხაკმარისი ჩემთვის ის, რომ ქართველი ვარ და ჩემი ხამშობლო-ხახელმწიფო ხაქართველოა?!.. თუ ვინმე ამას "არ ცნობს" ან "არ იცის"-ებს მიხი პრობლემაც არ არის?.. და ზოგიერთებმა მაინც თუ იციან რა არის "ქართველი", "ხაქართველო", ამ ცნებებს ან ხეალინის პირივ-ნებახ უკავშირებენ, ანდა ქართველებს "რუხებად", ხოლო ხაქართველოს "რუხეთის ნაწილად" თვლიან. აქ კი მაგონდება ერთი ქართველის ხაგულისხმიერო გამონათქვამი: "როცა არაგვი მფკვარს უერთდება, ის უკვე არაგვი აღარ არისო". ეხე-იგი, როცა რუხეთმა ხაქართველო "შეიერთა", ის უკვე - ხაერთა-შორისო ხამართლის გაგებით - ხაქართველო აღარ არის. და ხანამ ეს ახეა, მე გადაწყვეტილი მაქვს დინჯად, მაგრამ გადაჭრით აღნიშნულ შეკითხვებზე იხეთივე პახუხი გავცე, როგორც ზემოთ ავღნიშნე. აი, ახეთ "უცნაურ" აზრზე ვლგევარ აგერ უკვე 40-ი წელია, რაც იმის გარანჯიანა, რომ კილევ არაერთხელ მომიხდება პახუხი გავცე შეკითხვებს რა არის "უხახელმწიფო?", რა არის "უხამშობლო?", რა არის "ხაქართველო?" ხანამლე?-მანამლე, ხანამ

ყველა არ გაიგებს თუ რა არის "ქართული", "საქართველო". ეს დრო, მჯერა, დადგება. "აწმყო თუ არა გვწყალობს, მომავალი ჩვენია":

და აქ მომაგონდა დიალოგი ჩემ შვილს ეთერთან, რომელმაც - მიიღო რა გერმანიის ქვეშევრდომობა - შემეკითხა თუ რაფომ მე არ მივიღე ქვეშევრდომობა, და როცა ვუპასუხე, რომ ჩემგან გერმანელი არ მიიღება, ხოლო ის გერმანიაში დაიბადა, აღიზარდა, განათლება მიიღო და ნორმალურია იყოს გერმანიის მოქალაქე მეთქი, მან, ცოცხა არ იყოს, ნაწყენი მიითხრა: "მამა, მე გერმანელი არ ვარ!" ერთმა ქართველმა კი (სახელი და გვარი არ მხურს დავახსახელო), რომელმაც ამერიკის შეერთებული შტატების მოქალაქეობა და ამავე დროს, როგორც მან თქვა, გერმანიაში "მუდმივი ცხოვრების უფლებაც" მიიღო, დაბრუნდა რა ამერიკიდან ევროპაში, ხადაც ფლორიდაში ე.წ-ლი "დისნეის მსოფლიო" = "Disney-World" ენახა, თქვა; "როცა ვნახე 'დისნეის მსოფლიო', ხადაც, სხვათა შორის, შეერთებული შტატების ყველა პრეზიდენცხც აჩვენებენ, 'ბუნებრივი' გამომეცყველებითა და ხმით, ვამაყოფ, რომ ამერიკელი ვარო!" მართლაც, "დისნეის მსოფლიო", ეს "დისნეის ქვეყნის" = "Disney-Land" (კალიფორნია), რომელიც 1969 წელს დავათვალიერე, განმეორება, - ჩანს, დიდ შთაბეჭდილებას ცოვებს (განხაკუთრებით გულუბრყვილო!) დამთვალიერებლებზე!.. და როცა (ირონიულად?) შევახსენე, რომ ის უკვე საბჭოთა კავშირის, ამერიკის შეერთებული შტატების მოქალაქეა და გერმანიაში "მუდმივი ცხოვრების უფლებაც" აქვს, ახლა შეეცადოს ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მოქალაქეობის მიღებასაც, და "მთელი მსოფლიო მისი იქნება", მან (დარცხენილი?) მიპასუხა: "საბჭოთა კავშირის მოქალაქე მე ვიყავი, და აღარ ვარო!" მართლაც, მან დიდი ხანი არ არის, რაც გამოვიდა საბჭოთა კავშირიდან როგორც ცურიცცი და შემდეგ უკან აღარ დაბრუნებულა. მაგრამ ნეცავ რას იცყოდა ამის შესახებ ვლადიმირ მაიაკოვსკი (რომ ცოცხალი იყოს), რომელმაც, სხვათა შორის, რევოლუციური **ჰათოხით** თქვა:

По длинному фронту
купе
и кают
чиновник
учтивый
движется.

მე
ბურაკატაშის
შელოეთ დეზრადი,
მანდატებს
პატავს არ დეცხ სრულად.
ეშაკ-და ჩანდას
ეოდელი ქადადი,
მას კა...

სხვა ძალი და სიყვარული აქვს!
 ვაგონში რომ დადის,
 მოხედუ კაცია,
 წარდობაც ემშენეა
 და ხელახაობლიც.
 მგზავრები მოხელეს
 პასპორტებს აწვდიან
 და მეც მას ვაძარებ
 ჩემს წიგნაკ ალბისფერს.
 ზოგ პასპორტს
 ტურებზე დიმილით ხელდებაან,
 ზოგს კიდევ
 დაბედავან
 დახსნად ან სთელიან.
 ინგლისურს ნახავენ,
 ცერებზე დგებიან, —
 ორასწლიანი
 ლომების
 ხათია აქვთ.
 როცა ამერიკელს
 ამოაქვს პასპორტი,
 თავს სჩიან მ
 შორილიად.
 ლაქუციოთ,
 კანკალით,
 და იხე იღებენ,
 ისეთი მადლობით,
 თითქოსდა აჩუქეს
 მათ ვადახაკრავი.
 პოლონურს უშვებენ,
 როგორც თან — აფიშას,
 აწეება
 რეკვენთა
 მოქილო, კრიახი.
 უშვებენ და უკვიროთ:
 ხაიდან?
 რას ნიშნავს
 ეს გეოგრაფიული
 სახელი?
 ასე, რომ
 ბქელს ვოვრებს
 არც მიახრუნებენ,
 ისე, რომ
 სრულიად არაფერს
 არ ვაჩნობენ,
 იღებენ
 დანიელი პასპორტებს,
 უწინებებს,
 და კიდევ
 შარავალავარ
 შედეგებს პასპორტებს.

როს წითელქუდიან
 მებს პასპორტს
 დაბედა.
 იღო ვით ხომში,

Сдают паспорта,
 и я
 сдаю
 мою
 пурпурную книжицу.
 К одним паспортам —
 улыбка у рта.
 К другим —
 отношение плевое.
 С почтением
 берут, например,
 паспорта
 с двухспальным
 английским лѐвою.
 Глазами
 доброго дядю выев,
 не переставая
 кланяться,
 берут,
 как будто берут часвыс,
 паспорт
 американца.

Но эту...

я
 достаю
 из широких штанин
 дубликатом
 бесценного груза.
 Читайте,
 завидуйте,
 я —
 гражданин
 Советского союза.

1929

და უცებ,
 თითქოსდა მღუღარემ დახწვია,
 ბატონი მოხელე
 შეიარა, ვახველა,
 მანე მოღვრაცა უწნებურ,
 ვაწარდა.

ვით ზღარბი ტაძლი,
 ვით ნამართებელნი,
 ირავ მხრავ წაღებს,
 ვით გველი
 იცთავა და იცნებრიაანი.
 თვალში რომ უღლავს
 სიკვდილი და ვერბი.
 შეკურტნემ მისინვე
 იღუმად მანიშნა,
 რომ იყო
 მებს ნივთებს
 შექთადაც წაიღებს.
 ენდარმა შეხედა
 მუის ქაშუსს
 თავისას.
 ქაშუსმა
 რა უტარა,
 შილი და ვაიგი!
 როგორც ბაღისით
 და ხამოვნებით
 მე ვვარზე მაცვამდა
 დასი ამ მონებს,
 მისთვის, რომ ბეღში მქვს

პასპორტი ამგვარი,
 რომელსაც აშვენებს
 მქუბი, ნამგალი!
 მე ბიუროკრატისებს
 მგელივით დავხრავდი.
 მანდატებს
 პატავს არ ვცემ სრულიად.
 ეშმაკს და ჩანდაბას
 უოველი
 ქაღალდი,
 ამას კი...
 სხვა ძალი და სიყვარული აქვს!
 ყიბიდან
 ამომაქვს,
 ვითარცა ბუნჯე,
 ვიღებს და ვბუზუნებს
 კვლავ ხელეზგაშლილი:
 თქობით და გზურდით, —
 მე ვარ
 მოქალაქე
 საბჭოთა კავშირის!

მეორე ქართველმა(მიხი ხახელი და გვარიც არ მხურს დავახახელი) -
 მიიღო რა გერმანიის ქვეშევრდომობა - მიიხრა, რომ გამოცდისას გე-
 რმანულში ერთი შეცდომაც ვი არ დაუშვია. გილოცავ, ვუთხარი მე, რომ
 გერმანულ წერაში ერთი შეცდომაც ვი არ დაგიშვია, მაგრამ არ ვიცი
 მოგილოცო თუ არა გერმანიის მოქალაქეობის მიღება მეთქი. ხამწუნხაროთ
 (თუ ხაბედნიეროდ?), ჩემი მიღრეკილება "არაჰრაქვიკულობისაკენ" "არანორ-
 მაღურია", რაც იმიტაც გამოვამყლავნე, რომ ლევილის ქართული მამულის

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არქივიდან ერთი პასპორტი მომეცხ, რომელიც მე თვითონ შევახე და ამ გზით "გავხდი საქართველოს რესპუბლიკის" მოქალაქე, რესპუბლიკისა, რომელიც - როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო მხოლოდ 1918-21 წლებში არსებობდა. მაგრამ, ვფიქრობ, მე ასეთი პასპორტი მართლაც შეკეთვინის, ვინაიდან ხწორედ საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს ვარ დაბადებული(15 ნოემბერი, 1919 წელი), და(ვინ იცის?..) შეიძლება ეს პასპორტი იხევ შევიღებ ძალაში?!.. ვითომ იმ დროს, როცა, მაგალითად, ვანუაძე, წყნარ ოკეანეში (ავსტრალიის ჩრდილოეთით) მდებარე რამდენიმე მცირე კუნძული(მოხახლეობა ხულ 112.000-სი ხული) 1980 წელს გახდა დამოუკიდებელი, ხოლო 1981 წელს გახდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 155-ე წევრი-სახელმწიფო, საქართველო ვერ ეღირება ხუვერენობას?.. ამ იმედით ხომ არ გხურთ გაეცნოთ საქართველოს რესპუბლიკის ამ ჩემს დიპლომატიურ პასპორტს?.. აი მიხი ფოტო-ახლი:

საქართველოს რესპუბლიკა

République Géorgienne
PASSEPORT DIPLOMATIQUE

საგარეო პასპორტი

Passeport pour l'étranger

ვაფა აქვს: 2018 წლის 26 მაისამდე

Valable pour 26 Mai 2018 N° 2018

სურათის ადგილი.

Pour la photographie du porteur

პეტრობას ხულის ვიწროს

Signature du porteur

პეტრობას ხულის ვიწროს

Taxe

- 2 -

ვსთხოვთ ყველა მთავრობის პირთ,
ვისაც მინდობილი აქვს საზოგადო
მშვიდობიანობისა და წესიერების
დაცვა, თავისუფლად და დაუბრკო-
ლებლივ გაატარონ და დახმარე-
ბა და მჭარველობა აღმოუჩინონ

ბ. ინახარიძე კარლოს

მთავრობის საქართველოს დემო-
კრატიული რესპუბლიკისა

- 3 -

Par le présent, toutes les autorités
chargées du maintien de l'ordre
public et de sûreté générale sont
priées de laisser passer librement
et sans obstacle et d'accorder
aide et protection à

M I N A S A R I D S E Marie

citoyen de la République

G E O R G I E N N E

- 4 -

მცხოვრები დ. კუშუბოური (ხოფელი)
მიემგზავრება ევროპაში

ნიშნები:

წლთვანება 15 ნოემბერი, 1919 წ.

ცანადობა 183 ხანციმეცრი

თმა წაბლისფერი

თვალები წაბლისფერი

სახე მრგვალი

192

26 მაისი, 1953 წელი
ლევინი (პარიზი), ქართული მამული

- 5 -

domicilé à Kouchouboouri

se rend à Europe

Signalement :

Age le 15 Novembre 1919

Taille 183 cm Cheveux Châtain

Yeux Brun Visage Ovale

Fait à Leuville sur Orge

le Mai 26, 1953 192

XXVIII.

"ყოველი ჯურის დამპყრობელი"- ამბობდა ხოლმე დამოუკიდებელი საქართველოს შრომის მინისტრი გიორგი ერამე, რომელიც პარიზის ახლოს-მდებარე დაბა ლევილის ქართულ მამულში ცხოვრობდა, იქ გარდაიცვალა და დაკრძალულია ლევილის ქართულ ძმათა ხახაფლაოზე, - "ყოველი ჯურის დამპყრობელი დაუნდობელია, ხაშინელია, მაგრამ ჩვენ ქართველებს დამპყრობლებშიც აქ გვქონდა იღბალი. რა უნდა გვეხწავდა ჩვენ ხელჩუკებ-ხპარსელებ-მონღოლებ-რუხებისაგან, რომლებიც ჩვენზე უფრო ჩამორჩენილები იყვნენ, როცა საქართველო დაიპყრეს!.. ფრანგების თუ ინგლისელების ბაფონობაც ხაშინელი იქნებოდა საქართველოსათვის, მაგრამ უფრო მაღალ კულტურას, უფრო მაღალ ფექნიკას მაინც შემოიფანდნენ ჩვენშიო!.." აწ განხვეწებული გიორგი ერამის ამგვარი აზრი ხახვიკ პროფესორებს იწვევდა ზოგიერთ ქართველებში, რომლებიც "დამპყრობელის დახარისხების" პრინციპს ხაეროდ არ ცნობდნენ, არც ცნობენ. მაგრამ - ვიმყოფები რა ტუნისში და ვხედავ, რომ "არაბულ კულტურაში" შეჭრილა ფრანგული(ევროპული) კულტურის ელემენტები, ეჭვის ქვეშ ვაყენებ გიორგი ერამის აზრის ხრულ უარყოფას, თუმცა იმ აზრისაც ვარ, რომ არ არსებობს "კარგი" და "ცუდი" დამპყრობელი; დამპყრობელი ყველა "ცუდია", მიუღებელია, თუ ხალხს, ერს ხერს შეინარჩუნოს თავისი მეობა, რაობა. ამდენად უბედურებაში-დაპყრობაში დაპყრობილმა "დაღებიით", "კარგი" მხარეც ეძიოს, ახეთი პირი, ახეთიერი მართლაც რომ დაპყრობის ღირსია, ვინაიდან მისი ეროვნული "ხული", ეროვნული მეობა გაფეხილია; ამას კი ქართველ ერს კი არა, არც ერთ ხხვა ერსაც არ ვუხურვებდი.

XXIX.

მიუხედავად იმისა, რომ 25-თ მაისხაც, ორშაბათს, 1981 წელს, ნაბოლთან ახლომდებარე ჰოჯელ ღიღოს ხაბანაო აუზთან გამოკრული იყო ცნობა, რომ ჰაერის ფემპერაფურა 28 გრადუსი, ხაბანაო აუზის დემპერაფურა 24-ი გრადუსი, ხოლო ზღვის წყლის ფემპერაფურა მხოლოდ

19-ი გრადუსია, მე მაინც პლაცზე წაველი იმ იმედით, რომ, შეიძლება, ხიობობ მოიმაცოს მეტქი, თუმცა ჩემი იმედი იმანაც გააქარწყლა, რომ ზღვის პირას ხაკმაოდ გივი ქარი ჰბერავდა!.. მაკვირვებს, ხაიდან?.. ვითომ იფალიის აპენინების მთებიდან?.. ასე იყო თუ იხე, დავჯექი ჩემი მშის ქოლგის ქვეშ, და, ვინაიდან ზღვის წყალი ჩემთვის "ცივი" იყო, ხოლო ხაბანაო აუშში ბანაობა არ მხურდა, იხევ ჩემს "ფურისფულ ბიბლიოთეკიდან" ამოვიღე და წავიკითხე გრიგოლ რობაქიძის გერმანულ ენაზე დაწერილი 75-ე გვერდიანი წიგნაკი "მუხლინი", "მონივ-ნებანი" კაპრიზე" (Grigol Robakidse: "Mussolini", "Visionen auf Capri", Jena 1941), რომელშიც, უდავოა, განდიდებული, იდეალიზებულია ბენიტო მუხლინის პიროვნება და მოღვაწეობა, რაც აიძულებს მკითხველს დახვას კითხვა: რათ აინფერებდა ქართულ კაცს, ქართული ხიფყვის დიდობ-ფაფხა და მოაზროვნეს იფალიელი, იფალიის დიქცაფორი მუხლინი? ან, რათ აინფერებდა მას გერმანელი, გერმანიის დიქცაფორი და თანაც რახიხვი ადოლფ ჰიფლერი? ანდა, რათ აინფერებდა მას დამოუკიდებელი ხაქართველოს დამპყრობი, რუხი და რუხეთის დიქცაფორი ვლადიმერ ლენინი?.. (გრიგოლ რობაქიძე: "ადოლფ ჰიფლერი", "უცხო მწერლის თვალხედვით", იენა 1939 წ. = Grigol Robakidse: "Adolf Hitler" - von einem fremden Dichter gesehen", Jena 1939. გრიგოლ რობაქიძე: "ვ.ი. ულიანოვ-ლენინი", თბილისი 1924 წ., ყურნალი "კავკასიონი"). "... ვიხაც განუცდია, თუ რა არის: თავიხუფლება - მონობის მოხპობა - ადამიანის დირხების აღდგენა - ქვეყნის გადახალხება - ერთა თვითდამყარება: მას არ შეუძლია არ ახხენოს ხახელი ლენინის, განურჩევლად პარფიული დაყოფის და პროგრამებისა", წერდა, ხხვათა შორის, გრიგოლ რობაქიძე, რომელხაც ბოლშევიკური, კომუნისფური იდეოლოგიის არაფერი ხწამდა. არც ნაცისფური "იდეოლოგიის" არაფერი არ ხწამდა გრიგოლ რობაქიძეს, მაგრამ მის ზემოთაღნიშნულ წიგნაკში მაინც გამოთქვამს მეფად გაუგებარ, უცნაურ აზრებს: "... მე ვიხმენ ჰიფლერის - ზოგჯერ ნაღვლით ხავხე, ზოგჯერ დამუქრებით, ზოგჯერ გამამხნევებულ და

ხინათლის მომგვრელ ხმას - და ყოველთვის მათ უკან ვგრძნობ მხხვერ-
პლის გაღებას. ეს არ არის უბრალო შეუპოვარი თავგანწირვა, ეს არის
გამბეღაობა გარდაქმნიხათვის: ცეცხლის გენია," - წერს გრიგოლ რობა-
ქიძე, და ამ წიგნაკის მეორე აღგილას ამბობს: "ხაილუმლოებითმოხუღია
რადაც ის, რომელიც რომელიმე ხალხის უძველეს ხედვაში ჩნდება..."
და აქვე მხურს, რამდენადაც შემოძლია, ვთარგმნო ერთი თავი მის ამ
51-ე გვერდიან წიგნაკიდან, რომლის ხათურია: "ცოცხა რამ რახობრივ
ხედვიდან".

XXX.

"ყოველ დიდ შიმოქმედ ადამიანს თავისი ხაკუთარი მხოფლებედა
მხოფლიოში თან მოაქვს: ხიფყვაში, ხურათში ან ხაქმეში გამოხახული.
აღოფე შიფლერის მხოფლებედაა: ცხოვრების ერთობა ერთი ხალხისა, გან-
ხაზღვრული მისი ჯიშით.

აღრინდელი კულტურები, რომლებიც ცდილობდნენ ხაკრალური ყოფიერება
შენარჩუნებიათ, იცნობდნენ ამ იდეას. ჩვენთან ხაქართველოში, მაგა-
ლითად, ენაშიც ვი იგრძნობა ეს. ხურს ქართველს ვინმეხათვის შეურა-
ცყოფის მიყენება, მაშინ ის ახე იფყვის: "უჯიშო", ეხე-იგი "ურახო",
და ყველაზე უფრო ძლიერი ქართული ლაქყევლაა: "შენი ჯიში ამოვარდა",
რაც ნიშნავს: "შენი რახა აღმოფხვრილ იქნახ".

ჩვენს ეპოქაში ვი უძველესი გაგება რახობრივი ხიწმინდისა ხრულიად
გამქრალია. შეეცლება ვინმე, შემადგენელი ნაწილები რომელიმე რახისა
გამოიკვლიოს, ყოველი მხრიდან გაიხმის: ის ნებას ამღევს თავისთავს
ადამიანებზე გაავრცელოს კრიფერიები, რომლებითაც ცხენის ან ძაღლის
ჯიშის ხიხხლის ხიწმინდის ნიშანდობლივობა განიხაზღვრება. რა
თქმა უნდა, ადამიანი არ არის არც ცხენი და არც ძაღლი; ის არის
აგრეთვე გონიც. მაგრამ როგორც გონიერი არხება, ადამიანი მოქცეულია
ქმნილებათაამ ხამყაროში; ის "გახლებ" ადამიანი შეუძლია
მხოლოდ მაშინ, როცა ის ამ ყოფიერების შესაბამისად თავისთავს
ქმნის: "გახლი, ვინც შენ ხარ".

როგორც იმ დღეს, როცა შენ ხამყარო გიბომებს,
მზე მნათობების მიხახალმებლად იღვა,
შენ ვი ძაღლ და თან და თან გაიფურჩქნე
იმ ვანონის მიხედით, რომლითაც შენ წარმოიშვი.

ახე უნდა იყო შენ, შენ არ შეგიძლია თავიხ თავს გაექცე, ახე ამბობდენ უკვე ხიბილები, ახევე წინახწარმეცყველნი; და ვერც დრო და ვერც ძალა დააქუცმაცებს.

ჩამოყალიბებულ ფორმას, რომელიც ცხოვრებისეულად ვითარდება.

ამას ნათელს ხდის გოეთე, ჩემი გრძნობით უთუთ უდიდესი განცობი-ერებული უკანახკნელ ხაუკუნეებში. "შენ არ შეგიძლია თავიხ თავს გაექცე" - ეს არ ეწინააღმდეგება გოეთეს მეორე მოთხოვნას: "მოკვდი და გახდი". აღამიანი არის ხაჩუქარი და ამოცანა ერთდროულად, ღვთიური მოხაზულებით, რომელიც თანდათან იქმნება. როგორც "ხაჩუქარი" ის არის რაღაცნაირი თვისებით: ხახოვანი ღვთიური კანონის შეხაზამიხად. როგორც "ამოცანა" ახორციელებს ის თავიხ თავს, როცა ის თავიხ თავს ავი-თარებს. ეს იცოდა გოეთემ როგორც არც ერთმა ხხვამ დახავლეთში. "ჩამო-ყალიბებული ფორმა, რომელიც ცხოვრებისეულად ვითარდება" - ეს არის რომელიმე ყოფიერებითი ერთობა, რაზედაც აღამიანის ხახიერებათქცევაა დამოკიდებული.

როგორც ახეთი ყოფიერებითი ერთობა, ხხვათა შორის, შეიძლება რახხხ იქნას განხილული, და ვინაიდან მხოფლიოს მომავალ შექმნაში მთელი აღამიანია ჩართული, ამით რახხხის იდეაში, ხიხხლთან ერთად, გონიცაა ჩართული. ბარონი იულიუს ევოლა მის მნიშვნელოვან წიგნში "აღდგომა მოდერნული მხოფლიოს წინააღმდეგ" - მოუმზადებელიხათვის უთუთ ხაშიში წიგნიც კი - ამბობს, რომ კულტურები და რახები შეხამლებელია გარკვე-ულ იქნას არა "ხიხხლით", არამედ "ხიხხლის გახწვრივ". მოხდენილი, ზუსტი გამოთქმა.

უაღრესად დამახახიათებელია: ყოველი ევროპიელი მწერალი აღწერს თავი-ხი გამირის ყოველ ხხეულებრივ დეცალს იხე დაწვრილებით, როგორც არც ერთი გხენის მგოდნე "ინგლისის დოლის" დროს; მაგრამ მეცად აღმფოთდე-ბოდა იგი თუ მახში ვინმე რახიგმის ეჭვს შეიცანდა.

ხაქმე ხრულიად ხერიოზულად უნდა მივიღოთ. ფლობერი ერთხელ ამბობდა: ის იქნებოდა მისთიკოხი, რომ არ ყოფილიყო ლათინელი. დოხცოევხვი წარ-მოუდგენელია რუხეთის გარეთ იფიქრო. და ორივე არიან უნივერხალური მოაზროვნენი. ეს ხადგომლობს მხოფლიოს მრავალფეროვანებაში, რომელიც ღვთიური ბუნებაა: დმერთი არის არა მარცო ერთი, არამედ ამავე დროს "ღიახ" - გერმანული ხიყყვა ცდილობს ეს ერთ ხიყყვაში ხურათოვნად განმარცოს: *Zweig* = "ცოფი", ეწოდება იმას, რაც ერთიდან როგორც მეორე წარმოიშვა: *zwei* = ორი = *Zweig*-ცოფი.

როგორც ერთიხაგან მრავალი წარმოიშობა, რჩება წარმოუდგენელი, ხულ ცოფა ცნების მხრივ. ყოველთვის, როცა დიდი მოაზროვნე ჰლოფინი ამ ხა-ილუმლოების წინაშე იდგა, ლოხულობდა იგი გადმოცემებზე: ის გრძნობდა

უთუთ, აქ ხაქმე რახ ეხებოდა. ყოველი წამი ჩვენთვის მოცემულია როგორც განცდა. ერთი ბერძენი ქალი აწრთობს თავის შვილს ცეცხლზე, რომ ის უვნებელი გახადოს. აქილევსი ხდება ის. მაგრამ იქ, ხალაფ ის მას თითებით იჭერდა, კოჭზე, არ არის ის უვნებელი. დამაბულომა მიწიერსა და ღვთიურს შორის მაინც რჩება. ერთი გერმანელი ფანს იბანს ფროსხანი ურჩხულის ხიხხლში. და ბანაობის დროს ზიგფრიდის მხარზე ეცემა ერთი ფოთლი, და ხწორედ იქ არ არის ის უვნებელი. ერთი და იგივე ხიუყეფი, მაგრამ როგორ განსხვავებული.

ღიახ, ყოფიერება მის უძველეს ხაფუძველში ერთია, მაგრამ ის ხორცს იხხამს მრავალფეროვანებაში. ერთი წერს მარცხნიდან მარჯვნივ, მეორე მარჯვნიდან მარცხნივ, მეხამე თავის მხრივ ზემოდან ქვემოდ, იაპონელი იკეთებს ჰარაკირის, ეგვიპტელი მუშიად აქცევს თავისთავს - ყველაფერში მყლავნდება ეს მრავალფეროვანება.

და ეს არის მარადიული ერთი,

რომელიც მრავალფეროვნად მყანვდება (გოეთე).

ნაყოფიერი იქნებოდა თუ დავაკვირდებოდით, ზოგჯერ ერთი უცხოელი, თითქმის შეუცნობელი წარმოშობის მწერალი მისი ნაწარმოების რითმიულ მსვლელობებსა და ფეროვანებებს ხიხხლით ღებავს და აძლევს, კიდეც მეფი, კვებავს. ხაკმარისია ჰუშკინისა თუ ჰრუხცის მაგალითის მოგონება. თუ ეს ასე არის, მაშინ არაფერი მეფი გახაკვირი არ არის, რომ აღრინდელ კულტურებში რახა იყო ყოფიერების განმხახლვრელი ელემენტი.

ახალ ხანებში ის არც იხე ხერიომულად მიხალეზ "თეორიად" იქცა. აღოლფ ჰიფლერს იხევ ძალაში შეყავს რახა, რომ ხალხად-ქცევას შეუწყოს ხელი. ამით ის მიწისძალების გამომღვიძებელი გახდა".

XXXI.

აქან ავფორი რჩება ფრადიციის ფარგლებში ქართველი ვახცხა, რომლის-თვიხახ, - ქართველი ერის ხამიათახწლოვანი ხახელმწიფოებრივი ის-ფორიის მანძილზე, უცხო იყო და დარჩა რახხათა და ერთა თანაბარ-ღირეხეულობის ყოველგვარი უგულვებელყოფა და შებლადვა. უვანახ-კნელ აბზახშიც გრიგოლი არ ღალაფობს ქართველი ვახცხის ამ ღიდ ჰუმანიფარულ ფრადიციას, ვინაღდან იგი ღალაფობს ხაერთოდ რახხათა, ჯიშთა, "იხევ ძალაში" შეყვანაზე. მართალია, მის ამ "ფიპირ" ამონაწერში ჯიშის=რახხის "იხევ ძალაში" შეყვანახ, ხაუბედუროდ, ნახი-შმის ღიდერის ხახელს უვავშირებს, მაგრამ მან, მოგვიანებით, განმარფა თუ რახ გულახხმობდა ჯიშის "იხევ ძალაში" შეყვანაში. წერღილ-ში "ქართული გენია როკვიით განფენილი" ("ბელი ქართლისა", 1964 წელი),

იგი, ხსავთა შორის, წერს: "საჭიროა... ცნებას - "ჯიში"; "რახა" - პირვანდელი აზრი დავუბრუნოთ. ესე იგი: ნამდვილი, არ-წარყვნილი... ..ჯიში ამრიგად რჩეულობაა. რჩეულობა კი ყველგან და ყოველთვის თავისებურია: ნაირნაირი. ხოლო: თანაბარ ღირსეული, ფახეული. ვინც ხაკითხს ახე აყენებს: რომელია რახსებში უმჯობესი - მას რახსის არა გაეგება რა".

XXXII.

მაგრამ მაინც გაუგებარი რჩება გრიგოლ რობაქიძის "მიღგომა" ე.წ-ლი იხცორიული პიროვნებებისადმი, ამ შემთხვევაში ლენინ-მუხომინ-პი-ტლერის პიროვნებებისადმი: გრიგოლს, როგორც ჩანს, იხცორიული პიროვნებების მეშვეობით ხურს ჩაწვდეს მოცემული ერის "ფეხვებს", მითოლოგიურ-იხცორიულ ფეხვებს და ამით შეიჭრას ხაერთოდ ადამიანისა და კაცობრიობის ყოფიერების ხიღრმეში, ვთიშავ რა იმის შესამღებლობას, რომ გრიგოლ რობაქიძეს - ამ დიდ მწერალსა და მოაზროვნეს -, ხელ ცოცა, "შეგნებულად" ემოქმედოს "პოლიტიკური ოპორტუნიზმის" პრინციპით თუ უპრინციპობით. ამგვარი შესამღებლობის საბაზს მაძლევს გრიგოლ რობაქიძის თანამედროვეს, დიდი ამერიკელი მწერლისა და მოაზროვნის ეზრა პუნდის ცხოვრება და მოღვაწეობა.

XXXIII.

"მწერალი, რომელიც ამ ხანუკუნეში ან ათი წლით უფრო ადრე დაიბადა და იწყვის, რომ მასზე ზეგავლენა არ მოუხდენია ჯრა პუნდის ნაწარმოებებს, უფრო შებრალებას, ვიდრე გაკიცხვას იმხახურებს", ამბობდა ე.ჰემინგუეი ეზრა პუნდის შესახებ. "არც ერთ დღეს მცხოვრებს შეუძლია იხე წეროს როგორც ეზრა პუნდს; და რამდენის დახახელება შეიძლება ხაერთოდ, რომლებსაც ხანახევროდ მახავით წერა შეუძლია", - ამბობდა ფ.ხ.ელიოფი. ეზრა პუნდი ათეული წლების განმავლობაში (ის დაიბადა 30-თ ოქტომბერს 1885 წელს და გარდაიცვალა 1972 წელს ვენეციაში) ზეგავლენას ახდენდა მრავალი ქვეყნის, განხაკუთრებით ევროპის ქვეყნების ლიტერატურაზე; მისი დიდი ზეგავლენის გამო, თუ გნებავთ, ჯიშს ჯოიხსა და ფ.ხ.ელიოფზე, მან "მოღერნული ლიტერატურის მამის" ლეგენდარული ხახელი მოიხვეჭა. და მისი "ხიმღერები" და "პიზანური ხიმღერები" რომ არა მარცო ამერიკული ლიტერატურის შედევრებია, ეს უკვე ხაერთოდ აღიარებულია (Ezra Pound: "Cantos", "Pisan Cantos=Songs", etc.).

და მიუხედავად ამისა, ის იზიარებდა მუხომლინის მსოფლმხედვას მას შემდეგ, რაც ის გაეცნო გეზელის "თავისუფალი-ფულის-თეორიას" და ჭირივით შეიძულა შევახშეობა და ფულის ხიხარბე = "usura". "უზურა" არის მსოფლიო კიბო, რომელიც ფაშიზმის ქირურგიის დანამ უნდა ამოჭრას ნაციონის ცხოვრებიდან", ამბობდა ის 1937 წელს. და ის, მეორე მსოფლიო ომის დროს, თანამშრომლობდა მუხომლინის მთავრობასთან, ეხაუბრებოდა რა ივალის რადიოთი ამერიკელ მეომრებს. 1942 წელს, მაგალითად, ებრა ჰაუნდმა თავის ერთერთ ასეთ გადაცემაში, ხხვათა შორის, თქვა: "თქვენ რომ რუბველყისა და მიხი ებრაელების ან ებრაელებისა და მათი რუბველყის ელიმინაციის შეგნება ჰქონოდათ, ახლა არ იქნებოდით ომში". მართალია, მუხომლინის ფაშიზმის (ივალურიად fascismo რომელიც წარმოხდგება ლათინურ fascis-დან = "წვეპლები კონა" = ძალაუფლების ხიმბოლო ძველ რომში) გაიგივება ჰიფლერის ნაციზმთან, ე.ი. "ნაციონალურ-ხონიალიზმთან", ხულ ცოცხა, იმდენად არ შეიძლება, რომ ივალური ფაშიზმი არ იზიარებდა ჰიფლერის ე.წ-ლ "რახიულ თეორიას"; მაგრამ ფაქცი რჩება ფაქცად, რომ ებრა ჰაუნდი, ეს მართლაცადა გენიალური ჰოეფი-მწერალი, როგორც ჩანს, "გულ-უბრყვილობას" იჩენდა ხაზოგადოებათ-მეცნიერებაში, როცა "უზურას", ე.ი. ნახეხხებ ფულზე ჰროცენყების გადახდას რახობრივ ხახიათხაც კი ანიჭებდა. მაგრამ როგორც უნდა ავხხნათ კნუფ ჰამხუნის (1859-1952), ამ არა მარცო ნორვეგიული დიდი მწერლის, გაყვაცება ჰიფლერით, რომელმაც მიხი ხამშობლოც კი დაიპყრო, და, მიუხედავად ამისა, ნიფჩიზე უფრო ღიათ შეყრფოლა ანცილიბერალურ მოძალადე ადამიანს და მხარს უჭერდა "დაბადებული ბაყონების" დაუნდობელ ბრძოლას "დაბადებული მონების" წინააღმდეგ? ვითომ იმით, რომ ჰამხუნი-ჰიფლერის გაგებით- "დაბადებული ბაყონების" რახახ ეკუთვნოდა?.. მაგრამ გრიგოლ რობაქიძე ხომ-ჰიფლერის გაგებით- "დაბადებული მონების" რახახ ეკუთვნოდა?.. და ეს ხომ იცოდა რობაქიძემ?.. მაშ, როგორ უნდა აიხხნახ გრიგოლ რობაქიძის გაყვაცება ლენინით, მუხომლინით, ჰიფლერით?..

XXXIV.

მიიხწრაფოდა რა ადამიანის, გვარის, ცომის, ერის და ამით კაცობრიობის მითოლოგიურ-იხციორიული ფეხვების გარკვევისხაკენ, - გრიგოლ რობაქიძე ცდილობდა ლენინის ჰიროვნებით გაეშუქებია რუხეთის, მუხომლინის ჰიროვნებით ივალის, ხოლო ჰიფლერის ჰიროვნებით გერმანიის და ამით რუხი, ივალური და გერმანელი ერების მითოლოგიურ-იხციორიული ფეხვები, რაობა, რახაც, თავის მხრივ, ადამიანის, კაცობრიობის ფეხვების-რაობის გარკვევისხაკენ მივყევართ. ამგვარი მიხწრაფება რომ მწერალ-ჰოეფი უფრო "მწვავე ფორმებს" ლებულობს, ვიდრე "მხოლოდ მოაზროვნე" ადამიანში, ამგვარი შეხედულების ხაბაბს მამლევს გრიგოლ რობაქიძის წიგნავის

- "მუხლინი" - ერთი ადგილი, რომელშიც ის, როგორც ხევა ნაწერებში, ლავა რაკობს ხელოვანის "შინაგან წვაზე", რომლის დროს არა მარტო შემოქმედელი დგას "წონახწრობის", "ზომიერების", "ხიმჟვიცის" პირისპირ.

XXXV.

"აღსარებაში" "ხათავენი ჩემი შემოქმედებისა", გრიგოლ რობაქიძე, ხევათა შორის, ამბობს: "ცეცხლი" - 'სიწყეცხლე' - 'სიწყობხლე'. ამ ცეცხლით რომ არ ვიწვოდე, მაშინ ჩემი შემოქმედება 'უწყეცხლო' იქნებოდა და როგორც ახეთი: 'უწყაყოფო' ("გ.ქ.", ნომ. 5). მისი შემოქმედების ხათავეს კი ხაში ცნებით განმარტავს: "ხიმჟოლო", "მიოთხი", "მარალი მყოფალი".

"Gibt man dem Feuer den Brennstoff nicht, so zerfrisst es sich selbst" -

"ცეცხლს თუ არ დააყრი ხაწვავ მახალას, იგი თავისთავს დაწვავს", - მოყავს ეს არაბული ხიბრძნე გრიგოლ რობაქიძეს, და განმარტავს:

"...ავიღოთ უშუალოდ მოქმედი ძალა ხელოვანის პიროვნებისა. დავა-თქვათ მას 'ცეცხლი'. ღვივის თუ არა ეს 'ცეცხლი' ხელოვნურ ნაქმში? ...ღვივის". ამგვარად ხელოვანის შემოქმედების პროცესი გაიგივებულია "ცეცხლთან" და "ხაწვავ მახალასთან". და ხომ არ იყო მიხთვისახეთი "ხა-წვავი მახალა" ღვივს ღვნი, მუხლინი თუ ჰიფლერი?" "ვთქვათ, გენიოსი, - ამბობს გრიგოლ რობაქიძე - , რომელიც ვეღარ იპოვნის მახალას თვითგან-ხორციელებისათვის: ის დაიწვება". და აქ ის აყენებს "წონახწრობის", "ზომიერების", "ხიმჟვიცის" თეზისს, და - ეხება რა მუხლინის პიროვნებას - ამბობს, რომ მას ახასიათებს "ღელვა ხიმჟვიდის უკან";

"რამდენადაც მამოძრავია, იმდენად მშვიდადაა". "ესაა ხიმჟვიცის შუაღელი, რაშიც ხათნობა გამოიხატება; ადამიანები იშვიათად რჩებიან მასში" - გვახწავლის ჩინური ხიბრძნე. "შუაღელის ეს უცვალებლობა ანიჭებს ადამიანებს ღვითურ თვისებას: ხიმჟვიცეს". და ამის ხა-ილუხტრაციით მას მოყავს იაპონელთა შვილდისრით ხელოვნება, რომლის დროს - ხეუეკის აზრით - არხებიოთა "...არა ნიშანს, არამედ თავისთავს და ამავე დროს არათავისთავს მოახვედრო; ეს ნიშნავს, უძრავი შუაღელი და ამით არაფერი და ყველაფერი იყო. ესეც პარადოქსია? მოჩვენებით მხოლოდ. მეშვილდისრე დაჭიმავს შვილდს, და ამავე დროს იჭერს თავის-თავს. ეს გრძელდება მანამ, ხანამ ის მის შინაგან უძრავ შუაღელს მიაღწევს, როცა მისი თავი, ყველაფრისაგან გამოთიშული, არაფრისა და ყველაფრის დამაბულობახა და ერთმანეთთან შეკრულ ხიმჟვიდეშია. ამ ხიმჟვიდეში კი ის დაშორებულია ყველაფრისაგან - მის წინ შო-რიდან მოჩანს, მასშივე შეჭრილი ხედვით, მხოლოდ შვილდი. ის დგას მხო-ლოდ შვილდის პირისპირ, ხახით შვილდისაკენ "გამოფიფული და ცხოველ-მყოფელი". გამოფიფული, ვინაიდან ყველაფრისაგან თავისუფალია, ცხოველ-მყოფელი - ვინაიდან მზადაა ქმედებისათვის. მახხა და შვილდს შორის, ამ დაშორებას შორის, არაფერია - ამიფომ შეუძლია მას ხიმჟვიდის წერ-ფილიდან ხრულად და მთლიანად ძალა გადაიფანოს იხარში. თვალის და-ხამხამება, ვაკუუმის უკანახკნელი ნარჩენი მახხა და შვილდს შორის

მაგზე ჰკილია. მაშინ მკვეთრად დაჭიმული მყები იხარს ელვისიხისწრავით ხეყორნის. ღიახ, ახეა ეხ: მეშვილდოხნე მოარყყამხ მიზანში: გარეგნულად - წინ, რითახ იხ თავიხთავხ მოარყყამხ: შინაგანად - უკან. მთელი ქმედება ხდება იხე, როგორც აფომურ ბირთვში: ხკონცვანურად და დამაჯერებლად თავიხთავში. აქედან: ქმედების ელვისებური ძალა". და ვითომ გრიგოლ რობაქიძემ დაარღვია ამგვარი "წონახწორობა", "ზომიერება", "ხიმცვიცე" იხცოროული პირების ვინაობის, რაობის გარკვევისახ?..

XXXVI.

უთუოთ, გრიგოლ რობაქიძისათვის "იხცოროული პირები", მიუხედავათ მათი ზოგჯერ "შედაპირული" იდეოლოგიური წინააღმდეგობიხა (ლენინი - ჰიფლერი), "ხაწვაავი მახალაა", რომ შეინარჩუნოხ შემოქმედებითი "ხიმცვიცე", ეხე-იგი, იხ რომ არ "დაიწვეხ". ამითვე უნდა აიხხნახ, ვფიქრობ, აგრეთვე იხ ფაქციც, რომ ხხენებულ წიგნაკებში მხოლოდ აქაიქ არიხ ლაპარაკი პიროვნულად მუხოლინზე თუ ჰიფლერზე; წიგნაკების უდიდეს ნაწილში კი რობაქიძე ცდილობხ ჩაწვდეს, როგორც ავღნიშნე, იფალიელი თუ გერმანელი ერების მითოლოგიურ-იხცოროული რაობის ფეხვებხ, თუმცა იხივ უნდა ითქვახ, რომ - ცდილობხ რა ადამიანის, გვარის, ცომის, ნაცის უძველესი ფეხვების გარკვევახ - ზოგჯერ წინააღმდეგობაშიც ვარდება. მოყავხ რა, მაგალითად, ნაწყვეცი მუხოლინის 1936-ი წლის 9-ა მაიხხ წარმოთქმული ხიყყვიდან, რობაქიძე უგულებელჰყოფხ ერთერთი უძველესი ეთიოპიელი ხალხის თავიხ-უფლებახ:

"ოფიცრებო, უნცეროფიცრებო და ჯარისკაცებო...ეთიოპიის ბელი გადაწყვეცილია, დღეს, 9-ა მაიხხ, ფაშისცური ერახ 14-ე წელხ..."

"ლეგიონერებო, გამალეთ ხაველე დრობები,
ჯავშნები და გულები,
რომ 15-ი ხაუკუნის შემდეგ
იმპერიის იხეცდაბადებახ
რომის ხაბედისწერო მალლობზე მივეხალმო!"

აქ, უთუოთ, დარღვეულია "წონახწორობა", "ხიმცვიცე" თუ დანახული არ იქნება არხებითი განხხვაავება, ვთქვათ, იულიუს ცეზარისახ და ბენიციო მუხოლინის რომხ შორის, თუმცა მუხოლინიც ამაყობხ "ეთიოპიის ბელის გადაწყვეციოთ", ე.ი. დაპყრობით. და განა დამპყრობელის მხარეზე უნდა იყოხ ქართველი კაცი?..

XXXVII.

მაგრამ გრიგოლ რობაქიძე ვერ ეცევა ამგვარ პოლიციკური "ყოველდღიური" ბის "ხფეროში, ვინაიდან იხ მიიხწრავოლა - იხცოროული პირების მეშვეობით -

არა მარტო ადამიანის, გვარის, ცომის ერის და ამით კაცობრიობის მითოლოგიურ-ისტორიული ფეხვების გარკვევისაკენ, არამედ ამ ფეხვების "ნათქვამი" ხიფყვის ჩამოყალიბება-ჩამოხსმისაკენ როგორც ქართულ, ისევე გერმანულ ენაში, რაც აღიარებულ იქნა არაერთი გერმანელი ლიტერატურის კრიტიკოსების მიერაც. აი ერთი მაგალითი: "როგორ შესაძლებელია თქვენ, უცხოელმა, ამნაირად ჩვენი ძნელი გერმანული ენის გაშლა და ამაღლება, როგორც ამას ვერ შესძლებდა თვით გერმანელი... მე შემშურდებოდა თქვენი გენია, რომ რაიმე მიღრევილება მქონდეს შურიანობისა..." - წერდა გერმანელი პოეტი ფახილიო ფონ შეფერი, როცა წაიკითხა გრიგოლის გერმანულ ენაზე დაწერილი ლექსი "მოკვდავი არჩივი". და გრიგოლ რობაქიძის მიერ შექმნილ ნაწარმოებთა ქართული ენა და ხეილი?!.. ეს ხომ ჯერ კიდევ ელოდება შესაფერის შესწავლას, გარკვევას?!.. მაგრამ მაინც მსურს ვთქვა: მისი ქართული ენა, ხეილი ხწრაფვაა "ნათქვამი", "მეფყველებითი" ენის პირველად ფორმებისაკენ. "ყველა ხანის უდიდესი პოეზია: ჰომეროსისა, დანტესი, ფაძრებისა და აკლამების წარწერები, ყველა 'ნათქვამი' ხიფყვაა. უცნაურია: მოღერნული ხანის ნაწარმოებნი ხშირად ხდება "დაწერილი" ხიფყვა; როგორ მხვატურადაც არაა ნათქვამი, იხინი თავიანთი ძალით დარიზია პირველად ხიფყვასთან = Urwort - შედარებით". რობაქიძის ეს აზრიც მის "მუხოლინის" წიგნაკვიდანაა ამოღებული, რაც შეიძლება გრიგოლ რობაქიძის შემოქმედების გახალისებთ იქნას მიჩნეული: ხიფყვა მის შემოქმედებაში თავისი ფორმითა და შინაარსით, (თუმცა მხაფვრული ნაწარმოების ამგვარი დაყოფა პირობითია, ვინაიდან ფორმას გააჩნია თავისი ხაკუთარი ფორმალური შინაარსი და შინაარსს თავისი ხაკუთარი შინაარსობრივი ფორმა), - არა "დაწერილი", არამედ "ნათქვამი" ხიფყვაა, ე.ი. ის მიიხწრაფვოდა ხიფყვის პირველადი "მეფყველებითი" ფორმისაკენ, და ამ მიზანს, მეფ-ნაკლებად, არა მარტო მის ქართულ ენაზე, არამედ გერმანულ ენაზეც შექმნილ ნაწარმოებებშიდაც მიაღწია. და ვეცნობით რა - ერთის მხრივ - გრიგოლ რობაქიძის ხიფყვის დიღოსხვაფობას და - მეორეს მხრივ - მის (შეგნებულ თუ შეუგნებელ) ხოციალურ მრწამსს, ვითომ ამ ორ პოლიუხს შორის დარღვეულია "წონახწორობა", "ზომიერება", "ხიმფვიცე", მით უმეფეს, რომ ის კარგად იცნობდა თვით პიფლერის დიღვანდურ შეხედულებას ხაქართვეღოსა და ქართველი ერის შესახებ?..

XXXVIII.

მოვიყვანოთ რამდენიმე ფაქცი: ხელთ მაქვს, მაგალითად, წიგნი - "ფიურერის მთავარ ხაღგომში თათბირი ფრონცის მღგომარეობაზე", "ოქმების

ფრაგმენტები ჰიტლერის სამხედრო მდგომარეობის კონფერენციებიდან 1942-1945 წლებში" = LAGEBESPRECHUNGEN IM FUEHRERHAUPTQUARTIER, Protokollfragmente aus Hitlers militaerischen Konferenzen 1942-1945, dtv, Stuttgart 1962, -, რომელშიც ერთ ალგაბს ლაჰარაკია ხაქართველოზე, ქართველ ხალხზე, თუმცა ამ წიგნში გამოქვეყნებული "ოქმების ფრაგმენტებიდან" გაუგებარია, რაფომ ჩამოვარდა ლაჰარაკი ქართველების შესახებ. აი ეს ფექსცი:

XXXIX.

"მდგომარეობა ხადლოობისას, 1942 წლის 12 დეკემბერი:

.....
ფიურერი: აქ სამხრეთში ვარგად არ არის ხაქმე. მათ ჰოზიციები უნდა შექმნან.

გენერალი ცაიხლერი: ყოველ შემთხვევაში მათ უნდა იმუშაონ ამაზე.

ფიურერი: შემდეგ მაინც შეიძლება ამის უკან დაწევა. რა მიწოდდა კიდევ მეტქვა ამ ქართული ბაფალიონის თუ ახეულის(1) შესახებ: მე ხაერთოდ არ ვიცი, გულლიათ უნდა ვთქვა, ქართველები არიან ადამიანები, რომლებიც მაჰმადიანები არ არიან. იხინი ამიფომ არ შეიძლება აგრეთვე წოდებულ იქნან როგორც თურქული ბაფალიონები. ქართველები არ ეკუთვნიან თურქულ ხალხებს. ქართველები არიან კავკასიური ხალხის რახა, რომლებსაც თურქულ ხალხებთან არაფერი ხაერთოდ არ აქვთ. ხანდოთ ვთვლი მე მხოლოდ მაჰმადიანებს. ყველა დანარჩენს მე ვთვლი არახანდოთ. ეს შეიძლება ჩვენ მოგვიხდეს ყველგან, ამ ხაქმეში ჩვენ უნდა ვიყოთ მეფად ფრთხილი. მე ვთვლი ჯერჯერობით წმინდა კავკასიური ბაფალიონების შექმნას მეფად ხარისკოდ, იმ დროს როცა მე ხაშიშროებას არ ვხედავ იმაში, თუ ნამდვილი წმინდა მაჰმადიანური შენაერთები შეიქმნება. იხინი ყოველთვის მათ წინააღმდეგ იბრძოლებენ.

გენერალი ცაიხლერი: მე რამდენიმე შეკითხვა მივეცი დაბლამდგომ ჰირებს, რომ გამოხდლილებანი შემეკრიბა...ერთ რუხ გენერალს, რომელიც მეფად გულლია იყო, ქართველების შესახებ შევეკითხე. მან მიჰახუხა: ქართველებისაგან ჩვენ არ გვაქვს არც ხარგებლობა და არც ზარალი, მაგრამ თქვენს არაო.

ფიურერი: ეს მე მჯერა. იხინი მხოლოდ იმას ფიქრობენ, რომ ყოველმხრივ თავისუფალი იყვნენ. მერმეთ იხინი არიან, როგორც გავიგე, მეფად არახანდო ყოველი მიმართულებით. მაგრამ მე ვფიქრობ, რომ

ვინაიდან სცალინი ქართველია, ბევრი მათგანი უთუოთ აბსოლუტურად კომუნიზმს ელოლიავენ. მათ გააჩნდათ თავიებური ავტონომია. ნამდვილი თურქული ხალხები ვი არიან მაჰმადიანები. ქართველები ვი არ არიან თურქული ხალხი, არამედ ფიჰრი კავკასიური რასა, შეიძლება ცოცხალდენი ჩრდილოეთური იერიხაც ვი. ამგვარად, ყოველგვარი განცხადებების მიუხედავათ - როზენბერგიდან და სამხედრო მხრიდან - მე არ ვენდობი ხომხებხაც. მე ვთვლი ხომხურ ნაწილებს ახევე არახაიმედო და ხაშიშად. ერთადერთი, რომლებხაც მე ხაიმედოთ ვთვლი, არიან წმინდა მაჰმადიანები, ეხე-იგი ნამდვილი თურქული ხალხები. არიან ეხენი სამხედრო თვალხაზრისითაც ვარგი თუ არა ეს ხხვა ხაკითხია, რომლის განხჯა მე არ შემიძლია".

ადოლფ ჰიფლერის ახე "ღრმად შეჭრას ეთნოგრაფიაში", როგორც ამას ერთხელ ირონიულად შენიშნავდა დახავლეთ-გერმანული ყოველკვირული "მჰიგელი", ხქოლიოში აქვხ შემდეგი განმარცება:

XXXX.

"1942 წლის გაზაფხულზე ვერმახცის მთავარხარდლობამ თურქმენების, ჩრდილოეთ-კავკასიელების, ხომხების, აზერბაიჯანელების, ქართველებისა და ვოლგის თათრებისაგან რეგულარული ლეგიონების შექმნის ნება დართო, მას შემდეგ, რაც სამხედრო ნაწილების მეთაურებმა ამ მიმართულებით უკვე თვითნებურად იმოქმედეს. როგორც დანარჩენი "ადმოსავლური ჯარები", ეს ნაწილები იყვნენ გერმანელი ხელმძღვანელობის ქვეშ, თუმცა ახეულიდან დაწყებული ქვემოთ მოცემული ერის ეროვნული ქვე-ხელმძღვანელობით".

(მე ვი, ჩემმხრივ, შევნიშნავ შემდეგხ:

ადოლფ ჰიფლერი აქ, უთუოთ, ლაჰარაკობხ ქართული ლეგიონის იმ ერთ ბაცალიონზე, რომელიც გერმანელებმა წითელი არმიის წინააღმდეგ ბრძოლებში ჩააბეს, თუ არა ვცდები, ხწორედ 1942 წლის ნოემბერ-დეკემბერში ჩრდილოეთ კავკასიაში, რომლის ღროხ ქართველ ლეგიონერთა ნაწილი გადავიდა წითელი არმიის მხარეზე).

XXXXI.

ამახთან დაკავშირებით, ხხვა მრავალ დოკუმენტებიდან, ჩემი ყურადღება მიიჰყრო ერთმა "ჰროექტმა", რომელიც ხრულიად შემთხვევით ჩამივარდა ხელში და რომელიც, ხულ ცოცა, ნაწილობრივ მაინც, ნათელხ ხლის ნაციგმის მიგნებხ, ამ შემთხვევაში ხაქართველოსა და კავკასიაში.

ამ დოკუმენტის პირველ გვერდზე ვკითხულობთ შემდეგს: "აღმოსავლეთის დაპყრობილი ტერიტორიების რაიხის-მინისტრი. მთავარი განყოფილება პირველი. სივრცის დაგეგმვა. პროექტი. მხოლოდ სამხახურეობრივი მოხმარებისათვის. გენერალური რაიონი საქართველო. დამთავრებულ იქნა 1942 წლის 10-თ იანვარს. რაიხის კომისარიატი კავკასია". = "Der Reichsminister fuer die besetzten Ostgebiete. Hauptabteilung I. RAUMPLANUNG. Entwurf! Nur fuer den Dienstgebrauch. Der Generalbezirk Georgien. Abgeschlossen am 10. Januar 1942. REICHSKOMISSARIAT KAUKASIEN". ამ "პროექტში" აღწერილია საქართველოს ეთნოგრაფიული, ეკონომიკური, კულტურული რაობა იმ მიზნით, რომ - როგორც ამ პროექტის შესავალშია ნათქვამი - აღვიღებრივი მმართველობის ორგანოებს, განსაკუთრებით კი "კავკასიის კომისარიატის" კომისარს ხელთ შექონდეს სახელმძღვანელო საზოგადოებრივი ცხოვრების უმთავრესი დარგების სამართავად. განსაკუთრებით აღხანიშნავია ის ფაქტი, რომ ამ "პროექტში" საქართველოზე ლაპარაკია არა როგორც სახელმწიფოზე, ქართველ ხალხზე ლაპარაკია არა როგორც ერზე, რომელსაც ხურდა და ხურს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისა და სუვერენობის აღდგენა, არამედ ლაპარაკია მხოლოდ "საქართველოს გენერალურ რაიონზე" = "გენერალ-ბეცირკ გეოგიენ" -, რომელიც ნაციზმის განუკითხავი ბავსონობის ობიექტადაა გამოცხადებული. და ამ, ასე ვთქვათ, ხაიდუმლო "პროექტის" რაიხის სამინისტროდან გამოყვანა მოუხერხებია საქართველოს სახალხო გვარდიის შვაბის ერთერთ წევრს - დავით ხაღირაშვილს, რომელიც მაშინ როგორც პოლიტიკური ემიგრანტი, ბერლინში ცხოვრობდა, - წაუღია ხალხში, წაუკითხავს, და, როგორც ჩანს მეტად აღშფოთებულა ნაციზმის ამგვარი "პროექტის" გამო, და ზედ წაუწერია: "არა დროს არ მოხდება საქართველოს ახეთი დაპყრობა. ეს პოლიტიკა დაღუპავს თვით შიფლერის გერმანიას. ბერლინი, 12.3.43. დ.ხ."

XXXXII.

და განა შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ გრიგოლ რობაქიძე არ იცნობდა ნაციზმის ამგვარ ბუნებას?.. სხვას რომ თავი დავანებოთ, ის ხომ, უდავოა, იცნობდა შიფლერის "ჩემს ბრძოლას" = "Mein Kampf", რომელშიც იგი, - ეხება რა არიულ რასას როგორც კულტურის შემქმნელს ხაერთოდ -, სხვათა შორის, ამბობს:

XXXXIII.

"...ხელოვნება, მეცნიერება და ტექნიკა, რასაც ჩვენს თვალწინ ვხედავთ, თითქმის მხოლოდ მხოლოდ არიელის შემოქმედების პროდუქტია" (გვ.317).

"...ჭეშმარიტ შემოქმედებითი უნარის ადამიანში გენიოსის ნაპერწკალი დაბადებიდან თავშია...ეს ძალაშია აგრეთვე...რახინათვის...ადამიანის კულტურის განვითარების მაცარებელი იყო და არის...არჩილი"(გვ.322). "ყველა დიდი კულტურა წარსულში დაიღუპა მხოლოდ იმიტომ, რომ პირველადი შემოქმედელი რასა ხიხხლის მოწავლით დაიღუპა"(გვ.316). "არჩილი ვერასოდეს ვერ შეძლებდა პირველი ნაბიჯები გადაედგა მიხი კულტურის შეხაქმნელად მდებარე ადამიანების გამოყენების გარეშე; ზუსტად იხე როგორც მას ცალკეული შესაფერისი ცხოველის დახმარების გარეშე, რომლის მოთვინიერება მან მოახერხა, ვერ მივიდოდა ცქენიკახთან, რომელიც ახლა საშუალებას აძლევს თავი მიანებოს ამგვარ ცხოველებს. სიწყყავს - "მორმა თავისი მოვალეობა მოიხადა, მორი უნდა წავიდეს" - ,სამწუხაროთ, აქვს მხოლოდ ღრმა მნიშვნელობა...უფრო მაღალი კულტურების შეხაქმნელად ახე იყო მდებარე ადამიანების არსებობა არსებითი წინაპირობა... უდავოთ, კაცობრიობის პირველი კულტურა უფრო ნაკლებად ეყრდნობოდა მოთვინიერებული ცხოველების, ვიდრე მდებარე ადამიანების გამოყენებას". (გვ.322-323). "...მე როგორც გერმანელი..." "...როგორც ხალხის კაცი, რომელიც ადამიანის ღირსებას რახობრივი საფუძვლით აფახებს, უკვე ჩემი ამ შეგნებით უფლება არ მაქვს რახობრივად მდებარე ეგრედ-წოდებული 'დაჩაგრული ერების' ბედი ჩემი საკუთარი ხალხისას დავუკავშირო"(გვ.747). "როცა ჩვენ კი ევროპაში ახალ ფართობხა და მიწაზე ვლაპარაკობთ, პირველ რიგში ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ რუხეთზე და მის მიერ დაპყრობილ განაპირა სახელმწიფოებზე ვიფიქროთ"(გვ.742). "...რუხული სახელმწიფოს შექმნა იყო არა ხლავთა სახელმწიფოებრივი პოლიტიკური უნარიანობის შედეგი, არამედ მხოლოდ გერმანული ელემენტის ზეგავლენის სახწაულოებრივი ნიმუში ერთ მდებარეფახოვან რახაში"(გვ.742). "ვისაც ცხოვრება უნდა, მან უნდა იბრძოლოს, და ვისაც ბრძოლა არ უნდა - ამ განუწყვეტელი ბრძოლების მხოფლიოში - არ არის ცხოვრების ღირსი"(317). "ძლიერმა უნდა იბაცონოს და ხუხუში არ უნდა გაითქვიფოს..."(გვ.312). "ამ შეგნებით...უნდა შექმნა გრანიცის საძირკველი, რომელმედაც არსებობა შეუძლია ერთ სახელმწიფოს, რომელიც...ერთი ხალხის ორგანიგმხს წარმოადგენს: გერმანიკულ სახელმწიფოს გერმანული ერისა"(გვ.361-362). (A.Hitler: "Mein Kampf", Muenchen, 1925, 1927). "Einen germanischen Staat deutscher Nation".

XXXXIII.

და ვითომ, ხაქმის ახეთ ვითარებაში, შესამლებელია ვიფიქროთ, რომ გრიგოლ რობაქიძე ნაცისცი იყო?... ვიმეორებ: ჩემის აბრით, გრიგოლ რობაქიძე იყო ბუნებით იხეთი შემოქმედელი ადამიანი, რომელიც როგორც ნეცხლი "დაიფერფლებოდა" თუ "ხაწვავი მახალა" არ ექნებოდა; და მისთვის - მისდა და ჩვენდა ხაუბედუროთ - ამგვარი

"საწვავი მასალა" იყო ისეთი იხფორიული პირები, რომლებიც - მისი აზრით - ყველაზე უფრო გამოხატავდნენ მოცემული ერის, ხალხის მითოლოგიურ-იხფორიულ ფესვებს; და ამის შედეგად მან ლენინში, ხომარტლიანად თუ უხამარტლოდ, რუხი ხალხი, მუხოლინში იფალიელი ხალხი, ხოლო ჰიფლერში გერმანელი ხალხი დაინახა, და ეხეც "მწერლურად". **ამიფომ, ვფი-ქროზ, ხამარტლიანად ამზომხ ამერაკელი მკვლევარი - ლეონარდ ფოქსი**, როცა წერს: "რობაქიმეს აფყვევბდა 'გმირის' ცნვბა როგორც ეს ახახუელია მითოლოგი-აში და თანამედროვე ხანაში. ამგვარმა ინფერესმა იგი მიიყვანა ჰიფლერისა და მუხოლინის შეხწავლამდე, რომლებხაც იგი იხილავდა არა ჰოლიფიკური, არამედ მითოლოგიური თვალთხედვით" (Leonard Fox: "Kobakidse, Grigol", 1981), და თუ ეჭვს გარეშეა, რომ გრიგოლის შემოქმედება არა მარცო ქართული ლიფერა-ფურის ხაგანპურია, მაშინ განა შეიძლება დაგმობა "აფთიაქარისა" იმიხათვის, რომ იგი აღამიანის განხაკურნავი წამლის დამზადებისათვის ზოგჯერ, როგორც "მასალას", გველის გეხლხაც კი იყენებხ?..

XXXXIV.

აღამიანის ასოციაციური აზროვნება-ფიქრი-მოგონება, უღავთა, ეღვბზე უფრო ხწრაფთა; და ამ ფენომენმა იხევე მიზიძგა მოგონებებისაკენ, რომელთა ხაზბი გახდა ერთი შემთხვევა ნაბოლის ჰოფელ-ლიღოს ჰლაყბე. მაგრამ ჯერ ერთი რამ: "ფურიზმის ინღუხფრთა" უკვე შეხწავლიღია არა მარცო ეკონომიკური, არამედ ფიზოლოგიურ-ფხიქოლოგიური ახჰექციოთაც კი. "აქციური დახვენება" - აი ცნება, რომელიც გულისხმობხ, როგორც, მაგალითად, დახავლეთ-გერმანულ გაზთ "ზიუღღოიჩე-ფაიფუნგში" ვკითხულოზ, შვებუღების ღროხ "ათი მცნების" ცხოვრებაში გაფარებახ: 1. შეარჩიეთ შვებუღების შეხაფერისი აღგიღი; 2. შვებუღებისათვის კარგად მოემზადეთ; 3. ხათამაშო და ხჰორფის იარაღები ეკუთვნის შვებუღების ბარგხ; 4. მგზავრობისახ (ავფომოზიღით) გააკეთეთ ხშირი აქციური შეხვენება ფანთვარჯიშით; 5. შვებუღების აღგიღახ მისვლის-ახ ერთი ღღე დაიხვენეთ, რომ შეერჩიოთ ახალ გარემოს, კლიმაფიურ ჰირობებხ; 6. კარგი, მაგრამ ზომიერი ხმა-ჭამა; 7. ხჰორფი ხიამოვნებახ შეუთავხეთ; 8. გული და ხისხლის მიმოქცევა დააკაყეთ ცურვით, ველსიჰედით თუ ხირბიღით; 9. ხჰორფული თამაშის ღროხ ერთმანეთხ დაუახლოვღით; და 10. აქციური ღარჩით შვებუღების დამთავრების შემღეგახ.

XXXXV.

და ვინაიღან, როგორც ავღნიძნე, ნაბოლის ჰოფელ-ლიღოს ჰლაყბე "უცნაური" ცივი ქარი ჰქროღა, რაც ზღვაში ბანაოზის ხურვიღს მიკლავღა,

ზღვის ნაპირის გახწვრივ ცალღებზე და ხილაში დავრბოდი ან დავდიოდი, რომლის დროს იხე: გავერთვე, რომ ჩვენს "ლიდოს-პლაყს" რამდენიმე ასეული მეტრით დავშორდი, და უცბათ შევამჩნიე, რომ ერთი ახალგაზრდა ბიჭი თან მომზღვედა. როცა გავჩერდი, ეს ბიჭი მოვიდა ჩემთან და "დამცვრეული" ფრანგულით მითხრა შევეჯიბროთ ერთმანეთს ხირბილშიო. მე ავწონ-დავწონე ეს ახალგაზრდა "ხპორცული თვალბაზრიხით": იქნებოდა 185-ი სანტიმეტრის სიმაღლის, ე.ი. ჩემზე ოდნავ უფრო მაღალი, აფლეცური ცანით, და, რაც მთავარია, ახალგაზრდა; და ჩემს ასევე ხპორცანურ შეკითხვაზე თუ რამდენი წლისაა, მიპასუხა, რომ "თითქმის" 17-ი წლისაა, ერთ თვეში გავხდები 17-ი წლისო. გავიფიქრე, შეიძლება ხტარცზე და პირველ 50-თ მეტრზე ვაჯობო, ვინაიდან ხირბილის "ცექნიკაში" განხაზღვრული გამოცდილება მაქვს, მაგრამ ხაბოლოო ჯამში "დამამარცხებს", და ვის ხურხ დამარცხებს შეჯიბრში, რომ მე მსურდეს!?. . ამიცომ ვუთხარი, რომ ჩვენ, ასაკის მიხედვით, არ ვართ დაახლოებით თანაბარ მდგომარეობაში, რომ ერთმანეთს შევეჯიბროთ მეტქი, რახან მოყვა მიხი შეკითხვა თუ რამდენი წლის ვარ. ვინაიდან მან ხპორცში მის პარცნიორად ჩამთვალა და ჩემთან შეჯიბრება მოიხურვა, ცხადია, ამან მიბიძგა 11-ი წელიწადი დამეკლო ჩემი წლოვანებისათვის და ვუთხარი, ცყუილის მთქმელი ვაცის მიმიკით, 50-ი წლის ვარ მეტქი, რაც მან ნორმალურად მიიღო, და მკითხა თუ ცოლი და ბავშვები მყავს, და როცა ვუთხარი, რომ ჩემი ბავშვები მასზე უფრო ხნიერია, ამანაც არ დაუკარგა ჩემთან შეჯიბრების ხურვილი, თუმცა ჩემი გადაპირება ვერ შესძლო, ვინაიდან ჩემი პაცივიმოყვარეობა, თავმოძრონეობა უფრო ძლიერი გამოდგა, ვიდრე იმის გაგება ვაჯობებდი მას ხირბილში თუ ვერა!.. *Vanity of Vanities all is Vanity* - ყველა თავმოძრონეა, ამბობენ ინგლისელები, და, რა თქმა უნდა, არც მე ვარ გამონაკლისი. მაგრამ შეჯიბრებაზე, ხირბილზე ლაპარაკმა, ამ ახალგაზრდა ცუნისელ ბერბერთან, რომელიც მეშვიდე ბავშვი ყოფილა (ყველაზე უფროხი) მის ოჯახში, - ეღვისებური სიხწრაფით-მომაგონა ხირბილში შეჯიბრი ლანჩხუთში, თბილისში, ხარკოვში.

XXXXVI.

"იმერელო ვიკინა, იმერელო ვიკინა... " - ასეთი შეძახილებით არ მამლევდნენ მოხვენებას ბავშვები ლანჩხუთის არახრულ ხამუალო სკოლაში (ქვის შენობა), ხადაც მესამე ჯგუფში შემოყვანეს მას შემდეგ, რაც პირველი და მეორე ჯგუფი (კლასი) სოფელ მიქელეფონის "ორწლედში" დავამთავრე, და ვინაიდან მიქელეფონში და არც სხვაგან ახლო სოფელში არც "ოთხწლელი" და არც "შვილწლელი" არ არსებობდა, სოფელ კუშუბოუ-

რიდან (ვანის რაიონი, ქვემო იმერეთი) - ჩემი სამშობლო სოფლიდან -
მშობლებმა ლანჩხუთში (ლანჩხუთი რაიონი, გურია) წამიყვანეს სკოლაში,
რამაც დიდი ხულიერი ტრამვა გამოიწვია ჩემში. არავითარ შემთხვევაში
არ მინდოდა ჩემი კუშუბოური დატოვება!.. ჩემთვის მაშინ მთელი სამ-
ყაროს ცენტრი ჩემი კუშუბოური იყო, ხადაც დავიბადე, ბავშვობა გავაყა-
რე და პირველი ორი ჯგუფი სკოლაშიც იქ, მეზობელ სოფელ მიქელეფონში,
ვხწავლობდი; და ჩემთვის, როგორც ბავშვისთვის, - მაშინ ცხრა წლისა
ვი არ ვიყავი - კუშუბოურის დატოვება და სხვაგან სკოლაში წახვლა
"მსოფლიოს ცენტრის" დატოვებას ნიშნავდა: ვმორღებოდი ჩემი ახაკის ბა-
ვშვებს, მიჩვეულ გარემოს, ბუნებას, მეზობლებს და კლიმატურ პირობებს.
მაგრამ სხვა გამოსავალი არ იყო: ან უნდა წავსულიყავი ვანში, რომე-
ლიც კუშუბოურიდან დაახლოებით 15-ი კილომეტრით მაინც არის დაშორებუ-
ლი, ანდა ლანჩხუთში, რომელიც კიდევ უფრო შორს, დაახლოებით, 50-ი კი-
ლომეტრითაა დაშორებული ჩემი სოფლიდან. ხაქმე გადაწყვიტა იმ წინაპი-
რობამ, რომ მამაჩემს ლანჩხუთში სახლი ჰქონდა, დედაჩემიცა და მამაჩე-
მიც ხან ლანჩხუთში ხან კი კუშუბოურზე ცხოვრობდნენ, და, გარდა ამისა,
ჩემი უფროსი ძმა უკვე ლანჩხუთში ხწავლობდა. და დავიწყე თუ არა ხწავ-
ლა ლანჩხუთის აღნიშნულ არასრულ საშუალო სკოლის მეხამე ჯგუფში, ჩემი
კლასისა და სხვა კლასების ბავშვები მოხვენებას არ მამლევდნენ, როცა
კი ამის შესაძლებლობა მიეცემოდათ, ისევ-და-ისევ ეთქვათ "იმერელო
კიკინა, იმერელო კიკინა..." ხაქმე იმაში იყო, რომ მე, უთუოთ, ვლასარა-
კობდი ქართულს იმერული კილოთი, ლანჩხუთელი ბავშვები კი, გასაგებია,
გურული კილოთი, და, როგორც ჩანს, მათ ისე სასაცილოდ მიაჩნდათ ჩემი
იმერული ქართული, რომ "იმერელო კიკინას..." ძახილით მოხვენებას არ
მამლევდნენ. ზოგჯერ, როგორც ზოოლოგიურ ბაღში მხეცებს ათვალერებენ
ხოლმე, ბავშვები შემომეხეოდნენ, შემომავლებდნენ წრეს და აღნიშნული
შემახილების დროს ხელსაც კი წამკრავდნენ ხოლმე; ერთხელ კი გამოვარდა
წრიდან ერთი ჩემზე უფრო მოზრდილი ბიჭი, მოვიდა ჩემთან და ერთი ლაზა-
თიანი ხილაც გამაჩნა... ეს ხილა იმდენად არ მცვენია, რამდენადაც მე
ჭირილი დავიწყე, მაგრამ, გავიფიქრე, ჭირილი მიშველის ამ მომენტში, რომ
სხვებმაც არ მცემონ მეთქი, და ჩემი ვარაუდი გამართლა. ჭირილით მოვი-
ლომე ბავშვების წრიდან გამოსვლა, და მართლაც ბავშვებმა გახსნეს
წრე და გამიშვეს. ვინაიდან ასეთი შედეგი მოყვა ჩემს "ცაქციკას", ჭი-
რილს ცოცხა მოვემადე და ავიღე მიმართულება კარლ მარქსის ქუჩის 44-ი
ნომრისაკენ, ე.ი. ჩემი სახლისაკენ, მაგრამ ამავე დროს მაინც მალულად
ვიხედებოდი უკან ხომ არ მომბრუნებენ ბავშვები მეთქი. "გადავრჩი" რა
ამ ინციდენტის დროს, **სახლთან მიახლოებისას** ჭირილი ისევ განვაახლე,
რომ დედ-მამისათვის "თავი შემეცოდებია", მაგრამ, ჩემდა საუბედუროდ,
სახლში მხოლოდ მამა დამხვდა, რომელიც ეშოში, მგონი, მიწას ბარავდა.

"რა მოგივიდა ბიჭო?" - იყო მისი შეკითხვა, როცა დამინახა, და მეც "ფრადიკულად" მოვუყევი ხაქმის ვითარება, მაგრამ მან, მოფერების ნაცვლად, "კვახუნა" (ასე ვუძახოდით მამაჩვენის ხელის თავში ჩარწყმას, რასაც ის "გალახვის" ერთადერთ უმცვივანეულ ხერხად თვლიდა), ჩამარწყვა თავში და შემომიყვირა: "შენც რაცომ არ შეუბრუნე ხელი და გაარწყვი ხილაო!"

XXXXVII.

მართალია, მამაჩემის ამ სიწყვეტმა ჩემზე ზეგავლენა მოახდინეს იმ მხრივ, რომ ხაჭირთა "თავდაცვა", მაგრამ რა შემდეგომ მე ამდენი ბავშვების წინააღმდეგ გამეკეთებია?!.. ფაქტურად სკოლაში სიარულს დავანებე თავი; დილით გამოვდიოდი ხახლიდან ვითომ სკოლაში მივდიოდი; სინამდვილეში კი მთელი დრო ან ლანჩხუთის რკინიგზის ხადგურზე ვიყავი, ან ვუყურებდი მუშებს, რომლებსაც რკინიგზის გახწვრივ გაჰყავდათ "აზნავთის" მილები. ნავთობის უშველელეული მილების შეღებვა, შეღებვა და მიწაში ჩამარხვა მართლაც კარგი საყურებელი იყო. ჩემი ბავშვური აზროვნება იმდენად "ფხიშელი" მაინც გამოდგა, რომ ვფიქრობდი: სკოლის ასეთ გაცდენას და ისიც კვირების განმავლობაში, დადებითი შედეგები ვერ მოყვებოდა. მაგრამ მე, როგორც ჩანს, ისე ოსტატურად მივდიოდი ხახლიდან "სკოლაში" და ვბრუნდებოდი ხახლში "სკოლიდან", რომ - რამდენადაც მახსოვს - სამი თვე სკოლაში არ ვყოფილვარ. და როცა მოახლოვდა საახალწლო არდადეგების დრო, რომლის დროს დედ-მამა აუცილებლად უნდა მისულიყვნენ სკოლაში ჩემი ნიშნების გასაგებად, სხვა გამოსავალი არ მქონდა, დავიწყე ისევ სკოლაში სიარული. მართალია, ამ-ჯერად ჩემმა თანაჯგუფელებმა "იმერელი კვიკინა..." აღარ გაიხსენეს, მაგრამ - დამინახავდნენ თუ არა - ამბობდნენ: "ნახშირი კერიახ", ე.ი. "კერიახ", თუმცა რახ ნიშნავდა ეს გამოთქმა დღემდეც კი ჩემთვის გაუგებარი დარჩა. "ნახშირი კერიახ", ალბათ, იმას ნიშნავდა, რომ "გაუხვით კერიახ (ქვას) ნახშირით ხაში, რომ გამოჩნდა საერთოდ სკოლაში!" და, ალბათ, "იმერელი კვიკინახ..." და "ნახშირი კერიახ..." მახილს დიდხანს ვერ ავიშორებდი თავიდან, რომ არ მოხდარიყო ორი რამ:

XXXXVIII.

დაწყებითი სკოლის პირველ ოთხ კლასში ერთი მასწავლებელი ახწავლიდა ყველა საგანს; და ჩვენი მასწავლებელი იყო მესამე კლასში ერთი ახალგაზრდა ქალი (სახელი და გვარი აღარ მახსოვს), რომელიც იმდენად ნერვიული იყო, რომ ბავშვების ცელქობისას ხშირად გული მოდიოდა და დაყვირებისაგანაც არ იხევდა უკან. ერთი ამგვარი ნერვიულობისა და ყვირი-

ლის დროს, ჩემი ყურადღება მიიპყრო არა იმან თუ რაზე დავობდა მასწავლებელი, არამედ იმ ამოცანამ, რომელიც მას დაწერილი ჰქონდა წარცხილ დაფაზე და ჩვენგან მოითხოვდა მის ამოხსნას. მიუხედავად იმისა, რომ მე თითქმის ხამი თვე სკოლაში არ დავდიოდი, ჩავუფიქრდი იმ მარტივ ამოცანას, რომელიც, რამდენადაც მახსოვს, მაწარებლის ხიჩქარის გამოცნობას მოითხოვდა უბრალო მიმადგება-გამოკლებით; და "გამოვიცანი" რა "გამოსაცნობი", ხმამაღლა დავიძახე "მასწავლებელო!" (ახე მივმართავ-დით მასწავლებელს) და როცა, მასწავლებლის ნებართვის შემდეგ, ამოცანის ამოხსნა დავიწყე და ხწორადაც ამოვხსენი, მასწავლებელი განცვიფრდა, რის მიზეზი იყო, ჩემის აზრით, ჯერ ერთი ის, რომ ის ჩემგან "დავის" მიზეზის და არა დაფაზე დაწერილი ამოცანის ახსნას მოელოდა, და - მეორე - გაუკვირდა, რომ - ხამი თვის განმავლობაში სკოლაში არ ყოფნის მიუხედავად, შევძელი ამ ამოცანის ამოხსნა. არც ავივა - არც ახეულა, რომ იცყვიან ხოლმე, და ცელქი მოწაფეების "ჯინზე", რომლებმაც მას გული მოაყვანიეს, გულმოდული თქვა: "თქვენ ლაზღანდარობას თავს არ ანებებთ, ეს ბავშვი კი ფიქრობს და ამიჯომ ხუთიანი ეკუთვნისო". მიუხედავად ამ, ახე ადვილად მოპოვებული, "ხუთიანისა", მასწავლებელმა პირველი ნახევარი წლის ნიშანი მაინც ვერ დამიწერა, ვინაიდან "სკოლაში არ ყოფილხარო" მითხრა, მაგრამ ამ მოვლენამ "იმერელო კიკინას" და "ნახშირი კერიას" მახილი ცოცა შეახუსცა, ხოლო მეორე "სპორცული შემთხვევის" შემდეგ კი თიქმის ხრულიად შეწყდა.

XXXXIX.

მიშველა სპორცმა: ხირბილში, ხიმაღლეზე და ხიგრძეზე ხცომაში პირველი ვიყავი მთელ ჩემს ჯგუფში, რამაც არა მარცო მასწავლებლის, არამედ მოწაფეების გულიც მოაღბო, ხოლო როცა ოთხწლედის ერთი-ორი წლით ჩემზე უფროს ბიჭებსაც ვაჯობე ხირბილ-გადახცომაში, ბავშვებმა უკვე "იმერელო კიკინა", "ნახშირი კერიას" მთლიანად მიივიწყეს, თუმცა მე მაინც ვერ ვლაპარაკობდი გურული კილოცავით. მაგრამ, როცა დედაჩემი და ბიძაჩემი (მამა მაშინ ლანჩხუთში არ იყო) ნახევარი წლის ნიშნების გასაგებათ მივიღნენ სკოლაში, ჩემმა მასწავლებელმა უთხრა, რომ ჩემთვის ნიშნები ხაერთოდ არ დაუხვამს, ვინაიდან სკოლაში ხამი თვე არ ყოფილაო; მაგრამ მასწავლებელმა დედაჩემს იმით გაუკეთა გული, რომ "ხცოცაში ყველას ჯობიაო", რაზედაც დედაჩემმა, სახლში მოხვლისას, ნაღვლიანი ხმით მითხრა: "შვილო, თუ არაფერი არ გიხწავლია, რა ებმავი გახცუნებდაო!" დედაჩემის ამგვარი დამჩუხრება და შენიშვნა გამოდგა მეცად ეფექტური ბიძგი ხწავლის დროულად გამოსწორების გზაზე, თუმცა მას იმდენად ვაყვინე მაშინ გული, რომ დღემდე მახსოვს ისე, თითქოს

გუშინ მომხდარიყო. დღეს კი მიკვირს, რომ რაცღა ჩემი მშობლები არ დაიბარეს ხვალაში, როცა კვირების, თვეების განმავლობაში ხვალაში არ დავდიოდით?!

LI.

"თუ გაიმარჯვებ, გავოცებ", მითხრა ერთმა უკრაინელმა გოგონამ, როცა გაიგო, რომ "ეხთაფეცაში" (კვერთხი) 1500-ი მეტრის დიხვანციაზე (ხვორ-ფის ეს ხახე დღეს უკვე აღარ არსებობს) უკანახვანელ 100-ს მეტრზე ხირბილი, მე მომანდევს, ე.ი. მე ვიყავი მე-4: პირველი გარბოდა რვაას მეტრს, მეორე ოთხას- და მესამე ორას მეტრს. ეს იყო ხარკოვში, 1938 წლის აგვისტოში ხვორფული ხაზოგადობა "ხვიფის" ხაზკოთა კავშირის პირველობაზე. ამ ხაკავშირო შეჯიბრებაში მონაწილეობით კი მეცად ვამაყობდი, ვინაიდან, მართალია რუხულად, მაგრამ მკერდზე, მაიხურზე დიდი ასობით მქონდა წარწერა "გრუზია" და, გახსაგებია, გამარჯვება მხურდა, მით უმეცეს, რომ მანამდე საქართველოს გუნდიდან ვერავინ, ვერც პიროვნულად და ვერც გუნდურად, პირველი ადგილი ვერ დაიკავა. საქართველოს გუნდში კი მოვხდი იმ გზით, რომ კინო-მხახიობა სტუდიაში ხწავლისას ჩემი მსუბუქმძლეონური "ნიჭი" აღმოაჩინა საქართველოს კინოსტუდიის ხვორფული განყოფილების უფროსმა მიქაბერიძემ (ხახელი არ მახხოვს), რომლის მეტვალყურეობის ქვეშ თითქმის ექვსი თვე ვემზადებოდი შეჯიბრებისათვის თბილისის "დინამოს" სტადიონზე, რომლის დროს, ას-მეტრზე ხირბილში, საქართველოს მაშინდელ რეკორდმენტანანც (იმის ხახელიც არ მახხოვს) ვარჯიშის დროს, არაოფიციალურად, შემაჯიბრეს, მაგრამ დავმარცხდი. უთუოთ, იმის გამოც, რომ არც მწრთვნელს და არც ხხვას არახოდეს არაფერი არ უთქვამს ჩემთვის კვების შესახებ ვარჯიშობის პერიოდში: სტადიონზე მივდიოდი მეცად აღრე, მგონი დილის 7-დ ხაათზე და ვვარჯიშობდით ხულ ცოცა ორ-ხამ ხაათს. მე კი ყოველთვის უხატუმოდ მივდიოდი ვარჯიშზე და ხატუმეს ვლებულობდი ვარჯიშის დამთავრების შემდეგ, რაც - როგორც შემდეგ გავიგე - ხრულიად დაუშვებელი ყოფილა. მაგრამ მიუხედავად ამისა და იმისაც, რომ ხაკავშირო შეჯიბრებაზე წახვლის წინ ფეხი ვიღმვე, რომლის შედეგად მარჯვენა ფეხზე თითქოს "მეორე კოჭი" შემომჩა, - მაინც პირველი ვიყავი საქართველოს "ხვიფის" (რას ნიშნავს ეს შემოკლებული ხიფყვა - თუ ხწორად ვამბობ - დღესაც არ ვიცი) გუნდში მაინც "პირველი" ვიყავი ას მეტრზე ხირბილში, ხამ-ხცომში, ხიმალღეზე ხხომასა და "ეხთაფეცაში"; და, გახსაგებია, მშვენიერი გოგონას შეპირებულმა კონნამ კიდეც უფრო გამიღვიძა გამარჯვების წყურვილი; და მართლაც, მიუხედავად იმისა რომ რვაასი და ოთხასი მეტრის მორბენლები მეორე ადგილზე იყვნენ, ორასი მეტრის მორბენალმა პირველზე გადაინაცვლა და... გადმომცა "ეხთაფეცა"!.. "ბანდაყით" შეკრული: მარჯვენა ფეხიც და-მავიწყდა და გარემოც ისეთი მონდომებით გავიჭერი ფინიშისაკენ და

პირველი რომ ვეკვეთე ზონარს ეს უფრო მშვენიერი უკრაინელი გოგონას
შეპირებული კონიდან გავიგე, რომელიც ცრიბუნიდან სცადიონზე გადმოხდა
და ჩემთან მოვარდა, ვიდრე მაყურებელთა ცაშისაგან. მაგრამ რა?..-
საერთო ჯამში საქართველოს გუნდი მხოლოდ მეხუთე ადგილზე გამოვიდა -
მოსკოვის, ლენინგრადის, რუსეთისა და უკრაინის გუნდების შემდეგ. ამ
"ათას-ხუთას-მეცრიან ეხცაფეცაშიც" არ შეგვჩია პირველი ადგილი, ვინაიდან
ამაშიც მოსკოვის გუნდმა გვაჯობა, რომელიც ბოლო ჯგუფში ჩაება ამ შეჯი-
ბრებაში. და ყველაფერი ეს მომაგონდა ახლა, ორმოცზე მეტი წლის გახვ-
ლის შემდეგ, ცუნისის ქალაქ ნაბოლის ჰოცელ-ლიდოს პლაყზე სირბილის
დროს, როცა ახალგაზრდა ბერბერმა ბიჭმა ჩემთან სირბილში შეჯიბრება
მოინდომა. ვიცოდი რა, რომ "ღამამარცხებდა", მე არ დავეთანხმე; თუმცა
მეორე დღეს მაინც გადაწყვიტე ჩემი სპორტული "ხანდაზმული" უნარიანო-
ბის მოხინჯვა, მაგრამ ის ბერბერი ახალგაზრდა შემდეგ დღეებშიაც ვერ
აღმოვაჩინე, ისე გაჰქრა "მიწისაგან პირისა".

LII.

ქალაქ ცუნისის "ძველი ქალაქის" "მედინას" დათვალეირებისას, ძნელი
გახდა ცუნისის "ბეის ხახლის", განსაკუთრებით აივანის მონახვა-და-
თვალეირება, რაშიც დაგვეხმარა ერთი ცუნისელი ბიჭი, რომელმაც მიანება
თავი თავის, დაახლოებით ორი მეცრის სიგანის ქუჩის ერთ მხარეს გან-
ლაგებულ, ალბათ, ხულ ოთხი კვადრატული მეცრის ფართობის დუქანს და
შემოგვთავაზა "გიდობა". ჯერ გაგვიყვანა მიხვეულ-მოხვეული ვიწრო
ქუჩებისა და დუქნების "ლაბირინთიდან", შემდეგ შეგვიყვანა ერთ დიდ
ნოხების მაღაზიაში, და იქიდან, ვიწრო ქვის კიბით, აგვიყვანა პირ-
დაპირ ბეის აივანზე, რაც მე მომეჩვენა "არა-ოფიციალურ" გზად, ვი-
ნაიდან "ბეის ხახლში" = Dar el Bey - ხხვა მხრიდანაა შეხახვლელი;
მაგრამ მთავარია. გავდლით აივანზე, რომელიც მართლაც შეხანიძნავია
არა მარცო მისი არქიტექტორული "არაბული იერიით", არამედ იმითაც,
რომ ამ აივნიდან ცუნისის ძველი ქალაქის საუცხოვო პანორამა მოხ-
ჩანს. "გიდმა" მიგვითითა ერთ ოხცაფურად მოპირკეთებულ "არაბულად" გა-
მომწვარი და მოხატულ ფილებს "ცახცზე" და აღნიშნა, რომ აქ იჯდა
ცუნისის ბეიო; ამ ცახცის მოპირდაპირე მხარეს კი, დაახლოებით სამი-
ოთხის მეცრის დაშორებით, განლაგებულია ოთხი, უფრო მცირე ზომისა
და ნაკლები სიმშვენიერით მორთული, "ცახცი-სვამი", რომლებიც გან-
კუთვნილი ყოფილა ცუნისის ბეის ოთხი "ოფიციალური მეუღლისათვის".
ბეის ჰარემისა და ხხვა ქალების შეხახებ ახხნა-განმარცების სამა-
გიეროდ, "გიდმა" მიგვითითა "სიდი-იუხეფ-მეჩეთის" მინარეთისა და

და "ხილი-ბენ-არუს-მეჩეთის" წვრილ, რვაკუთხიან და ბალკონიან მინარეთისაკენ, რომლებიც მართლაც თვალწამყვან პანორამას "ჰაეროვან", ცისაკენ აღფარდნილ ელფერს ანიჭებენ. დავაკვირდი რა "ხილი-იუხე-ფისა" და "ხილი ბენ-არუს" ამ 1616 წელსა და 15-ე ხაუკუნეში, ხოლო 1650 წელს განახლებულ მეჩეთების მინარეთებს, თვალში მომხვდა მათი ცაში აშოლცილი, მაგრამ არა მრგვალი, არამედ კუთხოვანი ფორმები. თურქეთში და ეგვიპტეში მოგზაურობის დროს, ისევე როგორც ლიბანში, მინარეთები "მრგვალი" ფორმისაა, თუმცა ეს "კუთხოვანი" მინარეთებიც იხეთივე ოსტაფობითაა აღმართული "შეცისაკენ", რაც ყოველ ქალაქს, ყოველ დაბას, ყოველ ხოფელს განსაკუთრებული ხილამაზის გვერდით, "ღელა-ბომის", "ცენცრის" იერს მატებს, რომლის ირგვლივ გაშენებულია ხოფელი, დაბა თუ ქალაქის უბანი და თვით ქალაქიც კი. ამიწომდა, რომ არაბული, ისლამური ქვეყნების ხოფლები, ზოგჯერ, ათეული კილომეტრის დაშორებითაც მოჩანან ცაში აშოლცილი მინარეთების გუმბათებით, თუმცა ხოფლების, დაბების თუ ქალაქების "ჩვეულებრივი" ნაგებობანი, ხშირად, "ნათუბათევი" თუ "ლაუმთავრებელი" ნაგებობების შთაბეჭდილებას ქოვებენ. აქ კი მეჩეთი მინარეთით, ყველა ხხვა ხახის რელიგიური ნაგებობების - ქრისტიანური ეკლესიის, სინაგოგას თუ ბუდისტური ცაძრის - იღებს მაცარებელია: აღამიანს, აღბათ, ხურს ცაში აშოლცილი გუმბათით თუ კოშკით დაამყაროს კავშირი "შეცახთან", უფალთან, რის შედეგად ყოველი საკრალური ნაგებობა ხოფლის, დაბის, ქალაქის არა მარცო არქიტექტორული, არამედ ხულიერი რაობის ცენცრისც ხდება.

LIII.

საქართველოშიც რომ ეკლესიები, ცაძრები, მონახცრები - ყველაზე უფრო მშვენიერ მაღლობზეა წამოჭიმული, ესეც აიხხნება აღამიანთა ხურვილით ხოფელს, დაბას, ქალაქს შეუქმნან არქიტექტორული და ამავდ დროს ხულიერი ცენცრი. "ჩვენს ხოფელში ოთხი ეკლესია გვაქვხო", - თქვა დიდი ხიამაყით მაშინ (1975 წ.) 82-ი წლის ახაკში მყოფმა ჭარმაგმა ქართველმა ხევერიანე კირვიცაძემ, რომელიც ხცუმრად იყო თავის შვილთან მიუნხენში მშობლიურ ხოფელ მუხურადან. მანვე მოგვითხრო, ხხვათა შორის, კიდეც ერთი, უთუოდ, ხაკურადლებო ამბავი: ხოფელ მუხურადან, თქვა მან, ქალის დახანიშნავად წავდელით რაჭაში, ხადაც ქალიშვილის ოჯახმა შეხანიშნავი ხადილი გაგვიმართა, და შემდეგ გახათხოვი ქალიშვილის მამამ იკითხა თუ რა არის ხახიძოო!.. ხახიძოს მამამ და მეც ვუპახუხეთ, რომ ის მდიდარი

ოჯახის შვილია, ღიღი მამული აქვს, ხახლი, ხაქონელი და ხხვა, მაგრამ ქალიშვილის მამა ამგვარმა ვახუშმა ვერ დააკმაყოფილა და იხევ შეგვეკითხა თუ რა არის თვით ხახიმო!.. როგორც ჩანს, ჩვენ მიხი შეკითხვა ვერ გავიგეთ და იხევ დავიწყეთ ხახიმოს ოჯახის ხიმლიღრებზე ლაპარაკი, რის ღრმს ქალიშვილის მამამ შეგვაწყვეტინა ლაპარაკი და პირდაპირ შეგვეკითხა: რა პროფესია აქვს ხახიმოს?.. ცოცხა ლუმილის შემდეგ ვაღიარეთ, რომ მას არავითარი პროფესია არ აქვს, მაგრამ...და იხევ დავიწყეთ მიხი ოჯახის ხიმლიღრებზე ლაპარაკი. ქალიშვილის მამამ კი ღიღიანად, მაგრამ გაღატაკით თქვა, რომ მე ჩემს ქალიშვილს ვერ მივათხოვეთ ვაგს, რომელსაც არავითარი პროფესია არ აქვსო!.. რას ვიზამდით, განაგრძო ხვედრიანე კირკიტაძემ, ღიღი ვაფივის ცემის შემდეგ, გამოვებშვილბეთ ოჯახს და გამოვუღექით გზას ხახლისაკენ.

და გზაში რომ ვიყავით, მომაგონდა რომ ხახიმომ იცოდა მოშვერის ლაკოდა!.. გავუზიარე რა ჩემი აზრი ხახიმოს მამას და თანმხლებლებს, მოვილაპარაკეთ, რომ დავბრუნებულყავით განათხოვარი ქალიშვილის ოჯახში, და როცა ქალიშვილის მამამ მოიხმინა ჩვენი განმარტება, რომ ჩვენ არ გაგვახხენდა ხახიმოს ოცნებობა, რაც მოშვერის ლაკოდაში გამოიხატება, მან ჩვეული ხიღიანით იხევ მიგვივაფიყა ხახლში, გაშალა იხევ ხუფრა, და კმაყოფილი გვითხრა, რომ ეს მეტად ვარგი პროფესიას და თანხმობა განაცხადა მიხი ქალიშვილის დანიშვნაზე, რასაც მალე ქორწილიც მოყვა. აი, ახეთი ღიღი მნიშვნელობა აქვს აღამიანისათვის პროფესიას განხაკუთრებით რატველი ვაგისათვისო! - დახმინა ხ.კირკიტაძემ. "ჩვენს ხოფელში ოთხი ეკლესია გვაქვსო", ამით მშრომელ ვაგს მუხურადან ხურდა იმის თქმა, რომ ამ ხოფელს გააჩნია არა მარტო შეხანიშნავი არქიტექტორული, არამედ ხულიერი "ცენტრები", რაც ამ ხოფლის გარეგანი და შინაგანი ხიმშვენიერის ხიმბოლოხაც წარმოადგენს. და აქ იხევ მომაგონდა ეკლესიების, ტაძრების დაკეფვისა და დანგრევის ფაქტები, რომლებსაც აღგილი ჰქონდა ხაქართველში განხაკუთრებით 30-ან წლებში; და ახე დიწყო ქართველი ხალხის არა მარტო არქიტექტორული, არამედ ხულიერი ცენტრების დანგრევა-გაშარტახება, რომელთა "მაგივრობის" გაჩევა ვერ შეძლო(და

ვერც შეხებებს) "კულტურის ხახლებმა", ვინაიდან მას არქივექტორულადაც მხოლოდ "ამ-ქვეყნიერი", ე.ი. "პრაგმატული" დანიშნულება აქვს, რაც იმ ადამიანების მოთხოვნილებას, რომლებსაც ხჯერად "იმ-ქვეყნიერი", რელიგიური მსოფლხედვა ვერ აკმაყოფილებს ვერც არქივექტორულად და ვერც ხულიერად, თუმცა აქ არქივექტურა ხულიერი რწმენიდან, ხულიერი რწმენა არქივექტურიდან გამომდინარეობს, ეხე-იგი, ორივე - არქივექტურა და რწმენა ერთი მთლიანობაა. თვით ხაერო ნაგებობათა არქივექტორებიც რომ "ზეცისაკენ" მიიხწრაფვიან, როცა ნათამბჯენებს თუ კომპკებს ქმნიან, უთუთ, მოწმობს იმას, რომ მათაც - შეგნებულად თუ შეუგნებლად - ხურთ"დაუახლოვდნენ" ზეცას, კოსმოსს, ზებუნებრივ ძალებს, რაც, საბოლოო ჯამში, მაინც ღვთისაკენ მიხწრაფებაა. ამდენად, ღილი უმეცრება, ღილი დანაშაული იყო ხალხის წინაშე შეხანიშნავი ეკლესიების, ცადრების, მონასტრების თუ ციხე-ხიმაგრების ნგრევა-გაპარცახება "იდეოლოგიური" მოხაზრებებით.

LIV.

მახსოვს: 30-ანი წლების დასაწყისში დაიწყეს ერთი თითქოს მომწვანო ქვით აშენებული ღილი ეკლესიის დანგრევა ლანჩხუთში. რამდენი დინამიცი არ დახარჯეს ამ ეკლესიის ახაფეთქებლად, რამდენი ღრმა ხვრელით ფუნდამენტშიც ვი შეღვებ დინამიცი, მაგრამ აფეთქების შემდეგ მხოლოდ ოღნავად თუ ფართოვდებოდა ხოლმე ასეთი ნახვრეცები იხეთი ხამარადისო წესით იყო აგებული ეს შეხანიშნავი ნაგებობა. ვერ შეხებლეს რა ფუნდამენტის დანგრევა, იხევ გუმბათიდან შეეცადეს დანგრევის დაწყებას, მაგრამ ჯვარის მოხსნაც ვი მეცად რთული ხაქმე გახდა. ღილი წვლების შემდეგ, როგორც იქნა, მოაბეს ჯვარს ბაწარი, დაევიდა ზედ ათამდე კაცი და გადალუნეს ერთ მხარეს, მაგრამ ჩამოგლეჯა ვერ შეხებლეს; ასე რომ, კვირების განმავლობაში გადალუნული ჯვარი მოხიანდა ამ შეხანიშნავი ეკლესიის გუმბათიდან. შემდეგ დაიწყეს ძებნა კაცისა, რომელიც შეხებლბდა ეკლესიის გუმბათზე ასვლას, ჯვარის ჩამომცვრევას და დაიწყებდა ეკლესიის დანგრევას მაღლიდან, გუმბათიდან. და, მართლაც, გამოჩნდა ერთი კაცი ლამის ღელიდან (ხოფელია ლანჩხუთთან), რომელმაც მართლა შეხებლო, მგონი, ხახანძრო რაზმის დახმარებით, გუმბათზე ასვლა, ჯვარის ჩამომცვრევა, გუმბათიდან ხახურავისა და რამდენიმე ქვის ჩამონგრევა, ხაიდანაც დაიწყა ამ ეკლესიის დანგრევა. ყველა ეს ნგრევის პროცესი გრძელდებოდა თვეები რაც განხაკუთრებით იმიცომ დამამახსოვრდა, რომ ხკოლაში დავდიოდი "აგურის შენობაში", ე.ი. "შვილწლელში", რომელიც

ლანჩხუთის მეორე მხარეს იღგა, და სკოლაში წახვლიხას ყოველთვის გზას გვიღობავდნენ, როცა მორიგი აფეთქება ხდებოდა ამ ეკლესიის ხარმიკვლეებში თუ კელეებში. როგორც იქნა, დაანგრეეს ეს ეკლესია, ამოყარეს ფუნდამენტები და მის ადგილას გააშენეს ბაღი, თუმცა იქ არაფერი ხარობდა, ვინაიდან მიწის თხელი ფენით იყო დაფარული ეკლესიის ქვიპირით აშენებული ფუნდამენტის ნარჩენები. მაგრამ, მიუხედავად იმისა რომ ბავშვი ვიყავი, მეც შევამჩნიე, რომ მთელმა ლანჩხუთმა დავარგა მისი არქიტექტორული (და ამით ხულიერი) "ცენტრი", რომლის გარშემო განლაგებული იყო ამ (მაშინ) დაბის არც ისე ხვადილურად აშენებული ქუჩები. არ გახულა დიდი ხანი ამის შემდეგ, და იმ ვაცხს, რომელმაც ამდენი დავიდარაბით როგორც იქნა ჩამოგლიჯა ამ ცენტრის ჯვარი, - გარდაეცვალა მისი ერთადერთი ვაყიშვილი, რომელიც მაშინ ხულ 16-ი წლის, ჩემი უფროსი ძმის ასაკში იყო; და ხალხში დაირხა ხმა: "ღმერთმა დასაჯაო!" თვით იმ ვაცხმა კი (მისი ვვარი და ხახელი მახსოვს, მაგრამ არ მსურს ავლნიშნო) გლოვის ნიშნად მოუშვა წვერი და ის მე გაცინებული აღარ მინახავს; ხულ განდეგილივით ცხოვრობდა, თუმცა არ ვიცი როგორ დამთავრდა მისი ცხოვრება, ვინაიდან მე შემდეგ ლანჩხუთიდან თბილისში წაველი. რა თქმა უნდა, მნელია პირდაპირი ვავშირის გაბმა ეკლესიის დანგრევასა და იმ ვაცხის ბელს შორის, მაგრამ ის ვი უღავო ფაქცია, რომ ხაუკუნოვანი ეროვნული სიმბოლოს გამანადგურებელი, უთუოთ, დიდი ხულიერი ცრამვის ქვეშ მოქცეა როცა ახე ხაქვეყნოთ გაილაშქრა ხალხის დიდი უმრავლესობის რწმენის წინააღმდეგ; და განა ყველას შეუძლია ამგვარი ფსიქოლოგიური დაწოლის ქვეშ ცხოვრება?.. თუმცა ისიც არ არის გამოთიშული, რომ მან შეიგნო მისი მოქმედების სიმძიმე, როცა ხალხმა მას ეს აგრძნობინა და არ აპაცივა, რომ მან "თავი გამოიჩინა" ქალაქის არქიტექტორული და ხულიერი ცენტრის დანგრევა-შებიღწვაში.

LV.

მაგრამ განა მარცო ლანჩხუთში ჰქონდა ადგილი ამგვარ უგუნურ მოქმედებას?!.. ლანჩხუთიდან, როცა ჩემ მშობელ ხოფელ კუშუბოურში წახვლა მინდოდა, მაცარებლით ჯერ მივლიოდი "პლაფფორმა" დაფნარამდე, რომელიც ხამცრედლიასა და ხაჯავახოს შუა მდებარეობს რიონის რკინიგზის ხილთან. იქიდან ვი ფეხით მივლიოდი კუშუბოურზე (ყოველთვის ვამბობლით "ზე" და არა "ში", ვინაიდან კუშუბოური მთაგორიან ადგილბეა განლაგებული), რომლის დროს დაახლოებით 20-ი კილომეტრი იყო გახავლელი; და მივლიოდი რა ამ გზაზე, ცობანიერის (ხოფელია) გავლიხას მარხნივ, დაახლოებით, 5-ი კილომეტრის მოშორებით, ამშვენიერ უცყეო მალლობზე მოხჩანდა

შეხანიშნავი ეკლესია, რომელიც - მის გარშემო აშოლცილი ხეების მსგავსად -
თითქოს "ამოხული" იყო ამ მთაზე. მიუხედავად იმისა, რომ მე იმ დროს
ბავშვი ვიყავი, ამ, თუ არა ვცდები, "ხამების ეკლესიის" შეხედვა
თითქოს ამ "შორ გზაზე" ხიარულს მიმხუბუქებდა ისეთ ხილამაშებს
ჰგვრიდა იქაურობას. მაგრამ შევამჩნიე, რომ მისი გუმბათი ინგრეოდა,
ეხე-იგი ანგრევდნენ. დრო გადიოდა და მე ისევ მიხლებოდა
კუშუბოურიდან ლანჩხუთში თუ ლანჩხუთიდან კუშუბოურზე ფეხით წახვლა,
და ვხედავდი, რომ ამ ეკლესიას ანგრევდნენ. და ბოლოს, ნანგრევად
იქცა, რითაც მთელი ეს გარემო, შეხანიშნავი ბუნებრივი ხილამაშე გა-
ჩიანაგდა ისე, რომ იქით გახედვაც ვი არ მხურდა ხოლმე. რა თქმა
უნდა, მაშინ მე იმის უნარი არ შემქნევდა, რომ ღრმად ჩავფიქრობოდი
ამ ვანდალიზმს; მაგრამ დღეს, ვარ რა ქალაქ ჭუნისის ძველ ქალაქ
"მელინაში" და "ბეის ხახლის" შეხანიშნავ ბალკონიდან გადავყურებ
ჭუნისის ძველი ქალაქის ასევე შეხანიშნავ პანორამას ორი თვალწარ-
მცავი მინარეთით, ვფიქრობ: ნუცავ რა ძალამ დაუკარგა აზროვნება,
გრძნობა, სიმშვენიერისაგან დატკობის უნარი იმ ქართველ ადამიანებს,
რომლებმაც არა მარტო ლანჩხუთში თუ ცოხანიერში ჩაიღინეს ასეთი
ბოროტება?.. დღეს ეს ჩემთვის განსაკუთრებით გაუგებარია იმიტომ,
რომ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ისტორიულად არახოლეს
არ ყოფილა "ფანატიზმის", "ბრმა ფანატიზმის" ბუდე იმ დროსაც ვი,
როცა დახავლეთ ევროპის ქვეყნები ე.წ-ლ "ჯვაროსნულ ომს" აწარმოებდ-
ნენ, და რა "მხოფლმხედველობით", "იდეოლოგიურ" აუცილებლობას
წარმოადგენდა ქართველი ერის საუკუნეების განმავლობაში შექმნილი
ძვირფას ეროვნულ ნაგებობათა ასეთი უმოწყალო და განუკითხავი გა-
ნადგურება?.. ამ კითხვაზე დღესაც ვერ ვპოულობ პასუხს. ჩემი მშო-
ბელი სოფლის კუშუბოურის თავკაცებმა ვი იმდენი უნარიანობა გამოიჩი-
ნეს, რომ კუშუბოურის სოფლის ბაზილიკის ფორმის ეკლესია "თეატრად"
გადააკეთეს, რომლის დროსაც ბევრი რამ დახერხეს თუ ჩამოგლიჯეს
ეკლესიაში, მაგრამ თვით შენობა გადაარჩინეს, თუმცა სასაფლაო
მოუვლელობით გაპარცახდა, ვინაიდან მასზე დასაფლავება აკრძალეს,
ხოლო სოფლის მღვდელს მოღვაწეობის უფლება არ მიხცეს, რის შედეგად
საქართველო ისე დავტოვე მეორე მხოფლიო ომის წინა პერიოდში, რომ
არც ბავშვობასაც და არც შემდეგ ერთხელაც ვი არ მინახავს წირვა-
ლოცვა ეკლესიაში არც კუშუბოურზე და არც ლანჩხუთში. ვითომ ესაა
ბავშვის "ინცერსნაციონალური ხულისკვთებით" აღზრდა?..

LVI.

"ხმელთაშუაზღვის მარგალიცი" - ასე უწოდებდნენ კართაგენს ანციკური
პერიოდიდან - თითქმის კაცობრიობის ბედის სიმბოლოდ იქცა ჩემთვის,

ვინაიდან ყოველი სახის ბედნიერება თუ უბედურება (თვით მიწის მო-
წამვლის ჩათვლით, რომ ხალხს მოხავალი ვერ მოეყვანა) - დააწყდა
თავზე კართაგენს, და განა ცოცხაა ქალაქები, ადგილები მხოფლიოში
(განსაკუთრებით ახლო და შუა აღმოსავლეთში, მრავალ ხალხთა ამ "ხა-
ხაფლაოზე"), რომლებიც არაერთხელ, ზოგი კი ხამუდამოთ დანგრეულ-
განადგურებული და დაპყრობილ იქნენ?!.. და როცა კართაგენის ნანგრევები
ჩემი თვალით "ვნახე", "დანახული" ჩემს მიერ "წაკითხულს" არ შეეხა-
ბამებოდა. როგორც ხინანს, "წაკითხვახა" და "ნახვახ" შორის არხებითი
განხვავება ყოფილა. კართაგენზე ბევრი რამ წაკითხე, ხანამ ვნა-
ხავდი, მაგრამ წაკითხულიდან ჩემს გონში შევქმენი "ხურათი", რო-
მელიც - როცა კართაგენი დავათვალიერე - ხრულიადაც არ შეეხაბამებო-
და "რეალურ ხურათს", თუმცა ამფითეაფრების თუ ანფიკური აბანოების
არქიტექტურა-რაობა ჩემთვის "ნაცნობი" იყო ხაბერმნეთ-თურქეთ-ლიბან-
ეგვიპტე-ივალთა-ხაფრანგეთში მოგზაურობის შედეგად, რომლებშიც არა-
ერთი რომაული ნაგებობაცაა. მაგრამ ერთიღაიგივე შენობაც კი სხვა
იერს, სხვა სახეს ლებულობს სხვა ადგილას, სხვა გარემოში, და ამ მხრივ
გამონაკლის არ წარმოადგენს კართაგენიც, რომლის რომაული ამფითეაფრი,
მაგალითად, ბაღნარში "ჩახმული" მეჩვენება, ვთქვათ, დელფოსის (ხაბერმ-
ნეთი) ბერმნულ ამფითეაფრთან შედარებით, რომელიც წარმოუდგენლად დიად
შთაბეჭდილებას ცოვებს მაყურებელში; განსაკუთრებით მათში, რომლებიც ამ
ამფითეაფრის ყველაზე უფრო მაღლა განლაგებული ხაჯდომის რიგიდან გა-
დახედავს იქედან დელფოსის შესანიშნავი მშვენიერების მქონე ხეობას,
რომლის დროს, ცოცხა არ იყოს, "შიშის" გრძნობაც კი იქმნება დამთვა-
ლიერებელში იმის გამო, რომ თითქმის ხეობის ეს "ხირღმე" მის მიცა-
ცებას ცდილობს "უფხვრულისაკენ"!.. ეპიოლათურის (ხაბერმნეთი), აღბათ,
ყველაზე კარგად შემონახული ბერმნული ამფითეაფრი კი მაყურებელ-დამ-
თვალიერებელში "რომანციკულ" შთაბეჭდილებას ცოვებს, ვინაიდან იქა-
ური გარემო, განსაკუთრებით მცენარეულობა, თითქმის რეალური კი არა
დახაფუელია, გაუცხოებულია და ამით თვალწამრცაცია. და განა შეხამლებე-
ლია ყველაფერ ამის წიგნით-"წაკითხვით" ან ფოფოსურათით "დანახვა"?...
ამიფომ ამბობენ, რომ "ათასი წიგნის წაკითხვა ვერ შეცვლის ერთხელ ნა-
ხვას", რაც მე პირადათ ყველაზე უფრო ვიგრძენი მაშინ, როცა ვიმოგზა-
ურე ეგვიპტეში და "ვნახე", სხვა მრავალ ნაგებობათა და ხელოვნების
ნიმუშებს შორის, კარნაკის გრანდიოზული ნაგებობანი, რომლებზედაც
წაკითხული ლიტერატურა თუ ფოფოსურათები რეალობისაგან იმდენად შორს
დგას, რამდენადაც შორსაა სიფყვით აწერილი ხურათი რეალურ ხურათისა-
გან. ამიფომაც იყო, აღბათ, ის, რომ ანფიკური ხაბერმნეთის ისფორი-
კოსები, თვით "ისფორიის მამის" ჰეროდოტის ჩათვლით, უფრო "თვალთ-

ნახელის" აღმნუხხველნი იყვნენ, ვიღრე "მეცნიერნი", როგორც, მაგალი-
თად, თუკიდიდეს: და "ვნახე" რა იხ აღვილი, ხადაც იყო ვართაგენი, გავი-
ფიქრე: ახეთი ბედი ხომ არ მოელის თვით ჩვენს დედამიწასაც კი, როგორც
ამას ზოგიერთი "ფუტუროლოგი" ამბობს?!..

LVII.

"აქ იყო ვართაგენი" კი არაა "აქ იყო დედამიწა"-ამის მთქმელიც კი
აღარ დარჩება მსოფლიოში, თუ - როგორც იცალიელი ფუტუროლოგი აურელიო
პეჩეი წერს - ვაცობრიობა გონზე არ მოვა და არ შემოზრუნდება გზიდან,
რომელიც - მისი აზრით - (ყურნალი"მპიგელ", 1981 წელი, მაისი) გარდა-
უვლად მსოფლიო ვაცაფროფიხაკენ მიემართება. ჩვენი დედა-მიწის ამგვა-
რი ვაცაფროფიხ ნიშნებს იხ, როგორც "რომის კლუბის"(დაარსდა 1978
წელს და მასში გაერთიანებულია მსოფლიოს 100-ი ფუტუროლოგი) პრეზიდენ-
ტი, ხედავს - მსოფლიო მოსახლეობის ხაშიშ ზრდაში (რომლის გამოკვება
უკვე დღესაც პრობლემატურია, რის შედეგია იხ, რომ დაახლოებით ნახევარი
მილიარდი ადამიანი შიმშილობს), ეკოლოგიური წონახწორობის დარღვევაში,
მსოფლიოს ეკონომიკური ცხოვრების ქაოხში, გამაღებულ შეიარაღებაში (რომ-
ლის შედეგად უკვე 1980 წელს ხამხედრო ხარჯებმა 500-ს მილიარდ დო-
ლარს გადააჭარბა), აღმოსავლეთსა და დასავლეთს, ჩრდილოეთსა და სამ-
ხრეთს შორის არსებულ წინააღმდეგობაში; და ხხვა. რა თქმა უნდა, მე
არ ვიზიარებ აურილიო პეჩეის=Aurelio Peccei-ამგვარ პეხიმიშმს, ვინაი-
დან - მიუხედავად მისგან წამოყენებული ხაკითხების ხერიოზულობისა -
ადამიანი, ადამიანები იხე ვერ გაანადგურებენ ერთმანეთს, რომ მართ-
ლაც დედამიწაზე აღარ დარჩეს ვინმე, ვისაც შეეძლებოდა თქმა "აქ იყო
ვართაგენი" თუ "აქ არის დედა-მიწა"!.. თუ მხედველობაში მივიღებთ, -
როგორც ამას ვიხკონხინის უნიერხიფეციხ(ამშ) ახცრონომთა უგუფი წერს
ყურნალ "ხაიენს"="მეცნიერებაში"("გ.ც.", 18.7.81)-, რომ აღმოჩენილია
ხუპერ-მშე("რ-136"), რომლის დიამეტრი ახ-ორმოცდა-ათი-მილიონი კილო-
მეტრია და ამით ახ-ჯერ უფრო დიდია, ვიღრე "ჩვენი" მშე; რომ ეს ხუპერ-
მშე ორახ-ათი-ათახი ხინათლის წლით დაშორებულია დედამიწისაგან(ერთ
წუთში ხინათლე ხამახი-ათახი კილომეტრის ხინქართ ვრცელდება); რომ
ეს ხუპერ-მშე ახ-მილიონ-ჯერ უფრო ზრწყინვალეა, ვიღრე "ჩვენი" მშე;
რომ მისი ზედაპირის ფემპერაფურა ხამოცი-ათახი გრადუხია, ხოლო "ჩვე-
ნი" მშის ოთხიდან-ექვხი ათახი გრადუხი; რომ კოხმოხის ამგვარ გი-
განცებთან შედარებით, ჩვენი დედამიწა მხოლოდ მფვერის"მარცვალის"
ხიდიდიხაა, - მაშინ განა ნათელი არ არის, რომ ამ "მფვრის მარცვალ-
ზე" მცხოვრებ ადამიანებს არ შეუძლიათ - კოხმოხზე რომ არ ვილაპა-
რაკოთ - არც ამ"მფვრის მარცვლის"=დედამიწის წონახწორობის შერყევა?..
უთუოთ, ადამიანთა ბუნებაა ლფოლვა ნგრევა-აშენებისაკენ, რის ყველაზე

უფრო ნათელი ფაქტია ვაცოზრიობის იხსორია, რომელიც ხხვა არაფერია თუ არა ნგრევი(ომები) და შენების(მშვილობიანობა) განუწყვეტელი ჯაჭვი. მაგრამ ჩვენ, "მცვრის მარცვალზე" მცხოვრებ "ჭიანჭველებს" შეგვიძლია დედამიწის და ამით კომპოსის წონახწროობის დარღვევა?..

LVIII.

ვიხვეწებდი რა ჭუნისის ქალაქ ნაბოლის ახლომდებარე "ჰოყელ-ლიღოს" **●●ვანზე**, მშვენიერ, თვალწარმყავ ზღვის ხანაპირო ბუნებას, ახე ვთქვათ, "მუხიკალურ" ხიმშვენიერებს მაყებდა მგალობელი ჩიყებისა და მერცხლე-ბის ყლურყული, რომელთაც ხამი ბუდე ჩვენს ბალკონზეც ჰქონდათ. ვაკვირ-დებოდი რა განსაკუთრებით მერცხლების მეყად ხწრაფ და მოქნილ ფრენას, შევამჩნიე, რომ ისინი "ნადირობდნენ" მწერებზე როგორც მალა ჰაერში, ისევე დაბლა მიწასთან, რაც ჭუნისის განსაკუთრებული კლიმატური პი-რობებით ავხსენი, ვინაიდან კუშუბოურზე, ჩემს მშობელ ხოფელში, მერცხლე-ბი ან მალა, ჰაერში დაფრინავდნენ - და ხალხი ამბობდა ვარგი ამინდი იქნებაო, ვინაიდან მწერები მალა ჰაერშია, ანდა დაფრინავდნენ დაბლა, მიწასთან-და ხალხი ამბობდა გაწვიმდებაო!.. ანალოგიური "მეყოროლო-გიური" თვისება ჭუნისულ მერცხლებში ვერ აღმოვაჩინე, ალბათ, იმიყომ, რომ წვიმა, ცული ამინდი ჭუნისში და ხაერთოდ აფრიკაში მხოლოდ ზო-გიერთ რაიონებშია, და ჭუნისი, როგორც ჩანს, მათ რიცხვს არ ეკუთვნის. მაგრამ ვაკვირდებოდი რა მერცხლების ხამ ბუდეს ჩემს ბალკონზე, მო-მაგონდა მერცხლის ბუდე ჩვენი ოჯახის ოდას ბალკონზე, კუშუბოურზე:

LIX.

ორი მერცხლის "წივილ-ჩივილი", როცა მათი ბუდე დაანგრეეს ბალკონის ჭერთან და ბარყყები ძირს გამოცვივდნენ, მიწაზე დაიყენ და ფართხალით ხული დალიეს, - დღესაც ვი მესმის ყურში, - ისე ჩაიჭელა ჩემს ბავშვურ მესხიერებაში ეს 20-ანი წლების მეორე ნახევარში მომხდარი ამბავი. ჩვენი ოჯახის მამა-პაპისეული ოდა იმიყომ დაანგრეეს, ან, უფრო ხწორად, დაშალეს, რომ - როგორც შემდეგ გავიგე - მამაჩემი იძულე-ბული იყო ოდა გაეყიდა, რომ ვალეები დაეფარა, რაც გამოუწვევია იმას, რომ მამაჩემი ე.წ-ლი "შავ-ხიელი" ყოფილა, ვინაიდან ის ხელისუფლებას "ვაჭარ-კულაკთა", ე.ი. "მდიდართა" რიცხვში ჩათუთვლათუმცა, ახლა რომ მახხენდება, "მდიდრები" - ევროპული გაგებით - ჩვენს საქართველოში, ალბათ, თითო-ოროლა გვყავდა და ისიც, ალბათ, დიდ ქალაქებში. ახეა თუ ისე, მამაჩემმა გაყიდა ჩვენი მამა-პაპისეული ოდა და ეს

ოჯახური უბედურება ჩემს ბავშვურ მეხსიერებაში ჩარჩა იმ მერცხლე-
ბის წივილ-ჩხივილით, რომლებსაც ბუდე დაუნგრეხს ოდის ბანკონზე; და
მათი ბარწყები, დანარცხებული მიწაზე, როგორც ჩანს, შეუგნებლად ჩემს
ბელს დაუკავშირე, ვინაიდან მეც დავკარგე "ბუდე" = ოდა, და, როგორც
შემდეგ გავიგე, არა მარტო მე: ბიძაჩემი (გელეონი), რომელიც უკვე
"გაყოფილი" იყო, ე. ი. თავისი ოჯახისათვის უკვე საკუთარი ოდა და
"ქუხნა" = სამზარეულო სახლი ჰქონდა, - "ნეფიხჯვარზე" (გორაკია) წახუ-
ლიყო, რომ თავი აერიდებია მამა-ვაჟისებური ოდის დაშლის დანახვი-
ხაგან, ვინაიდან - ბაბუაჩემმა გაუნაწილა რა თავის სამ ვაყიშვილს
მისი ქონება - მამაჩემს, როგორც უფროს მიაკუთვნა მამა-ვაჟისებური
ოდა, "ქუხნა" = სამზარეულო სახლი, ხახიმინდე და ხხვა, და, ნათელია,
ბიძაჩემისთვისაც, - მიუხედავად იმისა რომ მას თავისი საკუთარი ოდა
და ოჯახი გააჩნდა, - ეს ოდა უფრო მეტი იყო, ვიდრე მხოლოდ სახლი,
ხადგომი. ამიტომ, როგორც შემდეგ ამბობდნენ, იფირა-თურმე, რომ
ეზოდან ოდა-სახლი გაჰქრა, რომელშიდაც ის თვითონაც იყო გაზრდილი.
როგორც ჩანს, აღამიანების ღრმად განიხდებიან ცვივილებს, რომლებსაც
ღებულობენ "ბუდის" დავარგვით, და რა გასაკვირია, რომ ამგვარი
ცვივილები კიდევ უფრო ძლიერია, როცა აღამიანი - ამა თუ იმ მიწების
გამო - იძულებულია დატოვოს სამშობლო. მაგრამ ამის გაგება, - მთელი
სიგრძე-სიგანით, აღამიანს მხოლოდ მაშინ შეუძლია, როცა მარ-
თლაც დატოვებს სამშობლოს და იძულებული გახდება იცხოვროს უცხოეთში.
აი, რა ძალა ჰქონია "ბუდე", ოჯახს, მშობლიურ ხოფელს, დაბას, ქალაქს,
სამშობლოს აღამიანისათვის. და, ახ, რა თავისებური წრეგელიაა, როცა
აღამიანი ყველაფერ ამას დავარგავს!..

LX.

ნაბოლში = Nabeul = Neapolis = "ნეაპოლისში", როგორც ამ ქალაქ რომაელები
უწოდებდნენ, - დახვეწების ღრმს, ხხვა მრავალ შთაბეჭდილები-
დან, არაბული ხფილის არქიტექტურამაც მიიპყრო ჩემი ყურადღება. "ბუნ-
გალოების", ეს უფრო ამერიკული ფიჭის ხახლებიც კი, "წმინდა" არაბუ-
ლი ხფილის არქიტექტურითაა აგებული, რის ყველაზე უფრო დამახასიათე-
ბელი თვისებებია დაბალი, თაღოვანი, ოთხკუთხოვანი გარეგანი ხელი, ვიწრო
ფანჯრებითა და მოჩუქრომებული ბალკონებით, რაც იხეა განლაგებულია,
რომ ხახლში მაშინაც კი სიგრძილეთა, როცა გარეთ ღილი ხიხება, რახაც,
უდავოა, განაპირობებს ის, რომ ამგვარს არაბულ ხახლს "ხახურავი",

ქართული, ევროპული გაგებით ვი არ გააჩნია, არამედ იხ ვედლებიხ
ხირღმეშია ჩამალული და მიხი გუმბათოვანი, ამოჭრული ზედაპირი
მხოლოდ ზემოდან, ხხვა უფრო მაღალ ხახლიდან შეგიძლიათ დაინახოთ.
ახევეა თვით ამერიკული ჭიჭიხ ე.წ-ლი "ცათამბჯენების", ე.ი. მრავალ-
ხართულიანი ხახლების არქიტექტურაც: თავიებური არაბული ბაღკონების
თუ ხხვაგვარი ანქიტექტორული ღეჭაღების გამოყენებით, ამგვარ ხახლებ-
ხაც "არაბული ხახიათი" ეძლევა, რომლითაც განამნაკლის არ წარმოადგენხ
"ჰოჭელი ღიღახ" რკალიებური უშველებელი დახახვენებელი ხახლი, რომე-
ღშიღაც მე ვცხოვრობღი. რა თქმა უნღა, ჭუნიხშიც ბევრი მრავალხართული-
ანი ხახლიც დავინახე, განხაკუთრებით ქაღაქ ჭუნიხიხ გარეუბნებში,
რომლებიც კოლოფებით "ჩაწყობიღია" ერთმანეთიხ გვერღით, რაც ხა-
ხიამოვნო შეხახეღავი არ არიხ, მაგრამ არქიტექტორების იმღენი მონ-
ღმება კომუნაღური მოღერნული ნაგებობების არქიტექტურა შეუფარღონ
ეროვნულ, ამ შემთხვევაში არაბულ არქიტექტორულ ხჭიღხ, ჭუნიხში
ყვეღაღე უფრო გეცემათ თვაღში. ამ მხრივ, - ვინ იციხ!.. - შეიძლება
ქართვეღმა არქიტექტორებმაც ბევრი რაი მე იხწავღონ ჭუნიხელ(თუ ფრანგ?)
არქიტექტორებისაგან.

LXI.

ხაგუღიხხმა აგრეთვე ჭუნიხელთა მხჭაჭლობა ხეღმონობიხ თითქმიხ
ყვეღა ხფეროში: შეხანიმნავი ჭუნიხული ნობებით, კერაჭიკით, ქხოვი-
ღებით, ნაქარგებით, ხანჯღებით, ჩანთებით(უმთავრეხად აქღემიხ ყყავი-
ხაგან), ეროვნული ჭანხაცმეღითა და ხხვა მრავალი ხეღმონური ნაწარ-
მით ხავხეა ბაბრები, რიხ შეღეგად ეროვნულ ჭანხაცმეღში გამოწყობიღ
აღამიანებხაც არც იხე იშვიათად შეხვღებით. განხაკუთრებით მომეწონა
აგრეთვე თუნუქიხ, ხვიღენმიხა და ხხვა ღითონებისაგან დამბაღებული
ხაოჯახო თუ ღეკორაჭიული ნივთები, რომლებიც ხეღმონათა ღიღ მხჭაჭო-
ბახა და ნიჭხ ამულავნებხ. ხიხ მოჩუქურთმებული ნაწარმითაც ხავხეა

მალაზიები, რომელთა ლათვალერებინახ ქართულ"ფილთაქვას"მხგავხი
"ქვიჯახ" კი"აღმოვანინე", რომელიც ღამზაღებულთა ზეთის ხილის ხი-
ხაგან და მაშინვე ვიყიდე, რომ ამ შეხანიშნავი ნახელავით ღამემშვე-
ნებია ჩემი ჩიგნების თარო. ერთი ხიყყით, ჭუნისში, იხე როგორც
ეგვიპტეში, თურქეთში, ხაბერმნეთში თუ ღიზანში, - ყველგან ღილი
ხიფაქიზით ინახავენ ხაღხის ხაუკუნოვანი ჭრადიციებს ხელმხნობაში,
რახაგ, უღავთა, ღილი ეროვნული მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკურაღაც,
ვინაიღან ახეთი ნახელავინათვის ზაზარი მთელი მხოფლითა. და ვათვა-
ღერებღი რა ჭუნისში ხელმხანთა ხხვაღახხვა ხახის ერთ, ორ და ზოგ-
ჯერ ოგ-ვაგინან ხაწარმოგხახვ კი, მომაგონღა ერთი ამერიკელი ჭურისჭი,
რომელხახვ ერთი მოვერცხღილი ყანწი ეყიღა თბიღიხში, რომელღიგ 50-ი
მანეთი გაღაეხაღა, ხოლო როგვა ხახღში მივიღა, ყანწის შიგნით აღმოე-
ჩინა ფახის წარწერა, რომ თურმე ღირღა ათი მანეთი. თქვა რა რომ,
აწი ხაქართვეღში თუ ყანწი ვიყიღე, აუგიღებღად შიგ ჩავიხე-
ღავ ფახის გახაგებღად, ღაუმაჭა: მე მხურღა ერთი ქართული ხანჯღის
ყიღვა, მაგრამ ახეთ რაიმეხ ხაქართვეღში უკვე აღარ ამზაღებენო!..
აღნიშნა აგრეთვე, რომ ხაქართვეღში (არც ხოფღებში) ერთი
აღამიანღიგ კი არ მიწახავხ, რომ ეროვნულ ჭანხაგმეღში ყო-
ფიღიყო გამოწყობიღიო!.. და ამ ღროხ აღჭაგებით მოიგონა გერმანიის
პროვინციები, განხაკუთრებით ზავარია, ხაღაც კვირა ღღეხ უწახავხ
წირვა ეკღეხიაში, რომღის ღროხ მღოგვეღთა ღილი უმრავღეხობა ეროვნულ
ჭანხაგმეღში იყო გამოწყობიღიო!.. ამერიკელიხ ამგვარ მონათხროგზე
ვერაფერი ვთქვი, ვინაიღან მართღაც ხამწუხაროთა, რომ ხელმხნობა
ხაქართვეღში იხე გაქრა, რომ ღღეხ რიხა-ახაღუხის თუ ხანჯღის ყიღვა
პრობღემაღაა გაღაქგეული. მართღაც ხავაღაღოთა, რომ ქართული ეროვნული
ჭანხაგმელი თუ ქართული ხელმხნობის ხხვა ნახელავი მხოლოღ თეაჭრებში,
მუგეუმებში თუ შეიძღება ნახოხ ვაგმა!..ღა ეხ რომ ქართული ეროვ-
ნული ვულჭურის გაღარიგებაა, განა შეიძღება ამაგე ორი აზრი არხებო-
გღეხ?!.. ღა განა ამ მხრივ გევრი რაიმეხ ხწავღა არ შეგვიძღლია

ფუნისიდან თუ არა, ჩვენი მეზობელი ქვეყნებიდან, ვთქვათ, თურქეთიდან თუ ხვარხეთიდან?!

ხხვათა შორის, ფუნისში, ზღვისხანაპირო "ხაკურორგო ბაზებში" ჩემი ყურადღება მიიპყრო აგრეთვე პლაჟების მზის ქოლგებმა თუ ხავარძლებმა, რომლებიც დამზადებულია ლერწამისა და ხიხაგან იხეთი ოხვანგობით, რომ იფალიურ თუ ეხვანურ მაფერიისა და რკინისაგან დამზადებულ ქოლგებსა და ხავარძლებს ვამჯობინე მათი არქიტექტორული ხილამაზითა და მომხახურეობითი პრაქტიკულობით. ამ გზით რომ ყველაზე უფრო იაფადან შეიძლება ამ მეფად ხაჭირო ნივთების შექმნა, ეხ,ახე ვთქვათ, ეკონომიკური ხარგებლიანობადან. თუმცა არ ვიცი, მაგრამ ვფიქრობ, რომ ამ მხრივ ხაქართველხაგ განუხაზღვრელი შეხამებლობა გაანინია, განხაკუთრების ჩვენი შეხანიმნავ ზღვის ხანაპირებზე, და, აღბათ, ჩვენი პლაჟებიც მოფენილია ანალოგიური ლერწამის თუ ხხვა მახალიდან დამზადებული ხელმხნური ქოლგებით თუ ხვამებ-ხავარძლებით!..

LXII.

"ხელის ჩარფყმა" გამახხენდა მაშინ, როცა ერთმა არაბმა - (გამოვთქვით რა ერთნაირი აზრი ერთ მეფად "მჭლელ" ჩანმული მშვენიერი შვეციელი ქალიშვილის შეხახებ, რომელიც - დახეინობდა რა პლაჟზე - არა მარტო მამაკაცთა ყურადღებას იპყრობდა როგორც თავისი ხილამაზით, ახევე მეფად "მცირე ზომის", რომ არ ვთქვა, თითქმის "ფიფველი" ხაბანაკ კომფუმიტ) - ხელის გული გამომიწოდა და მეც იხხვიქვიურად "ხელი ჩავურფყი"!.. მაგრამ გამიკვირდა: ხად ნაბოლის პლაჟი და ხად თბილი-ხური "ხელის ჩარფყმა!.." როგორც ჩანხ, "მზიანი ქვეყნების" ხალებს ბევრი რაიმე ხაერთო აქვთ, რის ხაწყისი - ვინ იცის?!.. - შეიძლება არა მარტო "ჯიშის", არამედ თვით კლიმატიური პირობებიდანაც ვი გამომლინარეობდები!.. აქვე გამახხენდა აგრეთვე ერთი შემთხვევა:

LXIII.

იხ არაბი ვი, რომელსაც მე "ხელი ჩავუვარი", - გაიგო რა რომ მე გერ-
 მანელი არ ვარ, - მოვიდა ჩემთან და მიამხრა, რომ - როცა ქალები ახე
 აჩვენებენ თავიანთ ხხეულს მშეხა და მამაკაცებს, ეს "გარყვნილება"
 არიხო, თუმცა შევაფყვე, რომ მეფალ ხიამოვნებდა მახაც ამდენი მშვენი-
 ერი გერმანელი, ფრანგი, ინგლისელი თუ ხვანდინავიელი ქალიშვილებისა
 და ქალების ხიმშვენიერე, რომლებიც-ხხვალა-ხხვანაირ მეფალ "მჭლე" ხა-
 ბანაო ფანხანამელში გამოწყობილი-დახეირნობდენ, ზოგიერთი ვი ბანაოზ-
 ღნენ ვილენ, არც იხე თბილ ზღვის წყალში. მე გამახხენდა, მგონი, ჩვე-
 ნი "ფრუბადურის" იოხებ გრიშაშვილის ლექხიდან იხ აღგილი, ხადაც, თუ
 არა ვცევი, ამბობს: "ჰაუ, რა ვარგი დარია, ჰაუ რამდენი ქალია!.."
 ჩემ თანამოხაუბრე არაბმა ვი იხევ დაიწყო ქება-დიდება არაბი ქალე-
 ბისა, და ჰარემისაც ვი, რომლის ღროს მომაგონდა ერთი გახაუბრება
 ჩერქებ მშვენიერ მანდილობანთან, რომელიც იმ ჩერქებთან შთამომავალია,
 რომლებმაც მე-19 ხაუკუნეში დაფოვეხ ჩრდილოეთი კავკასია (თურქეთ-რუხე-
 თის ომის შედეგად) და დახახლდნენ თურქეთში. შევეკითხე რა ამ "ნამდვი-
 ლი კავკასიული ჯიშის" იერის ქალს თუ არხებობს ჰოლიგამი-მრავალგოლია-
 ნობა თურქეთში ღლესაც მეტქი, მიჰახუხა, რომ ოფიციალურად არა, მაგრამ
 არაოფიციალურად მაინც არხებობსო. ჩემს (გულუბრყვილო?) შეკითხვაზე
 თუ როგორ დამოკიდებულეებაშია ერთმანეთთან მამაკაცის, ვთქვათ, ოთხი
 ოფიციალური ცოლი, და ხომ არ აქვს აღგილი ეჭვიანობახა და ღავახ მათ
 შორის, მან, როგორც შევაფყვე, ვერც ვი გაიგო ჩემი შეკითხვის ღელა-
 აზრი, რომლის ხაფუძველია "ღეკვი ღომისა ხწორია მუ იყოს თუნდა ხვა-
 ღია", და მიჰახუხა, რომ ერთადერთი უთანხმოების, ღავის ხაფუძველი
 შეიძლება გახლეს იხ თუ მამაკაცი თავის ცოლებს ერთნაირ და ერთნაირი
 ღირებულების ხარუქარს არ უყიღიხო!.. "მოღი ახლა, და ამის შემდეგ
 ღექხები ჩერე!.." (ეხეც ი. გრიშაშვილს ეკუთვნის). აქ: მაგონდება ომარ
 იბნ ალ შაფაბის = Kalif Omar ibn al Chattab - კანონი, გამოღემული მო-
 ჰამედის ხიკვდილის რამდენიმე წლის შემდეგ, რომლითაც დაღაფიხათვის
 ქალს ჩამარხავდნენ მიწაში მკერდამდე, კაცს ვი თებომდე, რომლებიც
 უნდა ჩაექოლად ჰაფარ-ჰაფარა ქვებით, რომ წამება ხანგრძლივი ყოფილი-

ყო. და, ვინ იცის!, მაჰმადიანური რელიგიის გავრცელებას შეიძლება იმა-
ნაც შეუწყოს ხელი, რომ მახში"ქალის ხაკითხი" მამაკაცთა ხახარგებლად
არის გადაწყვეტილი?!..

LXIV.

ნახალიღევს, პირველ ივნისს, 1981 წელს, - იმ დროს როცა ჭურისჭვების
ღილი უმრავლესობა ზღვის პლაჟზე ვი არა ოთახებში ან ბალკონებზე
იხვენებდნენ რომ ჰოფელ-ღიღობს მზარეულებიხაგან(ხუც 25-ი მზარეული
ყოფილა ამ უშველებელი ხახადიღობს ხამზარეულში) შეხანიშნავად დამზა-
ლებული კერძები "შერგებოდათ" - მე იხევ წაველი ჰოფელ-ღიღობს მამულის
დახათვადიერებლად, რომლის დროს ჩემი ყურადღება მიიპყრო ხამმა დედა-
ღორმა, რომლებხაც 12-ი, 13-ი და 15-ი მეჭად ჩვილი გოჭები ჰყავდათ,
და ვაღვხადვე ვიწრო გადახურულ და ხათანადოთ მოწყობილ ფარეხებში
იყოფებოდნენ. გავყევი რა იქვე-მღებარე ბალ-ბოხფანს, ხადაც უმთავ-
რეხად ხხვადახხვა ხახის ხალათები იყო დარგული, მივადექი ჭიშვარს,
რომელიც გადიოდა ზღვის ხანაპიროზე, და იქვე დავინახე 7-ი აქლემი,
რომლებიც უნაგირებით მორთულნი, ჭურისჭვებისათვის იყვნენ გამზალბუ-
ლი, მაგრამ ნახალიღევს, როგორც ჩანს, მათთვისაც დახვენება ყოფილა,
ვინაიდან აქლემებით მოხეირნე ჭურისჭვები არხაც არ ჩანდნენ. ეს ეპი-
ზოდი იმიტომ ჩამჩა მახხოვრობაში, რომ აქლემები მზეში იღვენ თუ
იწვენ და, როგორც ჩანს, მათ ხრულიდაც ხელს არ უშლიდა, არ იხე დიდი,
მაგრამ მაინც 28-ა გრადუსი ხითბო. როგორც ჩანს, ხაფუძველს მოკლე-
ბული არ უნდა იყოს ის აზრი, რომ აქლემი შეხუნთქვისას ჰაერის "ხი-
ნოფივებს" ორგანიზმში იფოვებს, და ამის შედეგია იხიც, რომ მახ დიღხანს
შეუძლია უწყლოდ ხვდა უღაბნოებშიაც ვი. გავცილდი რა აქლემთა ამ ფა-
რახს, რომელთაგან მოგიერთები არაჩვეულებრივი ხიზანფით იგოხნებოდა,
ჩემი ყურადღება მიიპყრო არაბთა ჯგუფმა, დაახლოებით 7-8-ა ვაცი, რომლე-
ბიც ჰოფელ-ღიღობს პლაჟის გამაგრებელი წყლების, ქოლგებითა და მაჭე-

რით გადაჭარბული ხახურავის ქვეშ იჯდნენ და - ვინაიდან ხეუმრები
ჰლაყბე არ იყვნენ - რადიოს უხმენდნენ, როგორც ჩანს, ახალ ამბებს.
ამ წნობების გადაცემის შემდეგ, მიუხედავად იმისა რომ მე არაბული
არ მეხმის, - იხევ განმეორდა ის, რაც მე არაერთხელ ვნახე ჭელხელვის
ინფორმაციის მოხმენის შემდეგაც, ჰოყელ ღიღობი: თითქმის ყოველი პო-
ლიტიკური, ეკონომიკური თუ კულტურული პრობლემის განხილვისას ბრალ-
დებენ უფრო "კაპიტალისტებს", ვიდრე "კომუნისტებს", რომლის ღრობ
პირველში "ბიძია ხამს" თუ "იანკის" (Uncle Sam, Yankee), ხოლო მეორეში
"რუხებს" გულისხმობდნენ. ყოველი პრობლემის უაღვიღები "გადაჭრა"
მართლაც რომ ძნელად წარმოხადგენია!..

LXV.

ამბობენ, წხოველებიხაგან აღამიანი იმით განხხვაველება, რომ აღამი-
ანი აბროვნებს, თუმცა, ხამწუხაროთ, არა ყოველთვის. აღნიშნულ ჰოყელ-
ღიღობში შვებულების გაჭარბობისა, მაგალითად, ვიღევ ერთხელ ჩემი თვა-
ლით ვნახე ხურხათ-ხანოვაგის, ხაჭმელის უთავბოლო გაფუჭება, გადაყრა,
ვინაიდან იმდენ ხაჭმელს იძლევიან (აღბათ, იმიჯომ, რომ კმაყოფილი
ღარჩენს ჭურისხები), - რომ ყველაფრის შეჭმა, წხაღია, ნორმალურ
აღამიანს არ შეუძლია, ლა არც ჭამენ. "ნარჩენების" ამგვარი გადაყრა
ვი იხეთი მახშვაბით ხლება არა მარტო ე.წ-ლი მღიღრების, არამედ
განხაკუთრებით განვითარებული ინდუსტრიული ქვეყნების თითქმის ყვე-
ლა ოჯახში, რომ, აღბათ, ამგვარი "ნარჩენებით" იმდენივე აღამიანე-
ბის გამოკვება შეხამღებელი გახლებოდა, რამდენიც ამ "ნარჩენებს"
ყრიან, აღჰობენ. მეც მათ ჩივხვხ ვეკუთვნის, ვინაიდან ჩემს ოჯახშიც ღაო-
ბებული პური თუ ხხვა ხურხათ-ხანოვაგის "ნარჩენების" გადაყრა უკვე
ჩვეულებრივი მოვლენაა, რის შეხახებ ღაჰარაკი, "ჩხუბი" უკვე მიმბებრ-
ღა. მე ვი ბავშვობიღან მახხოვხ, რომ ღელარემი ღა მამარემი, ბებია ღა
ბაბუა როღა ნაჭუჭურხ თუ ჭაღხ ღაინახავდნენ გადაგღებულხ, აიღებდნენ,

თუ არა ვხედავ, რაღაც ღონისძიებას იწყობდნენ და პურის თუ ჭაღის ნახევს ხეზე ან ხხვა ამალღებულ აღგიღზე დაღებდნენ, რომ "ჩიფებმა მაინც ჭამოხი!" იხფორიულად წნობილია აგრეთვე ძველი რომაული, უმთავრესად, ყველა ქურის ღიქვაფორების ხაღის დახაწყნარებელი მეოღი "პური და თამაშობანი" = Panem et circenses. წნობილია აგრეთვე თანამედროვე რევოლუციური მოთხოვნები "პური და თავისუფლება", თუმცა ამ მოთხოვნას "ძმობა, ერთობა, თავისუფლების" მოთხოვნაც თან დაყვებოდა. ღღეს ვი, როგორც ჩანს, პურის ფახი მხოლოდ იმ ხაღებმა და აღამიანებმა იციან, რომლებიც განუწყვეტლივ ან ღროგამომძვებით შიმშილობენ, და ახეთი აღამიანები, როგორც იწყობინებთან მხოფლიოში ნახევარ მიღიარდ აღამიანს აღემაფება, ე.ი. მხოფლიოს მთელი მოხახლეობის თითქმის ყოველი მე-8-ე აღამიანის შიმშილობს; და ჩემზე ეს განხაკუთრებით იმიფომ მოქმედებს ღრმად, შემამრქუნებლად, რომ მე "ჯოჯობეთში" (ფყვეთა ბანაკში 1941-1942 წლებში, ხულ რაღაც 9-ა თვის განმავლობაში) განვიცაღე თუ რა არის ხიმშილობა, თუ აღამიანი შიმშილობისაგან როგორ ვარგავს აზროვნების უნარიანობას, ხღება "ცხოველი" და მიხი "აზროვნების" ერთადერთობიქვად ცხოველივით ხღება მხოლოდ ჭამა, ხაჭმელის შოვნა. და ვფიქრობ, რომ ამგვარი ცხოველი ხღება არა მარფო იხ აღამიანები, რომლებიც, როგორც ავღნიშნე, შიმშილისაგან აზროვნების უნარს ვარგავენ, არამედ იხ აღამიანებიც, რომლებიც "იხიობიან ხახმელ-ხაჭმელში", "პურს" აობებენ, აღპობენ, ყრიან იმ ღროს, როცა მიღიონობით აღამიანები შიმშილობენ. ვქუხვარ, რომ - ახე თუ იხე - ახეთ აღამიანთა რიცხვს მეც ვეკუთნი, ვინაიღან ჩემს ოჯახში, ჩემს გარშემო ხღება ყველაფერი ეს და, როგორც ჩანს, მეც "მივეჩვიე" "ცივილიზებულ", "მღიღარ" აღამიანთა ამგვარ ცხოველურ ცხოვრებას!.. როგორც ჩანს, ხაზოგადოებრივი "არფახები" უფრო ძღიერიია, ვიღრე ცაღკეულ აღამიანთა ნება-ხურვილი. ან, როგორც ჩანს, "ნორმალური აღამიანი" მხოლოდ თავისთავზე ფიქრობს: ანღა, როგორც ჩანს, მხოლოდ "ჩიეულები" ხხვებზე უფრო ზრუნავენ, ვიღრე თავისთავზე, ვინაიღან მათ ახეთი მხოფლებღვა

ხნამთ, ხჯერალ და მზალ არიან ხიხონებლეს ვი შეხწირონ მახ. მაგრამ ამგვარი რწმენაც რომ ზოგჯერ თეიხჭურ თუ ათეიხჭურ ფანაფიგმშიც გა-
 ლაღიბ?!.. ვითომ ღიღი, არხეზითი განხხვავებაა "ჰომეინიზმია" და "ნა-
 გიზმბ" შორის?.. ხომ არ მოწყობს ეს იმას, რომ არა მარტო შიმშილია-
 გან, არამედ ფანაფიგმისაგანაც აღამიანი ვარგახ აზროვნებას უნარს და
 ხლება ცხოველი?..

LXVI.

ღიღი ხელვანები ჰომეროსი, ხოფოკლე, შექხპირი, ხერვანფები, მოლიერი,
 დონტოვესკი თუ რუხთაველი გვიხახავენ აღამიანის "ხიკეთილია" და
 "ხიზოროფის" მთელ პალიფრას, რომლის ღროს, ხაეჭვოა, რომ "ზოროფია
 ხმლია ვეთიღმან, არხება მისი გრძელია", თუმცა ეს ახე თუ არ არის,
 ახე უნდა ითქვას, რომ "ზოროფებას" რაიმე "ხაზღვარი" ლაეღვას. აღ-
 ბათ, ამით აიხხნება ის ფაქციც, რომ აღამიანები გლილოვენ ჩაწვღენ
 აღამიანის რაობას არა როგორც "გვარის", "ფომის", "ერიხ", არამედ
 ხაერთოდ ვანობრიობის თვალთხედვით. "ოლიმპიელი" იოჰან ვოლფგანგ
 გოეთე, მაგალითად, თავის "აღმოსავლურ-დახავლურ დივანში" = DER WEST-
 OESTLICHE DIVAN - (Divan = "კრება"); ფიქრობს, რომ ღმერთი, როგორც
 უზენაეხი იღეა, ყველა აღმოსავლური და დახავლური, ყველა "მხოფღე-
 ღვის" ხაერთო, პირველადი ბაბაა = Urgrund, "რომელხაც ჩვენ ყველა ვე-
 ძებთ და მის შეხნობას ვიმეღოვნებთ" (გოეთე). და ის გლილოზდა ძველ
 და ახალ რელიგიათა ხაფუძვეღვის, მათ ურთიერთობათა, ფიპიურობათა
 მარადიუღობათა გარკვევას, რომლის ღროს ხპარხელი პოეფის ჰაფის = Hafis
 (მე-14 ხაუკუნე) "ზეგავღენით" ამბობს:

ღვთიხაა ორიენცი!

ღვთიხაა ოკციღენცი!

ჩრდილოეთი და ხამხრეთის არე

იხვენებს მშვიღათ მის ხეღმი.

Gottes ist der Orient!
 Gottes ist der Okzident!
 Nord- und südliches Gelände
 Ruht im Frieden seiner Hände.

მას, ერთადერთ ხამართლიანს,
ხურს ყველახათვის ხამართალი.
იყოს, მისი ახი ხახელით,
ის ზელალოვვილი! ამინ.

Er, der einzige Gerechte,
Will für jedermann das Rechte.
Sei, von seinen hundert Namen,
Dieser hochgelobet! Amen.

ან ხხვა აღაგახ ამზომხ:

ვითომ ყურანი მართალია?
ამგვარ ვითხვას არ ვაყენებ მე!
ვითომ ყურანი შექმნილია?
ეს არ ვიცი მე!

Ob der Koran von Ewigkeit sei?
Darnach frag ich nicht!
Ob der Koran geschaffen sei?
Das weiß ich nicht!
Daß er das Buch der Bücher sei
Glaub ich aus Mosleminenpflicht.
Daß aber der Wein von Ewigkeit sei
Daran zweifel ich nicht;
Oder daß er vor den Engeln geschaffen sei
Ist vielleicht auch kein Gedicht.
Der Trinkende, wie es auch immer sei,
Blickt Gott frischer ins Angesicht.

ის რომ წიგნთა წიგნია
მჯერა ჩემი იხლამური რწმენის ვალ -
ბოლო რომ ღვინო მარადიულია
ამაში ეჭვი არ მეპარება;
ან რომ ჩვენ ანგელოზებიდან შექ-
მნილი ვართ
შეიძლება არ არის შეთხზული.

მხმელი, როგორც არ უნდა იყოს ის,
ხელავს ღმერთს მკვირცხლად ხახეში.

Trunken müssen wir alle sein!
Jugend ist Trunkenheit ohne Wein;
Trinkt sich das Alter wieder zu Jugend,
So ist es wundervolle Tugend.
Für Sorgen sorgt das liebe Leben
Und Sorgenbrecher sind die Reben.

ან კიდევ ხხვა აღაგახ ამზომხ:

შეზარხომებული უნდა ვიყო ჩვენ ყველა!
ახალგაზრდობა შეზარხომებაა ღვინის გარეშე;
ღალღე ახაკში რომ იხევ ახალგაზრდა გახდე,
ახეა ეს ხახწაულოებრივი ხიკეთე.

ხაზრუნავიხათვის ზრუნავს ხაყვარელი ცხოვრება
ღა ხაზრუნავის გამყვინთა ვაშები.

— Wer sich selbst und andre kennt
Wird auch hier erkennen:
Orient und Okzident
Sind nicht mehr zu trennen.

ღა ღახკვინა?!
ვინც თავინთავნა ღა ხხვას იცნობს
აქაც შეიცნობს:

ორიენტი ღა ოკციდენტი
უკვე შეუძლებელია ერთმანეთიხაგან განაშორო.

ვიხლი რა ზოლიშ ამ "არაჰოეფურ" თარგმნიხათვის, მაგონლება გრი-
გოლ რომაქიძის აზრი, რომ ქართული აღამიანის "მთავარი ელემენტი"
"...რალავ მიწიერ-ღიონიხური", რომელიც მის გონებრივ ხურათს ღვინით
აღყვინებაში ჰოულობს"; "თეთრი გიორგი" კი ქრისტიანულად გარდაქმნილი

"ქართული ღიონიხეა". ნიკოს ვაზანგაძე კი ამბობს, რომ ქართული ხუფრის "ღიონიხურ გარემოში" "...წყარო ამ ღრეობისა რჩება ფხიბელი". აქ შეკრულია წრე "ოლიმპიელთან"(გოეთე), რომლის ღრობ თეიზმი და ათეიზმი ერთმთლიანობაში("ღმერთი"="ბუნება"="იღია"="მხოფლობელება") გვევლინება, რომლის "პირველადი ბაზისის" გარკვევისაკენ მიხწრაფება იხევე უხახრულთა რაგორც თვით ბუნება. და ხალ უნდა მონახოს აღამიანმა "ხაყრდენი" ამ უხახრულთაში, თუ არა ოჯახში, გვარში, ერში, რომლის რეალური, გარდაუვალი ბაზაა - თავის მხრივ - ყოველღღიური ხახმელ-ხაჭმელისათვის ზრუნვა: "პური და თავისუფლება", "პური და თამაშები" და "ძმობა, ერთობა, თავისუფლება!" მაგრამ ეხეც რომ ვერ აკმაყოფილებს აღამიანს და - აღრე თუ გვიან - ფიქრობს თუ რა იქნება "იქ, ხალიანაც არც ერთი მგზავრი უკან აღარ დაბრუნებულა?.." მაგონლება ერთი შემთხვევა:

LXVII.

1941 წლის 23 ივნისი. გერმანია-ხაბჭოთა ფრონტი. დაბა, თუ არა ვხელები, იავროვი, ქალაქ ღვოვის დახავღეთით დაახლოებით 60-ი კილომეტრი. ამ დაბაში ხავხე იყო უკვე უწეხრიგოთ უკან დახეული წითელი არმიის ნაწილების ჯარისკაცები, რომლებიც ხახელდახელოთ ფრომლებოდა ათეულებად, ოფეულებად, ახეულებად, და მე მომანღვეს ერთი "ფანკის ხაწინააღმღეგო ქვემეხის" უფროხობა, თუმცა მე "კურხანფი" ვიყავი, ე.ი. ხამხედრო წოღე-ბი არ მქონდა, და გვიბრძანეს, რომ 23-მ ივნისხს ღიღის 5-თ ხაათზე უნდა დაგვეკავებია პოზიცია იავროვის დახავღეთით, და 6-ხ ხაათზე უნდა გადავხეღიყავით კონფ-შეფევაზე. მართლაც, ღიღით აღრე, გავუღე-ქით გზახ პოზიციისაკენ, რომლის ღრობ ხხენებიც კი, რომლებიც გაბმული იყვნენ "პე-ფე-ობ"(ქვემეხის) გახაწევ უღელში და ფყის მოუპირვეთებელი გზის შუა, ხამარისებური ხინუშით ეწეღღენ ფვიროხ. ჩვენ, წითეღარმიელები კი გზის მარცხენა და მარჯვენა თხრიღით მივღიოღით პოზიციხა-

კენ, რომლის ღრობს ერთადერთი "ხმაური", რაც იხმოდა, იყო ჩიფთა ჩვეულებრივი გალობა-ყლურჭული. მივლილოდ რა ახე ხუდგანაბული პო-
 ზიციიხავენ, ჩემდა უნებურად, ლავიწყე ფიქრი: 6-ს ხაათზე იწყება
 შეფევა!.. შეხამლებელია 7-ლ ხაათზე უკვე ცოცხალიც არ ვიყო!.. რა
 ვარგი იქნებოდა რომ მწამლებს ხიკვლილის შემდეგ "რალანაირი" არ-
 ხებოდა; მაშინ, უთუთ, უფრო აღვიღად წავიღოდი ხიკვლილზე, რომ
 მწამლებს "ხულის უკვდავება"!.. ღამეზადა რა ახეთი აზრები, მეც
 თვითონ გამიკვირდა, ვინაიდან მე ხრულიად ეკლებიის გარეშე აღვი-
 ზარდე, ერთი წირვაც ვი არ მინახავს ეკლებიაში, ვინაიდან ახეთი
 რამ არ არხებობდა ჩემს ღრობს ხაქართველოში; ღა ახლა ამგვარი
 აზრები!.. უბრალოდ არ მინდოდა ღამეჯერებია შექიპირის (ჰამლეტის)
 იხ აზრი, რომ - ხიკვლილის შემდეგ - "ღანარჩენი ღუმლია!", თუმცა
 ეს აზრი მეფად მომწონდა მანამ, ხანამ ჩემი პირადი "ყოფნა-არყოფ-
 ნის" ხაკითხი ახე არ მოახლოვდა. მაშინ ვფიქრობდი ღა ღღეხაც ვფიქრობ:
 ვითომ რელიგია ყოველ აღამიანშია ხურხ ეს მახ თუ არა?!.. ვითომ
 "ბეღა", "იქაური ცხოვრება" ღა ხხვა მხოლოდ "ცრუ-რწმენაა" თუ ეს
 "ცრუ-რწმენა" თუ რწმენა თვით აღამიანის "შინა-ფენებშია", მახშია,
 ხურხ ეს მახ თუ არა?!.. ღა თვით ათეიზმიც ხომ "რწმენაა"; რწმენა
 იმიხა, რომ ყველაფერი მაფერიია?!.. მაგრამ ხაიდან წარმოიშვა თვით
 მაფერიია?!.. ეგრედწოდებულ "პირველად ნივთიერებიდან=Urstoff?.. მაგრამ
 ხაიდან წარმოიშვა ეს "პირველადი ნივთიერება?.." ეს "უცოლინარობა"
 ხომ არ არის იმის ხაფუძველი, რომ, ათეიზმის გვერდით, შეუძლებელია
 თეიზმის აღმოცხვრა თუ გინდ მაღადობითაც ვი?!.. ამითვე ხომ არ აიხ-
 ხნება იხიც, რომ შეხამლებელია თეიზმის "ერთი ხახის" თეიზმის "მეორე
 ხახით" შეცვლა, მაგრამ შეუძლებელია თეიზმის ათეიზმით შეცვლა?..
 მაგრამ ღავანებოლთ თავი ამგვარ "ფურისფულ აზროვნებას" ღა "ჩამოვიღეთ"
 იხევ ღელამიწაზე!..

LXVIII.

"იქაურ ცხოვრებაზე" ფიქრს იმავე 1941 წლის 23-მ ივნისხ, ღაემაფა
 "ბეღზე" ღა "გმირობაზე" ფიქრი, რის ხაბაბი იმავე ბრძოლებმა მომცა.

ვინაჲს რა რომ მეშად გამიადვილდებოდა ბრძოლებში ჩაბმა 1941 წლის 23-მ ივნისს დაბა იავოროვის დახავლეით, ფიჭვის ჭყის იქეთ მდებარე მაღლობთან, რომ ვყოფილიყავი მორჩმუნე (რაც "ხულის უკვდავების", "იქაური გზოვრების" რჩმენახაც გულისხმობს) - იმავე შეფევიხას, "იქაურ გზოვრებაზე" ჩაფიქრების გვერდით, ბიძგი მომცა კიდევ ორმა შემთხვევამ, ჩავფიქრებოდი "ბელის" და "გმირობის" რაობას. მართლაც, დილის 6-ს ხაათზე, ჩვენი ხხვადახხვა ნაწილებიხაგან ხახელდახელოდ შექმნილი "ჰოლკი" თუ "ლივიზია" გადავიდა შეფევაზე, რომლის დროს ჩემი ჭანკის ხაწინაადმდეგო ქვემეხი ჭყის დახავლეთ ნაჰირახ იდგა, და, ბრძანებისამებრ, გავხხენით გეცხლი "მხხვრევალი" ("ოხკოლოჩინი") ყუმბარებით, რომლის დროს, უცოლინარობის გამო, ერთხელ ქვემეხი "მხხვრევალი" ყუმბარის ხამაგიეროდ "ჯავშანმჭრელი" ("ბრონებოინი") ყუმბარით დაფენა ერთმა ჯარისკაცმა, რახაც მოყვა "დამმიზნებლის" ("ნავოლიკ") დაახლოებით ორი მეფრის უკან "გადაგლება" - "ჯავშანმჭრელი" ყუმბარის გამოჩვეული ქვემეხის მეშად ძლიერი "უკან დარჭყმის" გამო, რის შედეგად "დამმიზნებელი" გამოვიდა მწყობრიდან. მაინც მოვახერხეთ რა ყუმბარების დანიშნული მიზნიხაკენ გაშვება, უცბათ უკან დიდან მოგვეხმა ჩვენთვის გაუგებარი დახაშინებელი ყვირილი, ავცომაფების გეცხლის ხმა... მივიხედე ჩვენი ბურგიხაკენ და დავინახე გერმანელთა ერთი ათეული, რომელიც ჩვენსკენ მორბოდა და ავცომაფებით გეცხლს გვიშენდა. ჩვენ მივაფოვეთ ქვემეხი, და ვინაიდან ჩვენ არც ერთს არც შამხანა, არც რევოლვერი (ავცომაფები კი ხაერთოდ არ არხებობდა) გაგვაჩნდა, გავიქეცით ზოგი მარცხნივ, ზოგი მარჯვნივ და შემდეგ, როგორც ამ ფიჭვების ჭყის აღმოხავლეთ ნაჰირზე გამოჩნდა, უკან ჩვენი ნაწილებიხაკენ. მას შემდეგ უკვე გავიდა 40-ი წელი და დღეხაც მიკვირს, რომ - მიუხედავათ გერმანელთა ავცომაფების გაუთავებელი გეცხლიხა, რომლის დროს ჭყვიის ბუილი ყოველი მხრიდან მეხმოდა, - ხიკვდილი და დაჭრა ამვილდა და ახე გამოვარდი, ხხვა მრავალწითელარმიელთან ერთად (მაშინ წითელი არმია და არა ხაბჭოთა არმია იყო) ჭყიდან და გავრბოდით არეულ-დარეული მეშად მეჩხერ და დაბად

ჰურის ველზე, რაც, გავიფიქრე, ხახიკვდილო იყო ჩვენთვის, ვინაიდან გერმანელები უკვე ჭყის პირამდე მოვიდნენ და ჩვენ არავითარი ბუნებრივი თავშესაფარი აღარ გაგვაჩნდა. ამ დროს, აღბათ, თავის გადარჩენის ინსტიქტით, დავიყვირე "ღაჩქით" ("ლოყის"), და, მართლაც, ყველა დაეცა მიწაზე და დაიწყეს თავშესაფარის გაკეთება ხანგარის ხელი გათხრით თუ ჰურის ღერჩებოთ თავის შეფუთვით, რა თქმა უნდა, ჩემის ჩათვლით. და ყველაზე უფრო იმან გამანცვიფრა, რომ გერმანელები შეჩერდნენ, წეხლი შეწყვიტეს და ჭყიდან ვერ გამოდიოდნენ; აღბათ, იმიტომ, რომ მათ არც კი იცოდნენ, რომ ჩვენი თავდაცვისუნარიანობა ნოლი იყო, ვინაიდან თითქმის ყველა უიარაღო ვიყავით, თუმცა შაშხანები, ხუც ცოცხა, ჩვენ, რომლებიც არფილერიის აღნიშნულ ნაწილში ვიყავით თავმოყრილი, შეგვავაზე გადახვლამდეც არ გაგვაჩნდა. მართალია, ეს "ხიწყნარე" დიღხანს არ გაგრძელდა, მაგრამ მაინც მოვახწარი ჰურის ყანის გვერდითმდებარე ბუჩქნარში ხოხვით მიხვლა, ხადაც ჭანკის-ხაჩინააღმდეგო მთელი ბაჭარუა იდგა ხრულთაღ უმოქმედოთ, ვინაიდან - როგორც მიხმა მეტაურმა თქვა - ბრძანება არ მაქვს პოზიციის დაცავებისაო, ხოლო ჩემი ცნობა რომ გერმანელები უკვე ჭყის ნაპირას არიან, მან, ვფიქრობ, დაიჯერა, მაგრამ თქვა, რომ ბრძანების გარეშე ის პოზიციას ვერ დაიკავებს და ვერც წეხლს გახსნის. მე კი მიიხრა, რომ - თუ შენ ახეთი ცნობები გაქვს - აღი მაღლა, მიმიითთა ერთი მაღლობიხაკენ, იქ არის დივიზიის მუშაბი და მიაწოდე შენი ეს ცნობებიო. მართლაც, ხან ხოხვით, ხან ხირბილით, ავედი მაღლობზე, და მის ერთ ფერლობზე დავინახე ერთი მეჭად ზორბა, მოხული, მაღალი შუახნის კაცი, რომელიც ჭყავის პალტოში იყო გამოწყობილი და, ღურბინლით ხელში, აძლევდა ბრძანებებს მის ირგვლივ მდგომ აღამიანებს, და ჩემს თვალწინ მოხვდა მას ჭყვია და განგმირული დაეცა მიწაზე, რამაც აიძულა იქ მდგომი ხხვა პირები დაწოლილიყვნენ მიწაზე, რომლის შემდეგ მიუახლოვდი მათ ხოხვით და ვუთხარი, რომ გერმანელები უკვე ჭყის ნაპირას არიან მეთქი. მაგრამ მათ ჩემი ცნობიხათვის ყურადღებაც კი არ მიუქცევიათ, ვინაიდან

ახე ჩვენხეხვალწინ მოკლული, მართლაც ვაყვანე, ღვიძიის მეთაური ყოფილა, ხოლო მისი მოაღვილე, როგორც ჩანდა, იქ არ იყო. ხეხვათა შორის, მეთაურებს თითქმის ყველას მოხხნილი ჰქონდათ ჩინის ნიშნები! რაფომ?.. ვითომ ფყველ ჩავარდნის შიშით, ვინაიდან გერმანელები "კომისრებს" აღვიღებვე კლავდნენ?..

LXIX.

ამგვარი მოვლენები, უღავთა, ხშირად ხდებოდა ფრონტზე, განხაკუთრებით მეორე მხოფლიო ომის დაწყების პირველ დღეებში, როცა ყველაფერი არეული იყო გაუთავებელი უკანდახევის შედეგად. მაგრამ ამ ამბების მხვედლობის დროს დამებარა კითხვები არა მარტო იმის შეხახებ თუ რა არის, იმ ქვეყნად, ხაიდანაც უკან არავინ აღარ ბრუნდება, არამედ "ბედისა" და "გმირობის" კითხვებიც. ვითომ "ბელი" იყო ის, რომ - გავრბოდი რა გერმანელების ავტომატების გეხეღისაგან, რომლის დროს ფყვიების ბჭუილი ყოველი მხრიდან მეხმოლა, მე არც ერთი ფყვია არ მომხვდა?.. ვითომ "ბელი" იყო ის, რომ - ვიჯექი რა (ფრონტის ხევა აღვიღას, ხევა ნაწილში) ჯავშნიანი ხაფრანხპორტო მანქანის მარგხენა მხარეს, - ყუმბარა პირდაპირ მანქანას მოხვდა, რომლის შედეგად ყველა დაიჭრა თუ მოკვდა, ჩემს გარდა?.. ვითომ "ბელი" იყო ის, რომ - ვიყავი რა გერმანელთა ფყვეთა ბანაკში უკვე ხიკვდილის პირს მიმდგარი, დამშეული, გამხმარი, მხოლოდ ძვალი და ფყავი - გერმანელი, აღბათ, ექიმი თუ ხანიფარი "ხუხუბებს" არჩევდა "ჯანმრთელებისაგან" და, როცა ჩემი ჩაწერა უნლოდა "ხუხუბში" თუ "ჯანმრთელებში", შეჭოჭმანდა, არ იგოლა ხალ ჩავეწერე, და ჩემი ვინაობის გამოკითხვის შემდეგ (თარჯიმანის მეშვეობით), "ჯანმრთელებში" ჩააწერიდა ჩემი თავი, ხოლო მეორე დღით გავიგეთ, რომ "ხუხუბში" ჩაწერილები გერმანელებს ფყვეთა ბანაკიდან გაეყვანათ ფყეში და ყველა დაეხვრიფათ?.. ან ვითომ "ბელი" იყო ის, რომ, იმავე ფყვეთა ბანაკში, ქართველი ფყვეები, დაახლოებით 400-ი ვანი, რომლებიც დაახლოებით 1300-ი ქართველი ფყვეხაგან ვიღვე გოხელები იყვნენ, - მიგვიყვანეს 92-ი-ათახიანი ფყვეთა ბანაკის (ხოლმი, პოლონეთი) გერმანელთა ხადგომთან, "გაგვაკონფროლებს", რომლის დროს გერმანელთა თარჯიმანი იყო ქართველი - ირაკლი ყვანია, რომელმაც ორი ვანი, ერთი თურმე მისი მეზობელი, ხახელად მუკუ გამოიყვანა და მეორე მე (თუმცა დღეხაც არ ვიცი, რაფომ მაინდღამაინდ მე ამომარჩია ამდენ დამშეულ

აღამიანებშიდან) და ახე გაღამარჩინა გარდაუვალ(ებ ჩარიელი ხიფყვა
არ არის)ხიკვდილს?...არხეგობს ვა ხაერთოდ"ბელი?" თუ ის,რაც ხდება,
ჩვენ ვნათლავთ"ბელათ?"

LXX.

და "გმირობა"?.. იმ ღრობ,როცა გერმანელები ავფომაფების გეცხლით
ლაგველევნენ, არეულ-ლარეული გამოვარლით ფყიდან და მე,უფრო გაღარჩენის
ჩყურვილით,ვიღრე შეგნებით, ღავიყვირე "ღაჩეჩით", ყველა ღაჩვა და ამით
არა მარფო შევარჩერთ გერმანელები, არამელ ჩვენც გაღავრჩით ნაღღ ხი-
კვდილს,ხულ გოფა, იმ მომენფში, ვითომ ეხ "გმირობა" იყო?... ან "გმი-
რობა" იყო ის, რომ ღივიგობის მეღათური ვაყვანვი, არფიღერიის,ავფომაფების
თუ ნაყმფყორცნების გეცხლში, იღგა, ამღგარი იმღეობა ბრმანებებს და
მფრის ფყვიანს უთუოთ აარიღებღა თავს, რომ ღაჩოღიღი გაეცა იგივე ბრმა-
ნებები?...ჩემს ამ "გმირობასთან" ღაკავშირებით, მაგონღება ბერფოღფ
ბრეხციის ერთი მოთხრობა, რომეღიღ,რა თქმა უნღა, ჩავიკითხე მეორე
მხოფღიო ომის ღამთავრების შემღეგ. ამ მოთხრობის ხათაურია "ღაჭრიღი
ხოკრაფცი" = Bertolt. Brecht: "Der verwundete Sokrates", რომეღშიც ავფორი:
ჩვეული ირონიით("ჰანვიფისფურაღ?") აღჩერს ფიღობოფობს ხოკრაფცი მონაჩი-
ღეობას ბრმოღებში ღეღიონთან, რომღის ღრობ, როგორც გნობიღია, ხჰარხე-
ღები ღაამარცხეხ ბერმნებმა. ხოკრაფცი, როგორც "ფიღობოფობი და ხარაგი",
ჩერს ბრეხცი, მოხვღა ფეხობანთა შორის, ღა,გაღამჩყვეფი ბრმოღის ღრობ,
ბერმნები ჯერ იმუღებული გახღნენ უჰან ღაეხიათ,რომღის ღრობ მრავალი
თავბრუღახვეული გარბოღენ, როგორც ბრეხცი ირონიულად შენიშნავს,"ხჩორი
მიმართუღებით - უჰან"; ხოკრაფციმ ვი უჰან გაქცევა ვერ მოახერხა,ვინაი-
ღან მოხვღა ნარშავახ=თავცეცხლახ მინღორზე,ფეხში შეეხო ევალი ღა იმუ-
ღებული გახღა გაჩერებულყო; ღა,მიხღა ხაუბეღუროთ თუ ხაბეღნიეროთ ჩა-
მოჩვა იხეთი ნიხღი,რომ მფრისხა ღა მოყვრის გარჩევა შეუღღებელი იყო;
ამ ღრობს ხოკრაფციე ჩაერიო შებრმოღთა შემახიღებში, ღა როცა ბერმნთა
ცხენოხნები ჩაერიენ ბრმოღებში, ხჰარხეღებმა უჰან ღაიხიეხ, ბერმნებმა
იხევ ჩინ ჩაიჩიეხ, ღა ნახეხ, რომ ერთაღერთ ხოკრაფცი არ ღაუყრია
ფარხმაღი, არ ღაუხევიო უჰან, ღა რა გახაკვირია, რომ ხჰარხეღების

ღამარცხების შემდეგ, ის "გმირად" იქნა გამოცხადებული, მთელი ათენი მასზე ღაპარაკობდა, მაგრამ ის ჩაიკეჭა ხახლში, რომ იძულებული არ ყოფილიყო ღაფნის გვირგვინი მიეღო ყალბი გმირობისათვის, თუმცა მისი მეუღლის ქვანთიკეხ ირონიულ შენიშვნებს მაინც ვერ დააღწია თავი; და როცა ხალხმა მოითხოვა მისი აეროპლანში მიღება და შეხაფერიხი პაფივიზიხემა როგორც "ღელიონის გმირიხა", და ხოკრაფე მაინც უარზე იღგა გამოცხადებულიყო აეროპლანში, მაშინ მას ხახლში ექვია ზვით მხეღართმთავარი აღვიზიადეხ, და როცა მოითხოვა იმ მიღეზიხ გავეზა ზუ რაფომ არ ხურხ ხოგრაფეხ აეროპლანში წახვღა და შეხაფერიხი პაფივიზიხემიხ მიღეზა, ხოკრაფე მოუყვა მას ხაქმიხ ნამღვილი ვითარეზა, და უთხრა, რომ მას რომ ფეხში ეკალი არ შეხობღა და იძულებული არ ყოფილიყო იქვე ღამ-ღღარიყო მიწღორზე, იხიგ გაიქეღოღა "ხწორი მიმართუღებით", ე. ი. "უკან". მოიხმიწა რა ხოკრაფეხ ამგვარი აღხარეზა, აღვიზიადემ უთხრა:

"ხამწუხაროა, რომ ჩემი ხაკუთარი ღაფნის გვირგვინი აქ არ მოვიფანე. მე გადავეხი იხ ჩემხ ერთ მხეღებღხ ღახაკავეზღღღ, თორემ იმას ახღა შეწ მოგეღემღი. მე არავიხ არ ვიგწოზ იხეთხ, რომეღხახ ახეთ მღგომარე-ოზაში იხ მოუთხრო, რახ შეწ მომიყევი".

და ხწორეღ ბერფოღფ ბრეხფიხ ეხ მოთხროზა მაგონღეზა, როცა გავიხხეწეზ ხოღმე ჩემხ "გმიროზახ" ღაზა იავროზვიხ ღახავღეთით 1941 წღიხ 23-მ ივღიხხ ღახხღეღით ღღღიხ 7-ღ ხაათზე, როცა ჩვეწ, წითეღარმიეღებხ, უკანღღან მოგვადგეწ გერმანეღები ავფომაფეზიხ გეგხღით, რიხ შეღეგად ჩვეწ არჩევანი მხოღღე ფყვეოზახხა და გაქევევახ შუა გავვანჩღა, და ვიწაიღან ფყვეთ ჩავარღწაზე არფ ვი გვიფიქრია, ხუღ გოფა, მე არფ ვი მიფიქრია, გავიქევეთ "ხწორი მიმართუღებით", მაგრამ არა "უკან", ხაიღანახ გე-მანეღები ავფომაფეზიხ გეგხღით ღავვეღევეწენ, არამეღ გვერღით. და როცა აღწიშწულ ჰურიხ მიწღორზე გავეღით, აღზათ, ახზე მეფი წითეღარმიეღი და არეულ-ღარეული გავრზოღით, ჩემი შემახიღი "ღაწექით", გუღწრფეღად უწღა ვთქვა, გამოწვეული იყო არა ჩემი "გმიროზით", არამეღ აღამიანიხ

უბრალო თავის გაღარჩენის თანდაყოლილი თვისებით, და ამას რომ შედეგად მოყვა ჩვენი შეჩერება, აფხაზება და ამით თვით გერმანელების შეჩერებაც, ეს ყველაზე უფრო მეტ გამიკვირდა. მიუხედავად ამ ბრეხილხეული თუ ხო-კრაფილხეული "აღიარებისა", მე მაინც არ ვიზიარებ იმ აზრს, რომ თითქმის გამირობა, რაინდობა არ არსებობს, და რომ თითქმის აღამიანი მხოლოდღამხო-ლოდ თავისთავზე ფიქრობს. თავისთავზე ფიქრი, ზრუნვა ხრულიადაც არ ნიშ-ნავს, ჩემის აზრით, "ხხვაზე არ ფიქრს!.." ფრონზე, მაგალითად, არაერთხელ მყოფილვარ მდგომარეობაში, როცა "თავისთავზე ფიქრი" და "ხხვაზე ფიქრი" იღენჭიურია, ერთმანეთს ემთხვევა: როცა, მაგალითად, ვთქვათ, ათეული ერთად მოქმედებს, მათი ხიფოცხლე იხეა ერთმანეთზე გადაჯაჭვული, რომ მნელია ღაღო ზღვარი ხალ იწყება "თავისთავზე" და ხალ "ხხვაზე" ფიქრი, ვინაიდან ყველა ერთად და ვალკვალკე "თავისთავს" და "ყველას" იცავს ერთდროულად. ამით აიხსნება უთუოთ იხ განხაკუთრებული "მამბა", "თავდა-ღება", რომელიც მყლანვლება "კრიფიკული" მომენჭებში; და აღამიანთა ხამმარ მოქმედებაში ჩაბმა რომ ახეთი ყველაზე უფრო "კრიფიკული" მომენჭია, ეს თავისთავად ნათელია. და აქ მაგონდება აგრეთვე "ცხრა ქართველთა გამირო-ბა", რომლებიც დაიღუპენ იმავე 1941 წლის 23-მ ივნისს, ხწორულ დაბა იავოროვის მიხადგომებთან. როცა აღნიშნული ზრმობების შემდეგ უკან დავიხიეთ და იხევე დაბა იავოროვში დაიწყო ხხვალახხვა ნაწილებიდან დაბაში შემოხულ წითელარმიელებიხაგან ახალახალი ათეულების, ოგეულების და ახე-შემდეგ შედეგნა, ამ ღროს ჩვენთან მოიფანეს ამბავი, რომ იავო-როვის დახავლეთით, ერთი ფერლობის ბუნებრივ "მაბრში" გამაგრებულია "ცხრა ქართველი", რომელთაც ხელმძღვანელობს ვაპიფანი.... (ხახელი და გვარი აღარ მახსოვს), რომელიც ოყო 69 წითელღროშოვანი პოლკის ხამწყო-ბრო ნაწილის უფროხი. ამ ვაპიფანს მე პირადათ ვიცნობდი და ვიცე, რომ მას გოლშვილი ჰყავდა თავისი ხამხახურის აღგიღზე დაბა ღიუბაჩოვში, ღვოვის დახავლეთით, დაახლოებით 100-ი კილომეტრის დაშორებით. მას, როგორც ამბობდნენ მაშინ, გოლშვილი, ქართველი ქალი და ერთი ბავშვი,

მოუკლეს ლიუბაშოვში, ვინაიდან გერმანელთა თავდახხმა 1941 წლის 22-რ
 ივნისს იხე აღრე და იხე მოულოდნელად დაიწყო, რომ მეთაურებიდან გოლ-
 შვილის წამოყვანა ვერავენ მოახწრო. და ამ ქართველ ვაჰიყვანს შეუკრე-
 ბია თავის 69-ე წითელდროშოვან ფეხობან პოლკიდან ცხრა ქართველი, რომ-
 მელთა შორის ყოფილა, როგორც შემდეგ გავიგე, ერთი ჩემი მეგობარი გიუ-
 ნაშვილი (თბილისი, ბათომის ქუჩა 2), რომელიც ერთადერთი ვაჰიშვილი იყო
 ოჯახში და ჰყავდა ოთხი და. და აი ამ "ცხრა ქართველმა" იავროვების
 დახავლეთ მიხაღგომებთან ნაშუაღღევის დაახლოებით 7-ღ ხაათამღე შეა-
 ჩირებს გერმანელების წინხვლა. იბრძოლებ მანამ, ხანამ ფყვიანწამალი გაა-
 ჩნდათ და ყველა იქ დაიღწჷა. ამ ამბავმა, რომელიღეღაც მაშინ ყველა და-
 შარაკობდა იავროვში და იავროვების დაფოვეების შემღეგაც, მაშინაც ჩა-
 მაფიქრა: რაფომ შექმნა ამ ქართველმა ვაჰიყვანმა ცხრა-ვაფიანი ჯგუფი
მხოლოდ ქართველებიხაგან?.. ხომ არ დაახფურებს ეს ფაქტი იმაც, რომ
 გმირობის წინაპირობაა ეროვნულობაც?.. ამ აზრს ხომ არ დაახფურებს,
 მაგალითად, ხვარყვას მეფის ღეონიღაც და მისი 1400-ი მხეღრის გმირო-
 ბაც, მველი წელთაღრიგხვის 480 წელს, როგა მათ თერმოფიღებთან, ზღვახა
 და ვღღის ვიწრო ყელთან შეაჩირებს ხვარხეთის მეფის ქხერქხებს მრავალ-
 რიგხოვანი ჯარის წინხვლა, და დამარგხღენ მხოლოდ მისიანის - ეღიაღღებს
 დაღაფის შეღეგად?.. და ღეონიღაც ე.წ-ღ ხაფღავის ქვაღე ეპიგრაამა -
 "მგზავრო, თუ ეწვიო ხვარყვას, აუწყე, რომ გვნახე აქ განგმირულნი რო-
 გორგ ამაც ვანონი აღგენდა" - არ მეფყყველებს ბერმენთა ეროვნული ხუ-
 ღის უღრეკობაღე?.. და ანაღოგიური გმირობის ნიმუში არ არის "ხამახი
 არაგვეღის" ჰეროიკული თავგანწირვაც?.. და ვითომ რუხი, იაპონელი თუ
 გერმანელი ჯარისკაცების თავგანწირული ბრძოლები არ აიხხნება მათი
 "ღელა-ხამშობღმს" ხიყვარულით თვით იმპერიიღლისფური ომების წარმღე-
 ბის ღროხაც ვი?.. ანღა ფინელთა, ირღანღიღელთა თუ ქართველთა თავგან-
 წირულ ბრძოღაც ეროვნული მეობის შენარჩუნება არ განაპირობებს?..

LXXI.

მ-მ ივნისს, 1981 წელს, დაფფოვე რა ნაბოღის ახღომღებარე ჰოფელი "ღი-
 ღო", ხაღაც მე ორი ვვირა მვებუღება გავაფარე, და ჩავვიყვანებს რა ქა-
 ღაქ მონახფიღის აეროღრომღე, რომელიც ნაბოღიღან დაახლოებით 100-ი
 კიღომეფრითაა დაშორებული ხამხრეთით, და ჩავჯექით რა "ფუნისის ხაჰაერო
 ხაღის" ამერიკული "ბოინგის" ფივის თვითმფრინავში, და ავფრინღღით რა ჰაერში

ათი-ათახი მეფრის ხიმაღლეზე, კურხით მიუნხენისაკენ, ჩემს თვალწინ გაღაიშალა ჯერ ჭუნისიხის იხ იხფორიული, ზღვაში შეჭრილი ხმელეთის "ენა", ხალაფ ოღებლად არხებობდა "ხმელთაშუაზღვის მარგალიტი" კართაგენი, შემდეგ ლავფოვეთ აფრიკა და ჩვენს თვალწინ გაღაიშალა ხარღინიხის კუნძული, რომელიც იფალიახ ეკუთვნის, შემდეგ კორხიკა, რომელიც ხაფრანგეთს ეკუთვნის, შემდეგ თვით ჩრდილოეთი იფალია ხელოვნების ქალაქ ფლორენციის ჩათვლით, შემდეგ ჩვენს თვალწინ გაღაიშალა თოვლით დაფარული ალპების მთაგორიანი მწვერვალები, რომელთა ერთ მხარეს შვეიცარია, მეორე მხარეს იფალია, მესამე მხარეს ავსტრია, ხოლო მეოთხე მხარეს გერმანიას, და შემდეგ ლავეშვით მიუნხენის აეროდრომზე. მთელი ეს ფრენა გაგრძელდა ხუღ ორი ხაათი და 15-ი წუთი. და ქვეყნიღან ქვეყანაში, კონფინენციღან კონფინენციზე ამგვარ "გაღახროლახ" ვითომ თავიხი "ფხიქოლოგია" არ გააჩნია?.. მაგრამ ხანამ ამას ჩავუფიქრღებოღი, შევეცადღე ჩემი ორ-კვირიანი ლახვენების ხარჯების გამოანგარიშებას.

LXXII.

"ფურიხფულმა ბიურომ" მიუნხენში, რომელიც,ახე ვთქვათ, "შუამავალია" ლახვენებელხა და "ფურიხფულ ბაზახ" თუ ხახფუმროს შორიხ, მრავალი წინაღღება მომცა: არ არხებობხ,თითქმის არ არხებობხ მხოფლიოს კუთხე,რომელიც უკვე ათვიხებული არ იყოს ფურიზმინახათვიხ; და თუ ხაღ ხურხ იმოგზაუროს თუ ლახვენოს ფურიხფხ ეს არიხ ფუღიხ და ღროხ ხაკითხი. მე ავარჩიე ჭუნისი,ვიწანიღან კართაგენიხ ნანგრევეების ნახვა მხურღა, მაგრამ ამავე ღროხ ლახვენებახ; და ორი კვირა ლახვენება ხაჭმელით, ოთახით,ე.ი."ყვეღაფრით"="ხრული კანხიონით", ხახმელის გარღა, ლაჯღა 1300-ხი მარკა, რახ ლახლოებით 500-ხ ღოღარხ უღრიხ. ამ თანხახ ემაფება კიღევ ხახმელების(ღვინო,ღული,მინერაღური წყალი...), მუღეუმების ლათვალერების თუ ავფობუხის ხხვაღახხვა აღგიღახ მოგზაურობიხ ხარჯები თვით ხუვენირების ჩათვლით, რახ - ხაზოლოო ჯამში - ლამიჯღა 700-ხ მარკამღე, ე.ი. ორი კვირიხ მოგზაურობა-ღახვენება ხუღ ლაჯღა 2000-ხი მარკა, ლაღლოებით 900-ი ღოღარი. ეს თანხა კი ხაკმაღღ

"ლილია", თუმცა იხივ უნდა ითქვას, რომ დახვედით გერმანიაში მშრომელების ხაშუალო ხელფასი თვეში 2000-ს მავახ აჭარბებს, რომლისგან "ხელზე" დაახლოებით ორი-მესამედი რჩება, ხხვადახხვა ხახის დაზღვევის თუ გადახახაღების დაფარვის შემდეგ. ამღენად, გერმანელ და ევროპის ხხვა განვიათრებული ინღუხფრიული ქვეყნების მშრომელხ,უთუოთ, შეუძლია ახეთი ხარჯების გაღება დახვენებისათვის წელიწადში,ხულ ცოფა,ერთხელ. მაგრამ უფრო "ღარიბი" ქვეყნების მშრომელისათვის ახეთი ფახები ხელმისაწვდომი ვერ იქნება; თუმცა, რა თქმა უნდა, არხებობხ უფრო"იაფი" აღგიღების, ხაღახ ფახები ხელმისაწვდომია ფრანხჰორფის ხიიაფის გამოც. მაგრამ ფახების ყველაზე უფრო ეფექტური "მომწეხრიგებელია" ე.წ-ლი "თავისუფალი ბაზრის" მოფორი მიწოღება-მოთხოვნოღება. ყოველი ჰოფელი, ყოველი ქალაქი, ყოველი ქვეყანა ცლიღობხ რაც შეიძლება მეფი ფურიხფი მიიღიღობ, რიხთვისაც ათახგვარ ხერხებს იგონებენ, რომლის ღროხ ფახები უმნიშვნელოვანეხია,ვინაიღან რვეუღებრივი მშრომელი,- და ახეთებია ფურიხფთა უღიღეხი ნაწილი,-ფახებოთ განხაზღვრავხ მის შვებუღების აღგიღხ; ეხე-იგი ყველახ ხურხ"კარგ" აღგიღახ, "კარგ" ჰანხიონში თუ ხახფუმროში დაიხვენობ, "კარგი" ხახმელ-ხაჭმელიოთ, და ამავე ღროხ რაც შეიძლება იაფად. "კარგი" და "იაფი" ერთმანეთხ რომ ვერ ეგუება, ეს გახაგებია, მაგრამ, ვფიქრობ, ზოგიერთი ქვეყანა "ხელოვნურადაც" ვი ცლიღობხ დაწიობ ფახები, რომ მიიღიღობ ფურიხფები და ამიოთ მიიღობ ვალუფა, რაც ახე არხებოთია ხაერთაშორიხო აღებ-მიცემობაში. და ყველაფერ ამაში ღიღ როღბ თამაშობხ აგრეთვე "რეკლამა", "ინფორმაციები" დახახვენებელი აღგიღების შეხახებ. "ჰოფელ-ღიღობ" ფურიხფულ ბაზახ, მაგალითად, ახე ახხამხ ხოფბახ ინგლიხურ-ფრანგულ-გერმანულ-არაბულ ენებზე შეღგენიღი, ხაუკეთეხოღ დახურათებული ოთხ-გვერდიანი "ცნობარი":

LXXIII.

"რვენი ხამ-ვარხკვლავიანი ჰოფელი 'ღიღო-ნაბოლი' მღებარეობხ მშვენივრად გაშენებულ 14-ფ ჰექტარ ბაღნარში ზღვის ხანაჰიროხთან,

რომელიც დაშორებულია ღელაქალაქ ჭუნისიდან 65-ი კილომეტრით ხამხ-
რეთით, ხოლო 3-ი კილომეტრით ნაბოლის ქალაქის გენგრიდან ჰამამეფის
ზღვის უბეში. თქვენ გეღით 150-თ ოთახიანი ჰოგელი ყველა ხაჭირო კომ-
ფორტით; ყველა ოთახი კონდიხირებულია. ჩვენს 200-ს შეხანიშნავად
განლაგებულ ბუნგალო-ხახლში თქვენ იპოვნით ხახურველ ხიმშვილება და
ღახვენებას. აქახ ხამინებელი ოთახები კონდიხირებულია. თქვენ ღაფ-
კებით ჩვენი ბაღნარის თუ ზღვის ღამაფყვევებელი ხეღებით; იღეაღუ-
რია ოჯახთა შვებუღებინახთვის".

LXXIV.

ღა მართლახ, ამ "ცნობარში" აღნიშნული ყველა შეპირება ხინამღვიღებს
შეეხაბამებოღა, რახ თანამედროვე ჭურიშში ნორმაღურ მოვღენად უნღა
ჩაითვალახ, ვინაიღან - თავინუფალი ღა მწვავე კონკურენციის პირობებში -
არც ერთ ხახფუმროს, არც ერთ პანხიონს, არც ერთ ქალაქს თუ ქვეყანახ
არ შეუღლია ყალბი ცნობები-ინფორმაციები მიაწოღახ ღამხვენებღებს,
თუ არ ხურთ,რომ ხამუღამოთ ღაკარგონ ხფუმრები. ერთად-ერთი შეპირება,
რომელიც ზოგჯერ ვერ ხრუღღება ეხება ამინღს, რახ, ხამწუხაროთ, აღა-
მიანთა ნებახურვიღს არ ემორჩიღება.

LXXV.

ღა,როგორც ჩანს, აღამიანების ნებახურვიღს არახოღეს არ ემორჩიღებოღა
ღა არ ემორჩიღება აგრეთვე "ვინაობა", "რაობა", ვინაიღან აღამიანს
არ გააჩნია შეხამღებლობა აინჩიოხ ღელ-მამა,ეროვნება. მონახცირიღან
მიუნხენამღე,როგორც ავღნიშნე, ხულ ორი ხაათის განმავღობაში გაღავ-
ფრინღი ჭუნისზე,ხარღინიაზე, კორხიკაზე, იფაღიაზე,შვეიცარიაზე, ავ-
ფრიაზე ღა ღავეშვი გერმანიაში. ათი-ათახი მეფრის ხიმაღღიღან ყველა
ეს ქვეყანა,ერი,აღამიანები ვი არ მოჩანღა,არამელ ღელამიწის რეღიეფი-
ზღვები, მღინარები, აღპების თოვღიანი მთები, რომღებიც აღნიშნულ

ხიმაღლიდან "ერთი მთლიანობად" მოჩანდა! გავიფიქრე: "რა ძალამ" დაჰყო ეხ "ერთი მთლიანი რელიეფი" = ლეღამიწა კონცინენცებათ, კონცინენცები ქვეყნებად, ქვეყნები ხახელმწიფობად, ხოლო ლეღამიწის მოხახლეობა რახებად, რახები ერებად, ერები ცომებად, ცომები გვარებად, რომლის უმცირესი "ნაწილაკი" ცალკეული აღამიანია?!.. რა თქმა უნდა, კომპოსის ერთერთი "ნაწილაკის" ლეღამიწის, კონცინენცების წარმომშობის გარკვევა იხევე ხაილუმლოებითაა მოცული, როგორც თვით ბუნებისა. ახევე ხაილუმლოებითაა მოცული აღამიანთა უიმების = რახების წარმომშობა, მიუხედავათ ამის გარკვევის ცლებიხა. მაგრამ ოჯახის, გვარის, ცომის, ერის და ხახელმწიფოს ჩამოყალიბების მიზებების გარკვევა შეხამლებელი ჩანს, აღბათ, არხებითად იმიცომ, რომ ყველა ამ "ერთობათა" მამომრავებელი ძალაა აღამიანთა გარდაუვალ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებისაკენ განუწყვეტელი ხწრაფვა: ეხაა შიმშილი და ხიყვარული, რომელთა დაუკმაყოფილებლობის შიშით აღამიანი და აღამიანთა კრებული (ოჯახი, გვარი, ცომი, ერი, ხახელმწიფო) "ხაზღვრების" გავლებიხათვის თვით აღამიანთა, ცომთა, ერთა გაყლეფიხაგანაც კი არ იხევის უკან. და აღამიანის, აღამიანთა კრებულის ამგვარი "მგლური თვისება", მიუხედავათ მეცნიერებისა და ფექნიკის თავბრულამხვევი წინხვლიხა, არხებითად უცვლელი რჩება, რაც აღამიანს აიძულებს მონახოსა და შეინარჩუნოს "ხაყრდენი" ლელა-მიწაზე, რომლის ღროს მარცო "რაცინონალური" აზროვნება, შეგნება, როგორც ჩანს, ხაკმარისი არ უნდა იყოს!..

LXXXVI.

მეცნიერებამ დაამცვიცა, რომ ლეღამიწა ხფეროსმაგვარია და მისი მიმზიდველობითი ძალა განხაზღვრახს, რომ მე ფეხებზე ვღგევიარ, - ამბობდა მიუნხენის უნივერსიფეფის პროფეხორი, კულფურის ფილოსოფოსი - ფ.ხეფე-პუნი, და დახმენდა: მაგრამ მე ვერ წარმომიღგენია იხ ხახწაული, რომ ხფეროსმაგვარი ლეღამიწის მეორე მხარეს, "ქვეშ", ფეხებითვე-მიწაზე

ღვას ხხვა აღამიანი!..ღა თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ ღელამიწა 24-ი ხაათის განმავლობაში მისი "ღერძის", ხოლო წელიწადში ერთხელ მისი ირგვლივ ბრუნავს, ღა ამას ღავუმაჯებთ იმახაც, რომ ჩვენი ღელამიწა მჯვერის ერთი მხირე "მარცვალია" კობმოსის უხახრულობაში, - მაშინ რა გახაკვირია, რომ აღამიანი "ხაკრღენხ", "კერახ" ებებხ?!..

LXXVII.

"ხაკრღენი", "კერა" კი ყოველი აღამიანიხათვის, ჩემის აზრით, არის ის აღგილი,ხაღაც ის ღაიბაღა, აღიზარღა, ჩემთვის,მაგალითად,ახეთი ხაკრღენი-კერა-ხამშობღა კუშუბოური-იმერეთი-ხაქართველო. ღა ვწერ რა ამ ხიყყვებხ,მაგონღება შოთა ხაღირაშვილი, რომელიც 1969 წელხ გავიცხანი ვაშინგჯონში.გამაცნო რა მისი მშვენიერი მეუღლე,წარმობობით ეხჰანელი - როხვიჯა, რომელხაც მაშინ ვაკიშვილი ეყოღა,შოთამ თქვა: ჩემი ეხ ვაკიშვილი უნღა გავზარღო როგორც ამერიკელი! მე ღავიბაღე ბერღინში,მამაჩემმა გამზარღა ქართულ ჭრადიგიაზე,ქართულიც მახწავღა, მაგრამ ჭეხი ვერხად ვერ მოვიკიღე! ბერღინიღან რომში წაველით,რომიღან მაღრიღში, მაღრიღიღან ახღა ამერიკაში ვარ, ამერიკელი მოქალაქეც გავხღი, მაგრამ აქაც უხხოელად ვგრნობ თავხ, ვინაიღან თვითონაც ვერ ვგრმნობ ჩემხ ვინაობახო?.. გავიფიქრე: რა მაღა ჰქონია ხაკრღეს-კერახ-ხამშობღოს?!..

LXXVIII.

ღა ამ "აქ იყო ვართაგენის... "მორაღი?..ვიხაც არ ხურხ ვართაგენის, ვართაგენელთა ბეღის გამიარება,მან მთელი ენერგით უნღა იზრუნოს მისი ოჯახის,გვარის,ჯომის,ერის,ნაცისის მოვღა-ჰაჯრონობიხათვის,ვინაიღან ხამშობღოზე უფრო ჭკბილი მართღაც არაფერი არ არის ღელამიწაზე. ვითომ ეხ "ვარჩაკეციღობა", "გაღაჭარბებუღი" ნაცინაღიღში, ე.ი. მოვინიღმია?.. უკიღურეხი ნაცინაღიღში,ე.ი. "მემარჯვენე" მოვინიღმია, რომელიც ქაღაგებხ ხხვა ხაღხებიხადმი ხიძუღვიღხ ღა აღვივებხ ეროვნულ

მუღლს დამრწამხად აქცევს ხხვა ერთა დაჰყრობით, იმჰერიულ ჰოლიფიკას, თუ უკიდურები ინფერნაციონალიზმი, ე. ი. "მემარცხენე" მოვინიზმი, რომელიც უგულბელჰყოფს მის ბაზას-ნაციონალიზმს, - ფეხვებს იღგამს მხოლოდ იხეთ აღამიანებში, რომლებხაც არ უგრძენია ოჯახის, გვარის, ფომის, ერის, ხამშობლს ხითბო. ნაციონალიზმი, ჯანხალი ნაციონალიზმი ინფერ-ნაციონალიზმის ანფიჰოლი კი არა არის, არამედ მისი წინაჰირობაა. ამი-ფომ რამდენად აღამიანი გამხჭვალულია ხაკუთარი ოჯახის, გვარის, ფომის, ერის, ნაციის, ხამშობლს ხიყვარულით, იმდენად მახ უფრო ეხმის ხხვა ოჯახის, გვარის, ფომის, ერის, ნაციის ფკივილები, ეხე-იგი იმდენად უფრო უნივერსა-ლური, ინფერ-ნაციონალური იგი და ამით ყველაზე მეფი მანხი გააჩნია არ გაიზიაროს "აქ იყო ვართაგენის..." ბელი არც ეროვნულად და არც ჰიროვნულად. ამის წინაჰირობა კი არის წონახწორობის, ზომიერების დახვა ჰიროვნულხა და ხაზოგადოებრივს, ეროვნულხა და ხა-ერთა-შორისოს, ნაციონალიზმხა და ინფერ-ნაციონალიზმს შორის, რის მიღწევა აღვილი ხაქმე არ არის არც ჰიროვნულად და არც ეროვნულად, ვინაიღან აღამიანის ჰიროვნულ-ეროვნული წონახწორობიხაკენ, ე. ი. ხრულყოფილებიხაკენ ხწრაფვა 'ჰარმო-ნიულობის დამყარებაა მის დიონისურ და აჰოლონურ, "ხორცხა" და "გონხ", "მღაბალ მეხ", ე. ი. ხუბიექფურ, ემჰირიულ, კაუბალურ ურთიერთობით განხა-ზღვრულ, დროის დინების ქვეშ მყოფ, გარე მხოფლიოს ცდუნებისა და განხა-ცდელიხაგან დამოკილებულ და "მღალ მეხ", ე. ი. აჰიროვნულ, ბეჰიროვნულ, დჰიურ, დროხაგან, განცდლიხაგან თავისუფალს და ამით უკვდავს - შორის. ამდენად, არ გაიზიარო "აქ იყო ვართაგენის..." ბელი ნიშნავს აღამი-ანი, ჰიროვნულად და ეროვნულად, განუწყვეფლივ მიიხწრაფვოლებს "ხრულ-ყოფილებიხაკენ", წონახწორობის დამყარებისაკენ ჰიროვნებახა და ხაზო-გადოებახს (ოჯახი, გვარი, ფომი, ერი), ნაციონალიზმხა და ინფერ-ნაციონა-ლიზმს შორის, რაც - თავის მხრივ - აღამიანიხაგან აღამიანის, ერიხა-გან ერის რაგვრის აღკვეთის განუწყვეფელი ჰროფეხია.

LXXIX.

მაგრამ როგორ უნდა იქნახ დამყარებული ამგვარი წონახწორობა?.. როგორ უნდა იქნახ გარჩეული, ვთქვათ, "ჭემმარიფი", "ყალბ" ნაციონალიზმ-ინფერნაციონალიზმიხაგან?.. - აქ მაგონდება გოეთე-ჰეგელის ერთი გახაუბრება, რომელიც აღწერილი აქვს იმ ხანის, ახე ვთქვათ, "რეჰორფიორს" - ჰეფერ ეკერმანს, რომელმაც 1827-დ წელს,

18-ე ოქტომბერს, ვაიმარში, გოთეხ ხახლში, დაეხწრო ამ შეხვედრას. პეეტერ ეკერმანი გადმოგვცემს:

"შემდეგ ხაუბარი შეეხო დიალექტიკის არხს. - 'არხებითად ეს ხხვა არაფერია', - თქვა ჰეგელმა, - 'თუ არა მოწესრიგებული, მეთოდურად ჩამოყალიბებული შეღავებითი გონი, რომელიც ყოველ აღამიანშია და რომლის უნარიანობა დილია ჭეშმარიტების ხიყაღბისაგან განხახხვა-ვებლად'.

'მაგრამ ახეთი გონებრივი ხელოვნება და მოქნილობა', - შენიშნა გოთემ, - 'ხშირად ბორწყად რომ იქნახ გამოყენებული, რომ ხიყაღბე ჭეშმარიტება და ჭეშმარიტება ხიყაღბე გახახლმ!'.

'ახეთები ხღება უთუღ', - უჰახუხა ჰეგელმა, - 'მაგრამ მხოლოდ იხეთი აღამიანებისაგან, რომლებიც გონებრივად ავადმყოფნი არიან'.

'აქ ხოწყბახ ვახხამ მე', - თქვა გოთემ, - 'ბუნების შეხწავღახ, რომელიც ახეთ ავადმყოფობახ არ წარმოშობს, ვინაიღან აქ ჩვენ ხაქ-მე გვაქვს უხახრუღღ და მარადიულ ჭეშმარიტებახთან, რომელიც ყოველს, რომელიც მისი ხაგნის თვალყურის დევნებახა და განხიღვაში ხრუღიად წმინღა და გულწრფელი არ იქნება, იმთავითვე უარყოფს როგორც უვარ-გისხ. ღარწმუნებული ვარ აგრეთვე, რომ ზოგიერთი დიალექტიკურად ღა-ვადმყოფებულს ბუნების შეხწავღაში კეთიღმყოფელი განკურნების ჰოვნა შეეძღებღა'".

Peter Eckermann berichtet: „Sodann wendete sich das Gespräch auf das Wesen der Dialektik. - „Es ist im Grunde nichts weiter“, sagte Hegel, „als der geregelte, methodisch ausgebildete Widerspruchsg Geist, der jedem Menschen inwohnt und welche Gabe sich groß erweist in Unterscheidung des Wahren vom Falschen.“

„Wenn nur“, fiel Goethe ein, „solche geistigen Künste und Gewandtheiten nicht häufig gemißbraucht und dazu verwendet würden, um das Falsche wahr und das Wahre falsch zu machen!“

„Dergleichen geschieht wohl“, erwiderte Hegel: „aber nur von Leuten, die geistig krank sind.“

„Da lobe ich mir“, sagte Goethe, „das Studium der Natur, das eine solche Krankheit nicht aufkommen läßt. Denn hier haben wir es mit dem unendlich und ewig Wahren zu tun, das jeden, der nicht durchaus rein und ehrlich bei Beobachtung und Behandlung seines Gegenstandes verfährt, sogleich als unzulänglich verwirft. Auch bin ich gewiß, daß mancher dialektisch Kranke im Studium der Natur eine wohlthätige Heilung finden könnte.“

LXXX.

და ვითომ მოწესრიგებულ, მეთოდურად ჩამოყალიბებულ გონს, რომელიც აღამიანშია და რომლის უნარიანობა დილია ჭეშმარიტების ხიყაღბისაგან განხახხვავებლად, შეუძღღია "გონებრივად ავადმყოფნი" გამო-ჰყოს "გონებრივად ჯანმრთეღებისაგან", რომ - ამ შემთხვევაში -

ჭეშმარიტი ნაციონალიზმ-ინტერნაციონალიზმი განხვავებულ იქნას
ყალბ ნაციონალიზმ-ინტერნაციონალიზმიხაგან, როცა ღღეს ყოველი
ჯურის ღიღამპყრობელი-შოვინისტიც კი ინტერ-ნაციონალიზმის წიღებით
გლიღობს თავისი მიზნის განხორციელებას?..

LXXXI.

და ახეთ ვითარებაში, ამ "კართაგენული ახორციელებიხაგან" აღნი-
შნული"მორალის" ჩამოყალიბება "წმინდა ხვეკულაცია" ხომ არ არის?..
თუ, - როგორც ქართულ კინოფილმ "ნაფვრის ხეშია" ნათქვამი, - "ქა-
დაღღე მეფნებუთა ღრო წავიღა! ხაქმეა ხაჭირო, ხაქმე?.."

LXXXII.

მაგრამ, ვფიქრობ, არ უნდა დავივიწყოთ:

"ღიღმა კართაგენმა აწარმოა ხამი ომი:

კიღევ უფრო ძლიერი გახდა პირველის შემღევ

კიღევ ვამოღგებოღა დახახახლებღად მეორეს შემღევ

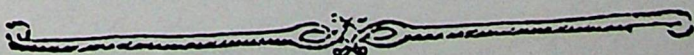
უკვე მონახვავ შემღლებღი გახდა მესამეს შემღევ."

ხხვა ხიღყვებით: "ხაქმის" ღროხავ "ოქროს შუღღელი", ზომიერება
არ უნდა იქნას დაცული?!..

**„Das große Karthago führte drei Kriege:
es war noch mächtig nach dem ersten
noch bewohnbar nach dem zweiten
es war nicht mehr auffindbar nach dem dritten.“
(B. Brecht)**

კარღო ინახარიღე

კართაგენი-ფუნისი, 1981 წლის ივნისი

შ ა რ ა ა რ ბ ი :

კარტაგენი, რომი... ტუნიხი... 1

კარტაგენის კულტურა... 6

კარტაგენის რამპოლიკი... 7

კარტაგენის ქვეყნის აღწერა... 11

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 13

ტუნიხის რამპოლიკი... 15

ტუნიხის რამპოლიკი - "მედიკალი რილი"... 19

კარტაგენის რამპოლიკი... 20

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 21

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 22

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 24

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 26

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 27

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 28

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 32

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 33

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 34

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 37

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 42

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 44

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 44

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 46

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 47

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 47

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 52

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 53

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 57

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 59

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 60

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 62

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 64

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 66

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 67

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 68

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 70

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 70

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 72

"კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 79

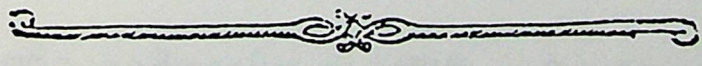
ტუნიხის რამპოლიკის აღწერა... 81

კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 85

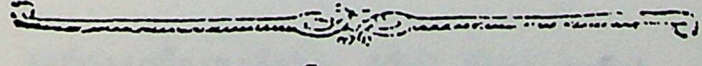
კარტაგენის რამპოლიკის აღწერა... 86

ვარლო ინახარიძე

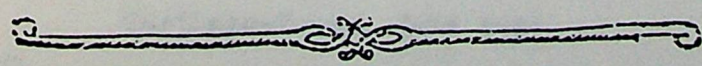
"აქ იყო კართაგენი..."

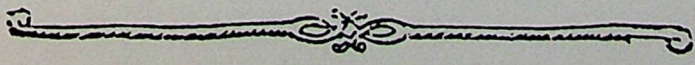
ანუ

"კართაგენული ახოციაციები"

1

კართაგენი-ტუნიხი, 1981 წლის ივნისი

კარლო ინასარიძე

Karlo Inasaridse

"აქ იყო კართაგენი..."

ანუ

"კართაგენული ასოციაციები"

"Ici etait Carthage..."

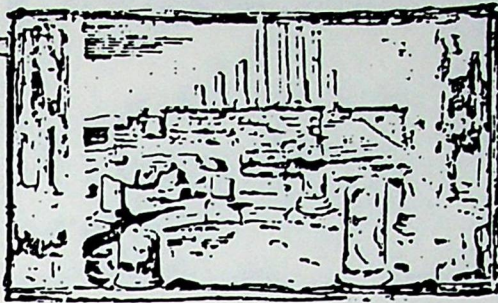
ou

"Les Associations Carthaginoises"

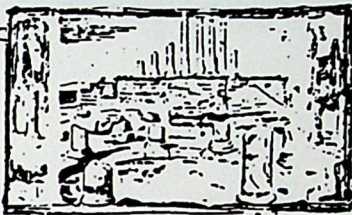
მეორე გამოცემა - 1983 - მიუნხენი

კართაგენი-ტუნისი, 1981 წლის ივნისი

Carthage-Tunis, Juin 1981

კარლო ინასარიძე

კარლო ინასარიძე
Karlo Inasaridse

კარლო ინასარიძე
Karlo Inasaridse

"აქ იყო კართაგენი..."

ანუ
"კართაგენული ასოციაციები"

"Ici etait Carthage..."

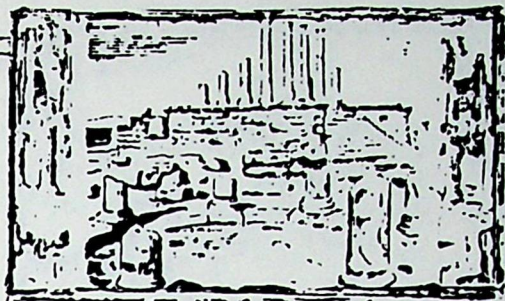
ou
"Les Associations Carthaginoises"

მეორე გამოცემა - 1983 - მიუნხენი

კართაგენი-ფუნისი, 1981 წლის ივნისი

Carthage-Tunis, Juin 1981

Carthage-Tunis, Juin 1981

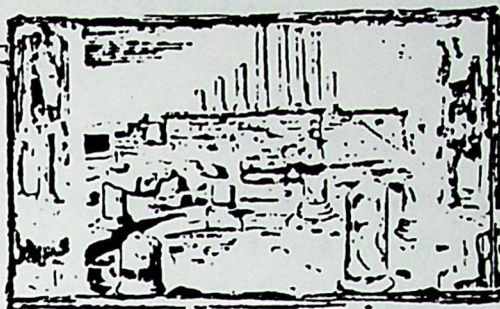

ვარლო ინახარიძე

"აქ იყო კართაგენი..."

მეორე გამოცემა - 1983 - მიუნხენი

კართაგენი-ფუნისი, 1981 წლის ივნისი

საქართველოს
საბავშვო ლიტერატურა

ვარლო ინახარიძე

„აქ იყო კართაგენი...“

ანუ

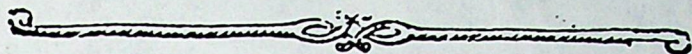
„კართაგენული ახოციაციები“

მეორე გამოცემა - 1983 - მიუნხენი

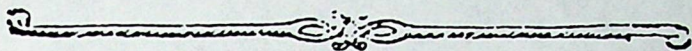
კართაგენი-ცუნიხი, 1981 წლის ივნისი

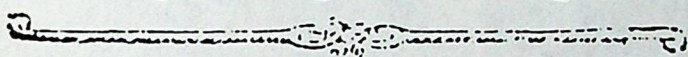
კარლო ინასარიძე

K a r l o I n a s a r i d s e

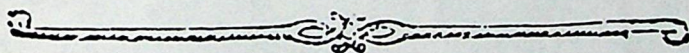

"აქ იყო კართაგენი..."

ანუ

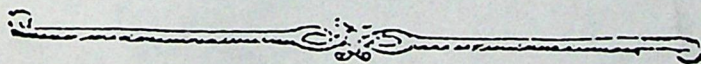
"კართაგენული ასოციაციები"

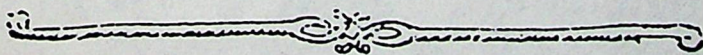
"Ici etait Carthage..."

ou

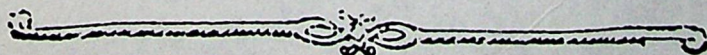
"Les Associations Carthaginoises"

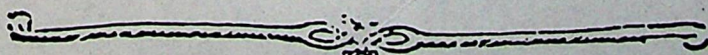
მეორე გამოცემა - 1983 - მიუნხენი

კართაგენი-ტუნისი, 1981 წლის ივნისი

Carthage-Tunis, Juin 1981

NK 116

ՀԵՏԱԿԵՆ
ԼԵՒԻՆԻԱՆԻ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

«Մանկավարժական համագործակցություն»

ՀԵՏԱԿԵՆ
ԼԵՒԻՆԻԱՆԻ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

«Ինտելեկտուալ Կապիտալ»

ՀԵՏԱԿԵՆ
ԼԵՒԻՆԻԱՆԻ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Մանկավարժական համագործակցություն - 1988 - Գրքեր

ՀԵՏԱԿԵՆ
ԼԵՒԻՆԻԱՆԻ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Մանկավարժական համագործակցություն - 1988 - Գրքեր

ՀԵՏԱԿԵՆ
ԼԵՒԻՆԻԱՆԻ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Կարգադրում, 1981

ՀԵՏԱԿԵՆ
ԼԵՒԻՆԻԱՆԻ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ